

Londonda "Suriyaya və regiona dəstək" konfransı keçirilib.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev BMT-nin baş katibi Pan Gi Munun, Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığının Baş naziri Devid Kameronun, Almaniya Federativ Respublikasının Kansleri Angela Merkelin, Norveç Krallığının Baş naziri Erna Solberqin və Küveyt Dövlətinin Əmiri Sabah əl-Əhməd əl-Cabir əs-Sabahın dəvəti ilə konfransda iştirak edib.

Böyük Britaniya, Almaniya, Küveyt, Norveç və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının birgə təşkilatçılığı ilə keçirilən konfransda Suriyaya təcili və uzunmüddətli yardımın təmin edilməsi, regionda humanitar və təhsil layihələrinin reallaşdırılması, böhrandan əziyyət çəkən qaçqınların sosial problemlərinin həll olunması, onları qəbul edən ölkələrə dəstək göstərilməsi məsələləri müzakirə edildi.

Dövlət başçısı konfrans çərçivəsində keçirilən "Təhsil" mövzusunda sessiyada çıxış edib.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışı

- Zati-aliləri, xanımlar və cənablər.

Biz Suriya qaçqınlarının halına çox acırıq. Müstəqillik illərində - 1990-cı illərin əvvəlində qonşu Ermənistan Azərbaycana qarşı təcavüz edəndə Azərbaycan özü humanitar fəlakət və böhrandan əziyyət çəkib. Bu təcavüz nəticəsində Azərbaycanın beynəlxalq səviyyədə tanınmış ərazisinin 20 faizi işğal olundu. Biz etnik təmizləməyə məruz qaldıq. Bir milyondan artıq azərbaycanlı, qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşdü.

Bu, həqiqətən də humanitar fəlakət idi. O zaman ölkəmiz çox gənc və kasıb idi. Həmin vaxt adambaşına düşən qaçqın sayına görə ən yüksək göstərici olan səkkiz milyon əhalidən bir milyon evsiz və işsiz qalaraq, yaşayış imkanlarından məhrum olmuşdu.

İlham Əliyev Londonda "Suriyaya və regiona dəstək" konfransında iştirak edib

Biz beynəlxalq humanitar təşkilatlara, xüsusilə tariximizin çətin məqamında bizə dəstək olan BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığına minnətdarıq.

Bu gün Azərbaycan özü donor ölkədir. Biz, Suriya qaçqınları da daxil olmaqla maliyyə yardımını təmin edirik. 1994-cü ildə Azərbaycan ilə Ermənistan arasında atəşkəs rejimi müəyyən edilmişdir. Əfsuslar ki, o vaxtdan bəri danışıqlar masası ətrafında bu münaqişənin həlli ilə bağlı ciddi irəliləyişə nail olunmamışdır.

BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının Ermənistan silahlı qüvvələrinin Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindən dərhal və qeyd-şərtsiz çıxmasını tələb edən dörd qətnamə qəbul etməsinə baxmayaraq, 20 ildən artıqdır ki, Ermənistan tərəfindən bu qətnamələrə məhəl qoyulmur.

Lakin 1994-cü ildə atəşkəs razılığının əldə olunması bizə inkişaf etmək imkanını verdi. O vaxtdan bəri Azərbaycanın inkişafı çox sürətli olub. Biz demək olar ki, 250 min qaçqını

lazımı ev şəraiti ilə təmin edə bildik. Bizdə qaçqınlar da daxil olmaqla 100 faiz savadlılıq səviyyəsi var. On il bundan əvvəl qaçqınların təxminən 70 faizi yoxsulluq şəraitində yaşayırdı. İndi isə qaçqınlar arasında yoxsulluq səviyyəsi yalnız 12 faiz təşkil edir. Ümumilikdə işsizlik və yoxsulluq 5 faizdir. Mən bu göstəriciləri nəyə görə sizin diqqətinizə çatdırıram? Çünki ölkə yalnız sabitlik və sülh şəraitində inkişaf edə və böyük çətinliklərin öhdəsindən gələ bilər.

Bu gün biz bir çox çıxışları və yardım çağırışlarını dinlədik. Azərbaycan Suriyada humanitar inkişafa artıq töhfə vermiş və verəcək ölkələr arasındadır. Lakin ən əsası sülh, atəşkəs, siyasi həllin tapılmasıdır. Yalnız bundan sonra iş yerləri açılacaq, təhsil istənilən səviyyədə olacaq və insanlar öz gələcəyinə inanmağa başlayacaqlar. Biz bu böyük iqtisadi və sosial çətinliklərdən əziyyət çəkmiş bir ölkə kimi buna necə nail olmağın yolunu bilirik. Biz iş yerlərinin yaradılmasında təcrübəmizi paylaşa bilərik. Son on illikdə Azərbaycanda 1,5 milyon iş yeri yaradılmışdır. Biz təhsil sahəsindəki təcrübəmizi də paylaşa bilərik. Ölkəmizdə 3 mindən çox məktəb inşa edilmişdir və dediyim kimi, Azərbaycanda 100 faizlik savadlılıq səviyyəsinə nail olunmuşdur. Humanitar böhranın idarə olunması üzrə təcrübəmizi də paylaşa bilərik və biz bunu edəcəyik. Lakin ən önəmlisi sülhdür. Buna görə də Suriya böhranı üzrə siyasi həllin mümkün qədər tez tapılması bizim gündəliyimizdə duran bir nömrəli məsələdir. Əminəm ki, bu gün apardığımız müzakirələr həmin siyasi həllin tapılmasında öz vacib rolunu oynayacaqdır. Bu gün Azərbaycan əsaslı maliyyə və iqtisadi potensialı olan bir ölkə kimi buna sülh deyil, yalnız atəşkəs şəraitində nail ola bilmişdir.

Əlbəttə ki, biz Suriyadakı bacı və qardaşlarımıza dəstək olmaqda davam edəcəyik. Biz Suriya qaçqınlarını qəbul etmək üçün üzrinə belə böyük bir yükü götürən ölkələrə minnətdarıq. Bir daha qeyd etmək istəyirəm, biz buraya sülhü və bu cür dəyərləri təşviq etmək üçün gəlmişik. Bu baxımdan Azərbaycan öz vacib rolunu oynamağa davam edəcəkdir. Çox sağ olun.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu

Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Fərhad Abdullayev, Feyziyyə, Nəringül Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250.

Sifariş: 154

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.

Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.

Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Bu günlərdə Qafqaz Universitetində ARNK yanında Tərcümə Mərkəzi, Qafqaz Universiteti, Dillər Universiteti və "British Council"un təşkilatçılığı ilə "Tərcümə ixtisasının tədrisi, mövcud problemlər və təhlil" mövzusunda Respublika Forumu keçirilib.

Tədbir Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin səsləndirilməsi ilə açıq elan olunub. Qafqaz Universitetinin prorektoru, professor Niftəli Qocayev forum iştirakçılarını salamladıqdan sonra söz ARNK yanında Tərcümə Mərkəzinin direktoru Afaq Məsudə verilib. A.Məsud ölkədə tərcümə işinin təşkil və tənzimlənməsi ilə bağlı görülən işlərdən, aparılan araşdırmalardan söz açaraq, dil və tərcümə sahəsində yaşanan neqativ hallardan danışdı, tərcüməçilik tədrisinin yeni əsaslar və qaydalar üzrə qurulmasının vacibliyinə toxunub: "Aparılan araşdırmalar ölkəmizdə tərcüməçilik tədrisinin müvafiq səviyyədə qurulmadığını, belə bir strateji əhəmiyyətli sahənin tədrisinin, sadəcə dil mənimsənilməsi tədrisi qismində təşkil olunduğunu aşkar edib.

"Tərcümə ixtisasının tədrisi, mövcud problemlər və təhlil" mövzusunda Respublika Forumu

Lakin tərcüməçilik, təkcə hansısa dillə yiyələnmək demək deyil. Bu, xüsusi qabiliyyət və bacarıq tələb edən, çox məsul və yaradıcı sahədir".

Tərcümə tədrisinin spesifik sahələr üzrə qurulmasının zəruriliyinə toxunan direktor, magistr pilləsində bu prosesin mükəmməl mərhələyə çatdırılmasının vacibliyini qeyd edib və

tərcümə tədrisinin yenilənməsini şərtləndirəcək təkliflərini irəli sürüb:

"Bu, əlbəttə ki, ilk növbədə, tədris planlarının yenilənməsi və təkmilləşdirilməsi, yəni tədrisin, əsasən tərcüməçilik texnikasının öyrənilməsinə yönəldilməsi, tərcümə praktikasına ikinci kursdan başlanılması və mümkün qədər çox saatın ayrılması, tərcümənin

spesifik sahələr üzrə - bədii, texniki, sinxron, media, hüquqi və rəsmi sənədləşmə və s. tədrisinin üçüncü kursdan başlayaraq, əlaqədar sahə öyrənilməklə tətbiqi, magistr pilləsində tərcümənin spesifik sahələr üzrə daha təkmil tədrisi və əlbəttə ki, tərcüməçilik fənni müəllimlərinin, mütəmadi olaraq, xarici ölkələrdə təkmilləşdirilmə kurslarına cəlb edilməsidir".

Daha sonra əlaqədar mövzu ilə Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru vəzifəsini icra edən professor Dünyamin Yunusov, "British Council"un direktoru Elizabet Vayt, "British Council"un Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığından ezam olunmuş dil mütəxəssisi Stefen Hindlaf, AMEA-nın Dilçilik İnstitutunun direktoru, Möhsün Nağısoylu çıxış edərək, öz fikir və mülahizələrini bölüşüblər. Sonra müzakirələrə başlanılıb.

Bildirildiyi kimi, artıq neçə aydan bəridir ki, ARNK yanında Tərcümə Mərkəzində "İşlək orfoqrafiya lüğəti" üzərində iş gedir. Məqsəd, hazırda istifadədə olan "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndə yer almış yüzlərlə yazılışı səhv, qəliz ərəb, fars, rus sözlərinin, mənası və mənbəyi bilinməyən söz və söz birləşmələrinin, müxtəlif şəkildə verilmiş sözlərin, eləcə də sahə lüğətlərinə aid terminlərin, dərman, kimyəvi element, adam, şəhər, içki, rəqs, rayon, əcnəbi kənd adlarının təmizlənməsi, əvəzində milli ədəbi nümunələrdən aranıb tapılmış sözlər daxil edilməklə işlək, aydın dil vəsaitinin ərsəyə gətirilməsidir.

Hazırda "A" hərfi bölümü üzərində işlər tamamlanmışdır. Bu sayımızdan başlayaraq, adıçəkilən kitabdan, orfoqrafiya lüğəti qaydalarına uyşmadığı səbəbindən çıxarılan sözlərin təsnifatını nəzərinizə çatdırır, oxucuların, dil və lüğət mütəxəssislərinin fikir və mülahizələrini, irad və təkliflərini gözləyirik.

"Aydın yol"

"İşlək orfoqrafiya lüğəti"ndə anlaşılmaz söz olmayacaq

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

Orfoqrafiya lüğətinin tərii: "Orfoqrafiya lüğəti – sözlərin düzgün yazılışını bildirən, izahlı lüğətdən fərqli olaraq, yalnız yazılış qaydasını müəyyən edən dil vəsaitidir".

Söz birləşmələrindən düzəldilən qurama sözlər	Mənşəyi və mənası bilinməyən sözlər	Lüzumsuz təkrarlar və söz hallandırmaları	Yazılışı səhv sözlər	Terminlər	Dialekt və ara sözləri	İşlənməyən ərəb, fars, rus və digər əcnəbi sözlər
abadedən abır-həyəgözləmə abırsızolma abı-qırmızı abırsız-abırsız abıyaoşşar abxaz-adıgey abraziv-məye absorbsiyaetmə absorbsiyaolunma acgözlükətmə acgözləmə acıdillilikətmə acıdilolma acgöndəolma aclıqdanölmə ac-susuzqalma acıq-qıciqgöstərmə acıq-qıciqlı acıq-qıciqsız acıqvermə acıpaxlasız acıpencərli acıpencərlik acıpencərsiz acizlik- göstərmə açarınıtirən açarınıtirmə açıqbənizli açıqbənizlik açıqgəzən açıqgəzənlik açıqgəzmə açıqgözlülük açıqçagöndərmə açıqçayazan açıqçayazma açıqolma açıqqəlblik açıqqəlbliklik açıq-aşkarca açıq-aşkarcasına açıq-aşkarlıqla açıqfikirlilik açıqürəklilik açıqörtülü açıqrənglilik açılıb-partlama açılıb-partlamaq açılıb-yığılmaq açıq-saçıqlıqətmə açılıb-örtülən açılışa-açılışa açılışdan-açılışa açma-qapama adamağıllı adamincitməz	abalı abasız abadıstan abdalca abdalcasına abıca abdallaşma abdallaşmaq abiyetin abyeşiklik acıqlıqkimi acıca acıqovuc acıqovun acınacaq acındırıcılıq acıtərəli acıtərəlik acıtərəsiz açıcı açım açırım açış açıqtipli adax adab adaq adaq-adaq adadovşanıçılıq adalma adalı adasız adat adatlılar adamcığazlıq adamcıqlıq adamcıl adamcılıq adı adiatımlı adilətmə adilətmək aed afin afta afətədə ağarışma ağarışmaq ağayıl ağgödən ağızlama ağızlamaq ağızotulu ağqarın ağqıpçaq ağsız ağşəkəri	abadetmə abadanlanma abadanlanmaq abadanlaşdırılma abadanlaşdırılmaq abadanlaşdırma abadanlaşdırmaq abadanlaşma abadanlaşmaq abadanlıq abadca abadlanmaq abadlaşdırılma abadlaşdırılmaq abadlaşdırmaq abadlaşmaq abajurlu abajursuz ab-havalı abır-həyalı abırlama abırlamaq abırlandırma abırlandırmaq abırlanma abırlanmaq abırsızca abırsızcasına abıdcəsinə abituriyentli abituriyentsiz abstraktlaşdırılma abstraktlaşdırılmaq abstraktlaşma abqoralı abqoralıq abqorasız abı-göy abı-sarı abı-yaşıl absolyutluq acdırma acdırmaq acgözcəsinə acgözlülük acgözlüklə acıqetmə acıq-qıciqlı acıq-qıciqsız acılandırma acılandırmaq acılanma acılanmaq acılaşdırılma acılaşdırılmaq	absorbsiyaedən abzasdanbaşlama abzasdanyazma acgöndənlikədən acgözlü acıqarpız acıqgözlü acıqrəngli acıqrəngöstərən aclıqdanölen ac-susuzqalan acıq-saçıqlıqədən acıqçagöndərən addamaq addanma addanmaq addatma addatmaq adəməğacı adəmdənqalan adətkər adilolan ağacıyonqarlı ağbaşlı ağbuğda ağbulaq ağbutalı ağçətir ağgiləli ağgövdəli ağırdmaq ağqarınlı ağzabaxan ağbuta ağgövdəli ağgünəçıxan ağxalatsız ağqızıl ağköynəkli ağsifətli ağsüfrə ağquyuqlu ağbalıq ağbanlı ağçubuq ağzısuu ağköbə ağköbəli ağmala ağtikanlı ağtikanlıq ağtorpaq ağüz ağyol ağtorpaqlı ağyallı ağyarpaq	abaksial abilitasiya abolisionist abolisionizm absorbsiyaedici abstensiya abrazivlik abrek abriz abandon abatment aberrasiya abiogenez abiotik abisin abissal ablativ ablyasiya abnos addaks addendum adenozinfosfat adenozintrifosfat adveksiya adventiv adverbial adverbiallaşma abolisiya abortiv abortivlik abraziya abreirasiya abrikotin abroqadasiya absent absenteizm absida absorbsiometr absorbsiometriya abtürator abuliya adamsit adamaptoblast additivlik adiabat adiabatik adonis adron adstrat adaptometr adyunkt aerasiya aerolift aerolit afaziya	ağızdanharfa ağızdanyava ağmatan ağnağaz ağnağazlıq ağyağız ağzıçırtıqlıq ağzıdağırtıqlıq ağzıdoluluq ağzıharfa ağzıharfalıq ağzıheyvərə ağzıheyvərəlik ağzıhərzəlik ağzıköpüklülük ağzımıvay ağzıpozıq ağcamaya ağziyavalıq ağziyırıtıqlıq ağyağızlıq axtarmamotal alacahöyük alalı aleatorik aleatorika	ab aba abak abaka abavü-əccad abi-bəqa abi-çəşm abi-heyvan abi-niysan abxor abi-niysan abi-zindəgani abpaş abkeş ab-tab abyeşik adresant abxor abdar abdarlıq abgah abgün abgüş abco abi-kasni afaqi afəridə ahubər ax-vaysız akınlıq

(Davamı gələn sayımızda)

Ötən ayın yaddaqalan mədəni hadisələrindən biri "Yuğ" teatrının Abdulla Şaiq adına Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrına köçürülməsi barədə qərarla bağlı oldu. "Yuğ" Dövlət teatrının M.Muxtarov küçəsi, 83 ünvanından çıxarılması Bakı şəhərinin baş planına uyğun olaraq, Yasamal rayonu ərazisində söküntü və abadlıq işləri ilə əlaqələndirilirdi. Belə ki, rəsmi məlumat görə, aparılan yenidənqurma işlərinin planına uyğun olaraq, ərazidə yerləşən Azərbaycan Dövlət "Yuğ" teatrının binasının da sökülməsi nəzərdə tutulur. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi teatrın kollektivinə müvəqqəti olaraq Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrının binasında məskunlaşmağı tövsiyə etdi və "YUG" rəhbərliyi də bu qərarla razılaşdı. Mediada "YUG"un sökülməsi və onun yeni ünvanında fəaliyyət göstərməsi barədə xəbərlər müxtəlif reaksiyalarla qarşılandı. "Aydın Yol" ötən ayın bu hadisəsi ilə bağlı üç fərqli nəslin təmsilçisindən münasibət öyrəndi.

Sualımız isə belə oldu:

- "Yuğ"la tanışlığınız necə baş verdi? Teatrın Azərbaycan mədəniyyətindəki rolunu necə qiymətləndirirsiniz? "Yuğ"un bundan sonra fəaliyyətini Kukla Teatrının binasında davam etdirməsinə münasibətiniz necədir?

Ramiz Həsənoğlu - Xalq artisti, rejissor:

1970-ci illərin sonlarında Azərbaycan Teatr Xadimləri İttifaqında, indiki Aktyor Evinde Vaqif İbrahimovun imkan yaratdığı, o da öz "dəlilərini" başına topladı. Həmin "dəlilərin" arasında indi hamımızın tanıdığımız aktyor Fəxrəddin Manafov da vardı. Səhv etmirəmsə, o zaman Manafov Aktyor evində kinomexanik işləyirdi, Vaqif onu da prosesə cəlb etdi. İbrahimovlu aktyor evində ictimai əsaslarla bir neçə tamaşa qoydu. O, müxtəlif teatrlardan aktyorlar dəvət edir və novator rejissurasını nümayiş etdirirdi. Bu, mənim də bir tamaşaçı kimi diqqətimi cəlb etdi və onun fəaliyyətini diqqətlə izləməyi qərara aldım. Vaqifi Tədris Teatrına baş rejissor dəvət etdilər və sonradan yaradacağı tamaşaların bünövrəsi orada qoyuldu. Tədris teatrında ərsəyə gələn tamaşalarda da Vaqifin individuallığı, bənzərsizliyi hamının diqqətini cəlb etdi. Daha sonra o, 1980-ci illərin əvvəllərindən başlayaraq bir müddət Musiqili Komediya Teatrında işlədi. Bundan əvvəl biz Vaqiflə Musiqili Komediya Teatrında müştərək bir tamaşanı - bəstəkar Ruhəngiz Qasımovanın "Məzəli əhvalat" əsərini səhnələşdirmişdik. Bu, Vaqifin professional səhnədə ilk işi idi. Bütün bunları deməkdə məqsədim var: Bəziləri hesab edir ki, Vaqif İbrahimovlu kiçik məkanda çalışan rejissordur. Xeyr, Vaqif böyük səhnə üçün də gözəl əsərlər yarada bilirdi və istər Azərbaycanda, istərsə də ondan kənar - Türkiyədə və Baltıqyanı ölkələrdə, - Türkiyənin Ankara və Bursa teatrlarında, Estoniyanın Uqala Teatrında fəaliyyəti ilə bunu sübut etdi. Xaricdə tamaşalar qoydu və o tamaşaları sonra Azərbaycana da gətirdi. Eyni zamanda Vaqifin özünün tamam fərqli bir teatr yaratmaq arzusu vardı ki, bunu da həyata keçirdi.

O, aktyorluq fakültəsini bitirmişdi. Ümumiyyətlə, bizim teatrdə aktyorluqdan rejissuraya gələn bir neçə uğurlu nümayəndəmiz var - Hüseyinə Atakişiyev, Oruc Qurbanov da bu sıradadır. Bir məqamı da deyim ki, Vaqif İbrahimovlu çox rahat şəkildə Musiqili Komediya teatrında qalib işləyib bilərdi. Tamaşaları da çox uğurlu alınır. Amma Vaqif narahət adam idi. "Muzkomediya"da işləyən zaman o, böyük səhnədə əsərlərə quruluş verir, eyni zamanda məşq otağında eksperimental tamaşalar qoyurdu. Nəhayət, 90-cı illərdə o, öz arzusunu reallaşdırdı - yaxın dostu, məslək yoldaşı Akademik Milli Dram Teatrının direktoru Həsənoğlu Turabov buna şərait yaratdı və Vaqif İbrahimovunun teatrı "Azdrama"nın 4-cü mərtəbəsində, böyük məşq otağında fəaliyyət göstərməyə başladı. Onun rəhbərlik etdiyi "YUG" teatrı dövlət statusu aldı və 2003-cü ildə trupa son günlərdə məskunlaşdığı binaya köçdü. Bu köhnə hamam binası da "Azdrama"nın nəzdindəydi, orada əvvəllər dülğər-xarrat sexi yerləşirdi. Vaqif İbrahimovlu yeni tipli tamaşalara quruluş verməklə yanaşı, eyni zamanda çox gözəl rejissor və aktyor nəslini yetişdirdi. Bu gün "YUG" teatrının başında duran rejissor Gümrəh Ömər onun layiqli davamçısıdır.

Vaqif teatr səhnəsində çalışmaq-la kifayətlənmirdi. Ekran üçün də işlər görürdü. Dünya dramaturqlarının əsərlərini televiziya üçün səhnələşdirirdi. Mən də onun yanında idim, ona yardımçı olurdum. O da ara-sıra mənim gördüyüm işlərə baxırdı, ürək-dirək verirdi, aralarında bəyəndikləri də olmuşdu. Mənim quruluş verdiyim bir neçə əsərə rezenziyalar yazmışdı. Ümumiyyətlə, Vaqif çox geniş istedadla malik sənət adamı idi.

Çox gözəl tərcüməçi idi, məsələn, Kamal Abdullanın məşhur "Yarıncıq əlyazma" əsərini rus dilinə uğurla tərcümə etmişdi...

Ənənə özü pis şey deyil. Amma mane olmasa belə, hər halda, bəzən bu ənənə irəli getməyə kömək də eləmir. Sənət yenilənməni sevirdi. Hətta belə bir ifadə də var ki, irəli getmək üçün hərdən köllə-mayallaq durmaq da bacarmalısan. Əlbəttə, mən bunu hərfi mənada "YUG"un fəaliyyətinə aid etmirəm. Demək istəyirəm ki, inkişaf üçün qeyri-adi yanaşma olmalıdır. "YUG" eksperimental teatrdir. Bunu alqışlamaq lazımdır. Bu eksperimental teatrın içərisindən neçə-neçə rejissor çıxdı. Onlar başqa teatrlarda, başqa ölkələrdə neçə-neçə tamaşalar qoydular. Bu mənada hesab edirəm ki, Vaqifin bu "balasının" bizim Azərbaycan teatr sənəti üçün gördüyü işlər əvəzsizdir.

Vaqif, doğrudan da, çevik düşüncə, çox güclü fantaziyası olan bir rejissordur. Mən onun haqqında keçmiş zamanda danışmaq istəmirəm. "Əgər o dövrdə "YUG" teatrı üçün köhnə hamam binasını deyil, başqa bir yeri təklif etsəydilər və Vaqif İbrahimovlu da buna razılaşsaydı, şübhəsiz ki, o, köçdüyü binanın arxitekturu özəlliklərini, daxili konstruksiyasını nəzərə alıb, hansısa bədii yolla öz teatrının estetikasına uyğunlaşdıracaqdı. İndi Vaqifin tələbələri, onun sadıq davamçıları o teatrdə qalib işləyirlər. Əlbəttə, yəqin ki, bütün repertuarı Kukla Teatrının binasındakı yerə uyğunlaşdırmaq imkanı olmayacaq, çünki "YUG"un çoxlu tamaşaları var, amma mənə elə gəlir, əsas tamaşaları yeni məkana adaptasiya edə biləcəklər. Ola bilsin ki, yeni məkanda "YUG" səhnə-zal prinsipi ilə yox, foye prinsipi ilə işləyəcək.

Bilirsiniz ki, "YUG"un tamaşalarında səhnə ilə tamaşaçı arasında məsafə demək olar, yoxdur. "YUG" a Kukla Teatrında ayrılan məkana görməmişəm, amma düşünürəm ki, tamaşaları hətta foyədə də oynamaq olar. Hər halda, "YUG"un potensialı var, istək var, niyyət var və deməli, biz hələ bu teatrın yeni-yeni uğurlarına sevinəcəyik".

Lalə Əliyeva - jurnalist

Mən "Yuğ" la nə vaxt tanış oldum? Dəqiq deyə bilmərəm. Hər halda "Yuğ" teatrı yaranmazdan xeyli əvvəl... Müqəddəs kitablar da yazılır ki, öncə söz olub. Ondan da əvvəl niyyət gəlir. Vaqif İbrahimovlu ilə (o vaxt hələ Vaqif Həsənov kimi tanınırdı) anam Mailə Muradxanlının radiodakı kiçik otağında tanış olduğum gündən bəri "Yuğ"la tanışam. Saçları çiyinlərinə düşən, eynəkli, arıq, ucaboy, rusdilliliklə qədim türk köklərindən qidalanacaq teatr qurmaq ideyası o zaman nə qədər əndrəbədi görünürdü...

"Gözlərini yum və təsəvvür elə..." Müəllim özü də gözlərini yumur və gələcəkdə quracağı teatrın detallarına qədər təsvir edirdi. Nağıla bənzəyirdi onun söhbətləri, heç vaxt baş tutmayacaq xəyal kimi gəlirdi adama...

Amma xəyalı gerçəkləşdirmək asanmış demə. Bunu bizə müəllim öyrətdi. Güclü iradəsi olan adamlar üçün efrədə əriyib gedən boş xülya yoxdur. Belə insanlar üçün ideya - koordinatları bəlli olan hədəfdir. Müəllim arzulanacağı teatrı yaratdı, poetikasını müəyyənləşdirdi, praktikasını nümayiş etdirdi. "Yuğ" - əsl laboratoriya oldu, daxilində və xaricində gedən prosesləri tənzimləmək gücü qazandı. Bu, qapalı, həyat vermək qüdrətinə malik bir layihə idi. Heç bilirsinizmi, bu teatrdə işləyən neçə cütlük birləşib ailə oldu?

Heç bilirsinizmi, istedadı və yaratmaq istəyi olan hər kəs üçün əsas ünsiyyət məkanına çevrilmiş "Yuğ" çevrəsindəki mədəniyyətə nə qədər canlı impulslar göndərdi?

Ustad yaradıcı eksperimentlərə meydan verən teatrdə səhnələdiyi əsərlərə "tamaşa" yox, "oyun" deyirdi. Bu, çox vacib məqamdır. Yaradıcılıq prosesi düz xətt üzrə hərəkət deyil, sıçrayışdır - beynin, düşüncənin, fantaziyanın məhz sıçrayışlarla əldə etdiyi nəticədir bərkət. Yalnız bu yolda irəliləyiş, dirçəliş, inkişaf var... Müəllim hamını - aktyorlarını, tamaşaçıların oyuna dəvət edirdi. Aktyorların təbiətinə, temperamenti meydan verir, tamaşaçının isə təbii reaksiyasına diqqət kəsilirdi. Psixosof tərcümədə - ruhun hikmətləri kimi anlaşılan poetikasının nəzəriyyəsini yazır, elmini yaradır, nailiyyətlərini qeyd edirdi. O, əsl oyunçu idi! Mədəniyyətin digər sahələrində özünə layiqli tərəf-müqabil tapmayanda, qürrələnmirdi, əksinə, hər kəsin əvəzinə gedilşlər edirdi. Həm jurnalist, həm tərcüməçi, həm şair, həm sənətsünas, həm alim, həm dramaturq işi görürdü... Teatr tariximizdə öz məktəbi olan bir neçə məşhur rejissorun adını çəkmək mümkündür. Vaqif İbrahimovlu onların öncüllərindən idi.

Vaqif İbrahimovlu qurduğu "Yuğ" teatrı sarsılmaz özlü üzərində bərqərar olub. "Yuğ" ideyasının güclü enerjisidir bu teatrı qoruyan...

Bir rejissorun adına, məktəbinə bağlı olan teatrların "sahibsiz" qalib bağlandığını çox görmüşük. Məncə, son təlatümlər içində Vaqif İbrahimovlu "Yuğ" teatrı məhz bu enerji sayəsində ayaqda qaldı. Çünki "nəfəsli", canlı teatrı dəfn etmək qeyri-mümkündür.

"Yuğ" un dünəni, bu

Azərbaycan teatrının lokomotivi olan, dünyada gedən prosesləri intuitiv hiss edən, teatr düşüncəsini yeni ideyaları ilə qabaqlayan ustadımız hərdən yaradıcılığa nifrət edən nadanların ağır zərbələrindən müvazinətini itirər, siqaretinin qatı dumanı içindən: "mən fiaskoya uğradım, gücüm boşa getdi, yenə sıfırdan başlayacağam" – deyər pıçıldayardı... İnsan nə qədər yenidən başlayar? İnsanda nə qədər güc olar?.. Hamımız şahidlik buna: müəllimimiz teatrının sarsılmaz özüllərini atmaq üçün neçə dəfə o dünyanı görüb gəldi, ölüb dirildi... Artıq bitdi. Artıq onun teatrını məmur imzası ilə bağlamaq mümkün olmayacaq. Vaqif İbrahimovun üslubunun, poetikasının qəbul edilib edilməməsindən asılı olmayaraq, "Yuğ" fenomeninin rişələri mədəniyyətin dərin qatlarına işləyib çünki. Elə buna görədir ki, teatrın gələcəyi ilə bağlı təhlükə yaranınca bütün ictimaiyyət, mətbuat, ziyalılar, dünya sənətçiləri ayağa qalxdı... Bu dəfə müəllimimizin gücü boşa çıxmadı - yox, yaradıcılığa düşmən kəsillərin zərbəsi boşa çıxdı.

İndiki halımda bilirsizmi ən çox nəyə acıyıram? Bu gün artıq tamamilə sahibsiz qalmış memarlıq abidəsinə - suyu sovulmuş qədim hamama... Bu abidəni ustadımdan artıq kimsə sevmədi, kimsə onun qədər qorumadı, onun kimi sahib çıxmadı...

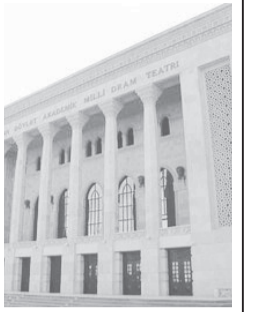
Hikmət Rəhimov – aktyor:

2004-cü ildə Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinə aktyorluq ixtisası üzrə daxil oldum. Mən rəhmətlik Əliabbas Qədirovun qrupuna düşdüm. Vaqif İbrahimovun o biri iki qrupdan birinə dərs deməli oldu. Əliabbas müəllim o zaman Akademik Milli Dram Teatrının direktoru idi, müntəzəm şəkildə dərslərə gələ bilmirdi. Amma o biri qrupdan olan tələbələrə görüşüb söhbətləşirdim. Bir gün onlar təklif etdilər ki, bizim dərslərə gəl. Açıq, üzəndən tanısam da, Vaqif müəllim, "Yuğ" teatrı və təbii ki, onun yeri barədə ətraflı məlumatım yox idi. Beləcə, gəldim, "Yuğ"da Vaqif müəllimin dərslərində iştirak etməyə başladım. Hərçənd, ilk görüşdə Vaqif müəllim mənim Əliabbas Qədirovun tələbəsi olduğumu biləndə demişdi:

gedirdi, on dəqiqə gözlədim, sonra səbrim çatmadı. Təxminən on gün sonra yenə teatra getdim, gördüm foyedə dayanıb, məni xeyli danladı ki: "Hə, nədi, əsgərlikdən gəlmisən, hələ qazlısan. Özünə əskiklik bilirsən məni gözləməyi?" Bir az belə, özünə xas üslubda danladıqdan sonra soruşdu ki, fikrini dəyişməmişən ki? İşləmək istədiyimi dedim. Beləcə, müəllimlə bir yerdə çalışmağa başladım. "Don Kixot"u hazırladıq. Altı ay bir otaqda yalnız o danışdı, biz yazdıq. Bütün psixosof poetikasını izah etdi, teatr haqqında danışdı, sonra otaq şəraitində tamaşanın sxemini qurdu, 20 günə əsəri təhvil verdik. Sonra "Kafka"nı, "Albalı bağı"nı oynadıq. Onu çox tələsdirirdim. Deyirdim, ara verməyə, bir tamaşanı bitirən kimi yenisini quraq. Soruşurdu, hara tələsirsən? Müəllimin xəstəliyi məlum olandan sonra görüşdük, mənə dedi ki, "zaraza", sən bilirdin. Amma mən əlbəttə, ağılma pis heç nə gətirmirdim, sadəcə, onun beynindən mümkün qədər çox yararlanmaq istəyirdim. Təəssüf ki, biz bu beyini itirdik...

"Xanuma" yenidən səhnədə

Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində gürcü dramaturqu A. Saqarelinin "Xanuma" əsəri əsasında eyniadlı tamaşa nümayiş olunub.

Teatrın mətbuat xidmətindən AZƏRTAC-a bildirilib ki, iki hissəli musiqili parodiya Əməkdar incəsənət xadimi Mikayıl Mikayılovun quruluşunda təqdim edilib. Tamaşanın quruluşçu rəssamı Mustafa Mustafayev, musiqi tərtibatçısı Xalq artisti Tofiq Quliyevdir.

Səhnə əsərində rolları Xalq artistləri Bəsti Cəfərova, Ramiz Novruz, Hacı İsmayılov, Zemfira Nərimanova, Əməkdar artistlər Mətanət Atakişiyeva, Cəfər Namiq Kamal, Şəlalə Şahvələdqızı, Elşən Rüstəmov və başqaları ifa ediblər.

Dramaturqun 1882-ci ildə yazdığı əsər əsasında hazırlanan tamaşada hadisələr XIX əsrdə Tbilisidə cərəyan edir.

Qeyd edək ki, tamaşanın premyerası 2011-ci ildə baş tutub.

Opera və Balet Teatrında ilin ilk premyerası

Fevralın 12-də Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında 2016-cı ilin ilk premyera tamaşası – görkəmli rus bəstəkarı P.İ.Çaykovskinin "Françeska da Rimini" baleti nümayiş olunacaq.

Teatrın mətbuat xidmətindən AZƏRTAC-a bildirilib ki, "Françeska da Rimini" bəstəkarının eyniadlı simfonik poemasının musiqisi əsasında səhnəyə qoyulacaq. Baletin süjet xəttini Dantenin məşhur "İlahi komediya"sı adlı poeması təşkil edir.

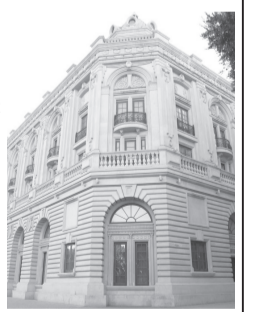
Tamaşanın quruluşçu baletmeysteri Pellumb Aqalliyay (Albaniya), musiqi rəhbəri və dirijoru Azərbaycanın Xalq artisti, professor Yalçın Adıgözəlov, quruluşçu rəssamı Əməkdar mədəniyyət işçisi Yusif Babayevdir.

Səhnə əsərində əsas partiyaları Azərbaycanın Əməkdar artisti Nigar İbrahimova (Françeska) və truppenin gənc solistləri - Timur Oduşev (Paolo) və Makar Ferştandt (Cotto) ifa edəcəklər.

Qeyd edək ki, musiqi əsəri ilk dəfə 1877-ci il fevralın 25-də dirijor N.Q.Rubinşteynin idarə etdiyi simfonik orkestr tərəfindən Moskvada, 1878-ci il martın 11-də isə Peterburqda ifa olunaraq böyük uğur qazanıb. "Françeska da Rimini" baletində ailəli gənc qadın Françeskanın Paoloya – öz ərinin kiçik qardaşına olan məhəbbəti və onların faciəvi taleyindən bəhs olunur.

Musiqili Teatrda həftəsonu 5 tamaşa

Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrında bu həftəsonu 5 tamaşa nümayiş olunacaq. Teatrın mətbuat xidmətindən AZƏRTAC-a bildirilib ki, bunlar fevralın 5, 6 və 7-də tamaşaçılara təqdim olunacaq "Qafqazlı qardaşqızı", "Yatmış gözəl və cırdanlar", "www.ferzeli-kef.com", "Düyməcik" və "Ər və arvad" tamaşalarıdır.

Dövlət Musiqili Teatrı bu həftə də həm rusdilli, həm də balaca tamaşaçıları unutmayıb. Belə ki, fevralın 5-də "Qafqazlı qardaşqızı" əsəri böyüklər üçün, fevralın 7-də isə "Düyməcik" tamaşası uşaqlar üçün rus dilində nümayiş olunacaq. Balacalar həmçinin fevralın 6-da "Yatmış gözəl və cırdanlar" əsərini Azərbaycan dilində izləyəcəklər.

Tamaşaçılar həftəsonu 3 gün ərzində nümayiş olunacaq səhnə əsərlərində sevimli aktyorları – Xalq artisti İlham Namiq Kamal, Əməkdar artistlər Səidə Şərifəliyeva, Novruz Qartal, Svetlana Bulax, Əkbər Əlizadə, Nahidə Orucova, Boris Qrafkin, Emma Məlikova, aktyorlar Emil Heydərov, Mehriban Zaliyeva, Ruslan Mürsəlov və başqalarının ifalarını izləyə biləcəklər.

Qeyd edək ki, böyüklər üçün olan tamaşalar 19:00-da, balacalar üçün olanlar isə 12:00-da başlanırlar.

Biletləri şəhərin bütün teatr-konsert kassalarından əldə etmək olar.

günü və sabahı

Ramiz Həsənoğlu

Lalə Əliyeva

Hikmət Rəhimov

"Yuğ" – bir daha sifra enmədi. Enməyəcək! Artıq bitdi!

Memarlıq incisi sayılan qədim hamamın söküləcəyi ilə bağlı xəbəri aldığımız gündən bəri çox çətin günlər yaşadığımız "Yuğ" dağılmasın, abidə sökülməsin! - dedik. Maddi marağ üçün yox, mənavi dəyərlər naminə mübarizədə birləşdik. Nəinki mərkəzdən kənar edilib unudulmaq, hətta kuluarlarda bağlanmaq təhlükəsi ilə "hədələnen" "Yuğ" teatrı üzərindən təhlükə sovuşdu, truppə Kukla teatrı ilə bir damı bölüşdü... Bu qərarın nə qədər düzgün verildiyini zaman göstərər. Güman ki, illərdir baxımsız, təmirsiz məkanda tamaşalar qurub sevinən əsl ekstremallar - qışda qan donduran soyuğa, yayda dözülməz bürküyə öyrənəli fədakar yuğçular yeni şəraitə uyğunlaşacaq. Hərgah böyük teatrları xarabazara çevirən səhnə arxası intriqlər olmasa... öz poetikası, məktəbi, güclü truppəsi, yaxşı repertuarı olan "Yuğ"a kim nə edə bilər?..

"Məni Hacı ilə üz-üzə qoyma. Yaxşı deyil, sonra eşidər, bilər, inciyər". Dedim, narahət olmayın, elə edəcəm, bilməsin. Cədvəli tənzimləmişdim, bildirdim ki, məsələn, bu gün Əliabbas müəllim olmayacaq, dərslərdən qaçıb "Yuğ"a gəlirdim. Qoy heç kəs mənədən inciməsin, amma düşünürəm ki, heç bir müəllim pedaqogikanı Vaqif İbrahimovun qədər bilmirdi. İlk dəfə mənə etüd variantında hazırladığımız "Lənkəran xanının vəzirini" tamaşasında ərizçilərdən birinin rolunu verdi. Növbəti dəfə "Yeyərsən qazətini, görərsən ləzzətini" əsərində cadugər obrazını oynamağı tapşırıdım. Sonra da "Yuğ"da iş təklif etdi. Açıq, maddi tərəfləri düşünüb razılaşmaq istəmədim. Dedi: "Get əsgərliyə, qayıt, fikrini dəyişsən, gələrsən, səni işə götürəcəm". Əsgərlikdən gələndə işsiz idim, təsadüfən teatrın binasının yanından keçirdim. Keçdim içəri. Vaqif müəllim dedi ki, bir dəqiqə gözlə, içəridə hansısa mahnıyla bağlı məşq

Mən bu gün iki fərqli teatrda çalışıram - "Yuğ"da və "Azdrama"da. Təbii ki, "Azdrama" ölkənin bir nömrəli teatridir və zəngin ənənəsi var. Dünyanın hər yerində ənənəvi teatrla bərabər, kiçik və fərqli teatrlar mövcuddur. Fərqli teatr fərqli düşüncə, seçim imkanı deməkdir. Bizdə fərqli teatr yoxdur. Mən hələ "Yuğ"un psixosof poetikası barədə danışmıram. Pantomim teatrına gəlincə, bu janr özü fərqlidir. Mən çox istərdim ki, Azərbaycanda on fərqli teatr olsun. Eybi yox, qoy mən aktyor kimi də gedib baxım, heç nə başa düşməyim. Orada da on beş-iyirmi nəfərin arasında, heç olmasa, üç aktyor yetişəcək...

Kukla teatrında bizə ayrılan yeri hələ görməmişəm. Məkan barədə anlayışım yoxdur. Təbii, adaptasiya müəyyən zaman aparacaq. Yaxşı olar ki, hər teatrın öz binası olsun. Amma teatr rəhbərliyi hələlik oramı bəyənib, deməli, fəaliyyətimizi də orada davam etdirəcəyik.

Rəbiqə NAZİMQIZI

Leyla ƏLİYEVƏ

İnanmıram

Yenə yara vuruldu...
Ruhum sızıldayınca
qırıq misralarımın
içindən düşdü ürək...

Ürəyim qaya kimi
düşdü uçurumlara...
Sən ruhuma rəhm elə,
İlahi, qaçım hara?

Aylardan, ya günlərdən
güclü olurmu heç an?
Olur... çünki geriyə
dönür nə o, nə zaman.

Bu nə güllüş səsidir?
Təbəssümlər nə gizlər?
Mənim bu ruhum tək
De, olurmu ruh incə?

Çırpınır yazıq ruhum
qəfəsində quş kimi.
Dənizlərə qərğ olub
batmış əzizim kimi...

Boğulur... yox iradəm
ruhumu çıxarmağa
İstəyirəm, amma yox,
güc çatmır ağlamağa.

Əllərim gücsüzləşib
Ağrım gözümə donub.
Pozuldu bu hekayə
Yazmaq çatırdı onu.

Pozuldu bu hekayə
«Yox» deyib qışqırsam da.
Səsim təpərdən düşüb
Ağzım zəhər dadsa da...

Nə dəyişdi qəfildən?
Qışmış demə, qar yağır...
Sən demə, şaxta imiş...
Nə biləydim mən-fağır?

Yarpaqlar da tökülür...
Toran basır gündüzü...
Niyə inanmıram bəs?
Niyə?.. Bilmirəm, düzü.

Pərvanə

Dayan, dur, pərvanə, qanad saxla bir!
Niyə can atırsan sən o işığa?..
Geri dön, pərvanə, qorx ki, o səni
Sübhün sonunacan yandırır-yaxa.

Qanadların ipək, incə məxmərdən
Görənlər vurular, heyran qalarlar.
İşıq məkrli bu dünya kimi
Bizi həm yaradar, həm də yandırar.

Dayan, dur, ay əziz pərvanəm mənim,
Yalan deyirsən ki, intizar üzümür.
Axı görürəm mən, necə tənhasan
İşıq sevdasıyla uçursan nə cür.

Sən çox sadələhəsən, balaca dostum,
Yoxdu ürəyində peşmanlıq izi.
Nifrəti görmürsən dörd tərəfində
Səni bürüyübdü tək sevgi hissi.

Bu dünya yuxu tək, əriyib gedər

Sən elə bilirsən, eşq səni satmaz
Səni zəhərləməz yalanlarıyla.
Amma bunu bil ki, zəif ürəklər
Dumana düşüncə, o an sönərlər...

Amma dumanın da qorumağı var...
İşığın boz məkri qeyb olur onda.
«Bu dünyada sevgi yoxdu» deyənələr
Uçmağı unudur, uçmur bir daha.

Sən gəl, ayrı səmtə qanad çal, dostum,
Bilsən də, canımı alov yaxacaq.
Bizə misra dolu şeirlər bəxş et,
Məxmər qanadını qırma sən, ancaq.

Qu quşu

Cəmi bircə atəş, bircəcək güllə
Qu quşu göylərə çəkilib getdi...
Xəyal bir andaca batıb boğuldu,
Möcüzəyə olan inam da itdi.

Məkrli-məkrli qınışdı ovçu,
Gülüb də gizlətdi nə dərdi vardı,
Özgə həyatına qıymaqla sanki,
O öz həyatının heyfin alırdı.

Cəmi bircə atəş... bircə andaca
Qeyb oldu, yox oldu dupduru sevgi...
Çiləndi o dərsiz, o kövrək hissələr
Bəyaz lələklərə qızıl qan tək.

İnsanın haqqı var atəş açmağa
Görən yaşamağı nədi haqq edən?
Dili olmayanlar qurtula bilməz
Bu haqsız, insafsız mühakimədən.

Cəmi bircə atəş... ağlayır külək...
Qu quşu itirir öz sevimlisin...
Verərdi ovçuya hər nəyi varsa
Kaş atəş açmasın, çıxıb da getsin.

Həyatını belə, qurban verərdi
Təki sevimlisi geriyə dönə.
Necə əzablıdır həsrətdə ölmək
Dərd dönər gülləyə, deşilər sinə.

Cəmi bircə atəş... bir dərya kədər...
Qu uca göylərdən axdı ulduz tək...
Qeyb oldu... amma öz istəklisini
Qoymadı heç zaman qəlbində öl!

Qu tökə bilmədi göz yaşlarını
Göz yaşa, ötən vaxt sağaltmaz onu.
Çılğın əlindən divanə olub
Gözləri axtardı işıqsız sonu...

Silindi yaddaşdan açılan atəş
Hər şeyi yoluna zaman qoyacaq.
Amma insan oğlu heç vaxt dünyada
Qu tək sevməyi bacarmayacaq.

Atəşfəşanlıq

Niyə atəşfəşanlıqdan yazmadım görün?
Yazmadım göylərin nurlanmasından?
Milyonlarla qəlbini həsrət çəkdiyi
Sevincin gözlərdə əks olmasından?

Uşaq çağlarımdan bələdəm ona,
Doğulduğum gündən doğmadı mənə.
İşıq illərlə tükənən deyil,
İllər ötüşsə də nur saçır yenə...

Göyün qürubunda dəyişincə gün,
Üfüqlər adamı aldadan zaman
Yanımda quruca kölgələr qalar
Hisslər məhrum olar yenə uçuşdan...

Göyə min rəng vurur atəşfəşanlıq
Bu dünya yuxu tək, əriyib gedər
Zülmətdə ümiddən ocaq çatmağı
Tək bir o bacarar, o düzənlayər.

Onunla tanışam lap uşaqlıqdan
Sevinclə tək onu könlüm gözləyir...
Bəlkə gülməli dediyim... ancaq
Ruhumu tək o... o tilsimləyir...

Gedim bir az ağlayım

Gedim, bir az ağlayım.
Elə belə, bir azca...
Ürəyimi gizlədib
yastıq altında saxlayım...

Yoxsa, çölə tullayım?
Yox, gedim mən ağlayım.
Bəlkə onu - bu qəlbimi
bağımıza aparım?
Yoxsa, atım dənizə,
dalğalarda azdırım?

Bəlkə külləyə verim,
aparsın onu məndən?
Yoxsa, ləkdə basdırım,
çiçək bitirsin hərdən?..

Axı demir o mənə,
nədən deşir sinəmi?
Qoy əkim onu ləkdə,
bəlkə bitdi gül kimi?

Bəlkə futbol oynayan
uşaqlara top gərək?
Götürün, bu da ürək!
Yoxsa, qonaqlar gəlsin,
vaxtı hədə verməyə?

Bolluca şərab içək,
qoy qəlbimdən dadsınlar,
Didib yesinlər onu
bu rəhmli qonaqlar...
Axı deyər bilmədi
bu rahatsız ürəyim
Mən yazıqdan nə umar?..

Mən qəlbimi satıram!
Bazar piştaxtasında!
Buyur, götür, ay adam,
sən onu pulsuz apar!

İçti tikan-tilişkə,
amansız qasırgalar...
Canımı ondan qurtar!

Yağışlı havalarda çətirimi açmaram
Qoy bu rahatsız qəlbim
yağışlar altında qalsın.
Bəlkə bir az toxtasın...
Ağrısını, qəmini
sular yuyub aparsın.

Gecənin səssizliyi,
tənhalıq dolu kədər...
Qəlbimlə baş-başayığ,
sübhün sonuna qədər.

“Onu məndən qoparın!” -
Aya, Günəşə dedim.
Bilmirəm nədən onu
mən sənə bəxş etmədim?..

Getmə ana, anacan!

Getmə ana... Anacan!
Sənsizlik məni sıxır...
Sən gedəndə yağışlar
Durmada, elə yağır...

Al, götür qucağına
Sıx ürəyində məni.
Sehrli baxışla
İşıqlandır göyləri.

Hələ körpəyəm, ana,
Söz tutmur hələ dilim.
Kitab oxumamışam,
Dünya nədi, nə bilim?

Mən hələ lap körpəyəm
Güclə addımlayıram.
Dərk etmirəm dünyanı
Amma bir az duyuram.

Ana, axı de, niyə
ağlayırsan ertədən?
Böyüyüb həqiqəti,
Onsuz da biləcəm mən.

Qoy kuklamları oynayım,
Öyrənim mən susmağı.
Böyüklər bu həyatla
Oynayıb susur axı?..

Qorxurlar öyrəşərəm
Həyəcana, qüssəyə.
Qorxurlar itirərəm
İnamımı hər şeyə.

Olsun arzulanmağı
Nə vaxtsa tərgidəcəm.
Amma bil ki, hər gecə
Yuxuma girəcəksən...

Qəslər tikməyəcəm,
Nə vaxtım var, nə gücüm
Heyif olacaq ömür
Bir də başlamaq üçün.

Qocalıb peşman olsam
Anılacaq nağıllar...
Bax, onda biləcəyəm
Nə gizli diləyim var.

Danışmağı bacara
bilsəydim, ana, inan,
Öyrədərdim mən sənə
Nə cürə yaşayasan.

Getmə, ana, anacan!
Xahiş edirəm, qayıt!
Sənə nəfəs alıram,
Qayıt, körpəni ovut!

Vahid Əziz Azərbaycan poeziyasının seçilib-sayılan şairlərindəndir və ötən ilin payızında ömrünün 70-ci ilinə qovuşdu...

Vahidin poetik ovqatına, misralarının düzümünə və mənə çalarlarına, qafiyələrinin yaraşığına, sözlərdən istifadə məharətinə... daha dəqiq - çəmən çiçəkləri təkli tərtəməz poeziyasına inanıram.

Böyük ustad Rəsul Rzanın hələ 1968-ci ildə Vahid Əziz haqqında yazdığı sözlər, yalan olmasın, elə indinin özündə də adamın gözlərini qamaşdırır, heyrətləndirir:

"...oxudum, vərəqləri çevirdikcə qarşımda istedadlı bir şairin surəti canlanırdı. Daxilən bir səs sanki mənə deyirdi: Sənə təqdim etdiyi bu parçaları, o, şeir deyil, yazı adlandırdı. Bunlar ki, şeirdir. Bu şeirlər qibtə oyada biləcəkdir poetikdir.

Burada ağıl, hiss, arzu, xəyal, qəlb döyüntüsü, zövq elə bir vəhdətdə ifadə olunmuşdur ki, oxusan sinən qürurla qabarar. Bu, mənim yurdumun balasıdır!"

Vahidin və mənim istəklə dostumuz şair, nasir, ədəbiyyat professoru rəhmətlik Arif Abdullazadə Vahiddən söz düşəndə mənə deyirdi ki, ay Ramiz, Vahidin o məşhur şeiri var ha, hansı ki, o sözlərə mahnı da qoşulub, Flora xanım oxuyur, "Yaman gecikdin". Hər dəfə o mahnını eşidəndə Şəkildəki dağətəyi həyətimizin çiskinli payız səhəri yadıma düşür, kövrəlirəm:

*Yağar zirvələrə qar narın-narın,
Çisginə bürünər payız bağları.
Budaqda qalmaqdan güleyşə narın,
Çatladı bağı,*

Yaman gecikdin...

Şükürlər olsun ki, Vahid Əziz milli poeziyamıza layiqincə xidmət etmək hünerini göstərərək indi də poeziya köhnəni şeiriyyətin nəhayətsiz üfüqlərinə doğru yorulmadan çıxmaqdadır... Əslində, Vahid Əziz mənim üçün o sənətkarlar cərgəsindədir ki, onun rast gəldiyim hər bir şeirini oxumasam mümkün deyil.

"Azərbaycan" jurnalının ötən ilki 11-ci nömrəsində onun "Mircəfər" adlı poeması dərc edilib. Əvvəla, qeyd etməyi vacib bilirəm ki, 1941-1945-ci il müharibəsindən əvvəl və sonrakı mürəkkəb və ağır illərdə Azərbaycan rəhbərlik etmiş Mircəfər Bağirovun həyatı, rəhbərlik fəaliyyəti, şəxsiyyəti yetərincə ziddiyyətli, çətin, cavabı hələ də aydın olmayan suallar dolu məqamlarla indi də yaddaşlarda qalmaqdadır.

Əslində, Mircəfər Bağirov niyə güllələndi, günahı nə idi, doğrudanmı o, millətə xəyanət yolunu tutmuşdu? Bütün bu suallara cavab vermək asan iş deyil, mənəcə...

Onun həyatının "qaranlıq" tərəfində olmuş hadisələrə obyektiv qiymət veriləcəkmi, keçən əsrin 50-ci illərində Moskvanın göstərişi ilə qurulmuş məhkəmə və ən ağır məhkəmə hökmü doğrudanmı ədalətli idi? Və. s. və. i. a.

Həmin məhkəmə hökmünə yenidən qayımaq, o vaxtkı siyasi rəhbərliyin mövqeyinə qiymət vermək mümkün olan iş deyilmi ki?...

İndi XXI əsrdir. Dünya dəyişib, ab-hava dəyişib, dünyagörüşü başqalaşmış, bir vaxtlar bizlərə möcüzə kimi görünən elmi-texniki kəşflər adılaraq, uşaqlıq illərində nağıllarda oxuduğumuz "filan padşahın boynu vuruldu", "filan vəzirə dar ağacından asıldı" kimi qorxulu rəvayətlər indi gözü-müzün qabağında, yaşadığımız əsrdə baş verir (Səddam Hüseyin, Muammar Kəddafinin öldürülməsi və s.), heç təəccüblənmirik də...

Mircəfər Bağirovun həyatı, fəaliyyəti barədə faktlar, dəlillər əsasında indi xeyli sayda kitablar da nəşr edilib.

Şair dostumuz Teyyub Qurbanın bu sahədəki fəaliyyətini xüsusilə qeyd etmək olar.

Yoldaş Stalin!

Xaricdəki ermənilər

Çox da bizə uyğun gəlməz.

Ermənilər pambıq əkməz,

Neft çıxarmaz, taxıl biçməz.

Bu cür işlər bu millətdən

uzaq şeydir...

...Ermənilər Hayastanda yerləşərək

Erməniyə ermənilik edə bilsin...

Daha sonra Mircəfər Bağirov "ellər atasına" bildirir ki, ərazimiz kiçikdir. Ona görə də qədim Azərbaycan torpaqlarının-Dərbəndin, Zəngibasarın, Göyçənin, Gorusun, Dərələyəzin... qaytarılması zərurəti yaranıb. Azərbaycan rəhbəri xahiş edir ki, bu məsələyə baxılsın.

Tarixə şair baxışı

Vahid Əziz isə tamam başqa bir bucaqdan başqa bir ovqatla yanaşmış Mircəfər Bağirovun sərt, qətiyyətli şəxsiyyətinə, mürəkkəb və ziddiyyətli fəaliyyət dünyasına. Onun başadüşülməz işlərinə də haqlı münasibətini bildirir:

*Mircəfər Bağirov olsa da hər kim
Tanrının hökmüylə-bu Yurda düşən.
Cavidlərə görə "qanın içərəm"
Millətimə görə səcdə etmişəm.*

Şair qaradaxım tarixi həqiqətlərə istinad edərək sovet dövlətinin ən qaynar çağlarında Moskvada-İosif Stalinin ətrafında birləşərək Azərbaycanı Yer üzündən silməyə can atan Mikoyan və onun havadarları ilə təkbəşinə döyüşən (və qalib gələn!) Mircəfər Bağirovun qətiyyəti, milli təəssübkeşliyi, cəsarəti kimi işıqlı keyfiyyətlərini ön plana çəkir, qiymətləndirir.

Yaramaz və yaltaq ermənilərin müharibədən sonra Azərbaycan torpaqlarında yerləşdirilməsi ilə əlaqədar baş rəhbərin-Stalinin göstərişinə mərd-mərdanə cavab verərək rəhbəri bu fikirdən daşındırması söhbətini müəllif ustalıqla qələmə alıb:

Təbii ki, bu məsələyə baxılmır, növbəti erməni hiyləsi də baş tutmur...

Yeri gəlmişkən, onu da qeyd etməyi vacib bilirəm ki, erməni xislətini, yaltaqlığını, mayasındakı əxlaqsızlığı, yaxşı bildiyinə görə, şair poemada bu pozğun millətin iç üzünü məharətlə açmağa çalışmışdır.

*Ermənilər dəhşət imiş
Ağıl-kasad, iç-cürümüş.
Vidən-qırıq, iştah -yekə.
Bu millətlə mehribanlıq-
Evlər yıxan bir təhlükə!*

Vahid Əziz Mircəfər Bağirovun taleyinə yanan, onun "xalq düşməni" adlandırılmasına daxilən etiraz edən, uzun illər rəhbər işlərdə çalışmış atası Əziz kişinin insani duyğularından, haqq-ədaləti müdafiə etdiyindən söhbət açmağı da unutmur:

Biləndə "Bağirov edam edildi".

Xeyli yazıq atam üzüstə yatdı...

Şair şəxsən özü də məhkəmə oyununa etiraz səsinə qaldırır:

*Prokuror-rus, hakimlər-rus
Müttəhimsə türk oğlu türk...*

Ötən əsrin 37-ci ilindəki hadisələri şair ən əzablı, işgəncəli, qanlar içilən bir dönəm adlandırır, böhtan və şayiələrin ayaq tutub yeridiyi həmin dövrü ittiham edir:

*Neçə milyon sadə kəndli,
elm adamı, sənətsünas, fəhlə,
dindar, qələm əhli
"Düşmənçilik" damğasıyla dağlanmışlar.
Öz yurduna, torpağına, Vətəninə bağlanmışlar
Sürgün oldu,*

məhv edildi,

güllələndi!

Demirəm ki, içlərində günahlısı

heç olmayıb

Belələri indi də var!..

Hörmətli şair erməni xəyanətinin davam etdiyini, XX əsrin son illərində başımıza gətirilən Qarabağ müsibətinin, 20 yanvar faciəsinin əsl səbəbkarlarını şallaqlayır:

*Uydurma zəlzələ, böhtanlar, filan...
Qaçmasa-hamısı qırılıydı.
Şərəfsiz Qorbaçov-Raiskasıyan
Azğın daşnakların əl tulasıydı!*

Müharibədən sonrakı illərdə daha dəqiq desək, ötən əsrin 48-50-ci illərində Ermənistandakı ata-baba yurdlarından Azərbaycan ərazisinə köçürülən soydaşlarımızın üzləşdiyi bəlalara şair belə təsvir edir:

*Doğma "Ərman dağlarından" qovulan
o zamanki "Qaryaginin",
"İdanovun" (Beyləqanın),
Mil-Muğanın,
Yevlağın
İlanların mələşdiyi
Çöllərində məhv olaraq
yanırdılar...*

Müəllif daha sonra Mircəfər Bağirovun rəhbərliyi altında Azərbaycanın bir sıra yerlərində - Mingəçevir, Sumqayıt şəhərlərində, Xəzərin qoynundakı "Neft daşlar"ında gedən quruculuq işlərini yada salır...

Vahid Əziz poemanı həqiqəti tərənnüm edən maraqlı bir sonluqla bitirir.

Poemanın "Heydər-zirvəsidir Azərbaycan!" adlı fəslində müəllif bugünlümüzdə nəzər salaraq unudulmaz Heydər Əliyevin millətimiz qarşısında tarixi xidmətlərini yada salır, böhtançıları, şər dəstələri lənətləyir:

*Öndərə fitvalı böhtanlar yağar
Çörək verdikləri, ayağa qalxın.
Bizim Heydər adlı bir dühamız var
Heydər -zirvəsidir Azərbaycanın!*

Şair Mircəfər Bağirovla Heydər Əliyevin adını yanaşı çəkir:

*Bu yurdu yaşadıb, xilas edənlər
Türk oğlu Mircəfər və Heydər oldu! - deyir.
Şair haqlıdır!*

Əgər hələ 1997-ci ildə bir tədbirdəki çıxışında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev aşağıdakı fikirləri bütün dünyaya bəyan edibsə, Vahid Əziz haqlıdır və onun Bağirov kimi güclü və ziddiyyətli bir şəxsiyyətə poema həsr etməsini bəyənməyə dəyər:

"Azərbaycanlıların öz dədə-baba torpaqlarından kütləvi deportasiyası İkinci Dünya müharibəsindən sonra başladı. Yüzminlərlə insan Azərbaycan Respublikasında yerləşdirildi.

O ki qaldı o dövrdə Mircəfər Bağirovun oynadığı rola-Mircəfər Bağirovun cəsarətli tədbirləri olmasaydı, indi bu ərazidə nə azərbaycanlılar, nə də ki, Azərbaycan dövləti vardı".

**Ramiz MƏMMƏDZADƏ,
Şüvəlan, yanvar 2016-cı il**

(Vahid Əzizin "Mircəfər" poeması haqqında qeydlər)

Xəzərin Bakı körfəzində yerləşən Böyük Zirə (əvvəlki adı Nargin) adası açıq havada sahilədən çox aydın görünür. Adada yerləşən mayak gecə-gündüz gəmilərə, durna qatarlarına yol göstərir. Əhalini Bakı buxtasında dəniz səyahətinə aparən kiçik gəmilər adanın yaxınlığında dövrə vurarkən rəmzi olaraq fit verir. Əslində bu fit, dənizin ortasında baş qaldırmış bir ovuc qayalıq torpaqda şəhid olmuş yüzlərlə günahsız insanın əziz xatirəsinə dərin ehtiram əlamətidir.

...1915-ci ilin soyuq fevral səhəri. Gecədən tüğyan edən xəzri sübh çağı səngiyib. Günəşin ilk şəfəqləri Bakı körfəzinin şıltaq sularında oğrun-oğrun sayrışmağa başlayıb. Şəhər yenice oyansa da, liman gecədən bir an belə nəfəsini dərməyib. Sahildəki yük arabaları dolub-boşalır, limandan ağır-ağır ayrılan gəmilər yerini reyddə növbə gözləyənlərə verirdi.

Hamballar qışın dondurucu soyuğundan qızınmaq üçün ora-bura vurnuxur, bir-birini haraylayır. Fəhləlik edənlərin böyük əksəriyyəti Cənubi Azərbaycan gəlib. Sərgərdən həyat sürən bu adamlar qəpiq-quruş qazanıb ailələrini dolandırmıq üçün ən ağır işləri görməyə hazırdır. İndi Bakı limanı onların yeganə qazanc və xilas yeridir. Aclıq, zillət, səfalət... Birinci Dünya müharibəsinin qorxunc əks-sədası artıq çoxdandır ki, bu cənub şəhərini də çənginə alaraq özü ilə ağır girdaba sürükləyir.

Limanın bir kənarında lövbər salıb küləkdə ləngər vuran böyük təknənin də həndəvərində qələbəlikdir. Arabalarla gətirilmiş böyük bağlamalar təknəyə boşaldılır. İşə rəhbərlik edən şəxs hambalları tələsdirir.

- Əldən iti olun, qoçaqlar, tərənən, duman körfəzi bürüyür. Hə, gözünüzə dönüm... Pulunuzu artıqlaması ilə verəcəyəm. Hələ üstəlik bəxşiş də olacaq...

"Bəxşiş" sözünü eşidən hamballar yükləri iki-iki qaparaq təknəyə doğru cumur. Elə bu an yük meydançasına fayton yaxınlaşır. Liman boyu gəzişən qorodovoylar faytonu gören kimi dərhal fəraqat dayanıb hərbi salam verir. Arxa oturucaqda orta yaşlı bir qadın əyləşib. Əli ilə xəz kürkünün yaxalığını qaldıraraq küləkdən qorunmağa çalışan bu xanımı nəinki limanda, hətta bütün şəhərdə yaxşı tanıyırlar. Bakının zəngin mülkədarlarından biri, Duma üzvü kərbəlayi İsrəfil Hacıyevin həyat yoldaşı Sona xanım Hacıyevanın çox bahalı şəxsi təknəsi var. Sona xanım şəhərdə savadlı və ziyalı bir vətənpərvər kimi ad çıxarıb.

Duman adada

O, həm də yaratdığı Müsəlman Qadınları Xeyriyyə Cəmiyyətinin sədridir, kasıblara əl tutur, imkansızlara maddi yardım göstərir, kimsəsiz uşaqlar üçün pulsuz məktəb yaradıb, şəhərin zəngin adamlarını xeyriyyə aksiyalarına cəlb edir, ianə toplayır.

Bayaqdan hambalları tələsdirən şəxs isə Sona xanımın işlər müdiri Seyid Əbdül ağadır. De-yilənə görə, müdrik və əliaçıq adamdır. İsrəfil bəyin ailəsinə çox yaxın olduğundan, bütün mühüm işlər Əbdül ağaya tapşırılır. İnsafən, o da hər bir işi canla-başla, vaxtında görür, Sona xanımın sağ əli sayılır. Əbdül bəy yaxınlaşan faytonu gö-rən kimi irəli atılır.

- Sabahınız xeyir olsun, Sona xanım, xoş gəlmisiniz.

Soyuqdan büzülmüş Sona xanımın çöhrəsinə təbəssüm qonur:

- Sağ ol, Əbdül ağa, xoş günün olsun. Vəziyyət necədir?

- Şükür, xanım, Allah köməyiniz olsun...

- Sovqatların hamısını yüklədiniz? Heç nə yaddan çıxmayıb ki? Kitab-dərslik tapşırımsızdım, hamısını gətirdilər?

- Bəli, xanım, nə tapşırımsızdınsa, hamısı hazırdır.

- Allah sizdən razı olsun, Əbdül ağa. Adadakı uşaqlara yemək, isti pal-paltar lazımdır, amma kitab da vacibdir. Qoy oxusunlar, savad alsınlar. Onlar əsir yox, bizim balalarımızdır, bu zavallılardan heç nəyi əsir-gəmək olmaz...

- Baş üstə, xanım. Azacıq səbr edin, yükün hamısını təknəyə yığan kimi adaya yola düşə bilərsiniz.

Söhbət Bakı buxtasında Böyük Zirə kimi tanınan adadan gədir.

Qısa arayıb: Bakının sahil xətdindən 10,5 km məsafədə yerləşən Böyük Zirə adasının 1,4 kvadrat kilometr sahəsi var. Uzunluğu 3,1 km, eni 900 m təşkil edir. Relyefi qayalıq çöküntülərdən ibarət olan adanın qərb hissəsi bir qədər təpəlik, şərq hissəsi bir qədər hündür, şimal sahəsi sıldırımıdır.

1884-cü il, dekabrın 11-də adada ilk mayak inşa edilib. Mayak 1941-ci ildə faşist qırıcılarının kəşfiyyat uçurları ilə əlaqədar Sovet hərbi komandanlığı tərəfindən dağıdılıb. 17 il sonra, 1958-ci ildə daşdan bərpa edilib, hündürlüyü 18 metrdir.

Adaya 1719-cu ildə rus çarı I Pyotr dövründə "Nargin" adı verilib. Ada Fin körfəzində yerləşən Nargin (estonca, "dar boğaz") adasına bənzədiyi üçün, ona bu ad verilib. 1991-ci ildə Azərbaycan öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ada yenidən Böyük Zirə adlandırılmağa başlayıb. Birinci Dünya müharibəsi zamanı Türkiyə cəbhəsində ruslara əsir düşən əsgərlər bu adada saxlanılıb və işgəncələrə məruz qalıb. Tarixi qaynaqlarda göstərilir ki, türk əsirlərin böyük əksəriyyəti aclıqdan, susuzluqdan, ilançaldan və erməni xainlərin gülləsindən şəhid olub. O dövrdə rus ordusu ilə əməkdaşlıq edən erməni əsgər və zabıtlərin türklərə dəhşətli işgəncələr verməsi barədə tarixi faktlar mövcuddur. Bəzi məlumatlara görə, Böyük Zirədə 10 min türk əsgəri öldürülüb. 1937-38-ci illərin repressiyaları dövründə də Azərbaycanın bir sıra ziyalıları bu adada qətlə yetirilib.

I Dünya Müharibəsi başlayanda Türkiyə bu savaşa qatılmaq istəmirdi. Təbii ki, müttəfiqlərin – xüsusən də Almaniyənin təkidi ilə müharibəyə qatılmağa məcbur oldu. 1914-cü ilin dekabrında Qafqaz cəbhəsi açıldı. Türkiyənin Qafqazla sərhədləri boyunca müharibə gedirdi. Ruslar Sarıqamış, Qars, İğdır, Ərzurum, Ərdahan, Trabzon və digər şəhərlərdə türk əsgərlərini, hətta mülki adamları - qocaları, uşaqları, xəstələri də əsir alırdı. Anadolu türklərini Rusiyanın 22 bölgəsində yerləşən həbs düşərgələrinə göndərirdilər. Belə düşərgələrin biri də Nargin adası idi.

Türk əsirlərin Narginə gətirilməsi Bakıda çox ciddi təlatümə səbəb olmuşdu. M.Ə. Rəsulzadə, Ə. Topçubaşov, N. Yusifbəyli və digər ziyalılar etiraz səslərini ucaldırdı. Hətta ruhanilər də bu məsələdə ziyalılara dəstək verirdi.

Ə. Topçubaşov, Ə. Rəfibəyli bununla bağlı bir neçə dəfə Qafqaz Cənubiyyətinə müraciət imzalamışdılar. Müraciətdə deyilirdi ki, "səlahiyyət verin, o mülki əsirlərin taleyi ilə maraqlanaq, ianə toplayıb yardım edək". Amma Qafqaz Cənubiyyətinin müraciətləri rədd edirdi. Ən sonda Ələkbər bəy Rəfibəyli hirsələnib canişinə demişdi ki, "biz, Azərbaycan türkləri, sizlərə sədaqətlə xidmət edirik. Siz Osmanlı Türkiyəsi ilə döyüşürsünüz – bu, sizin öz işinizdir. İmkan yaradın ki, türk əsirlərin baxımsızlıqdan ölüb getməsinə yol verməyək, heç olmasa, ölənlərin kəfənlənməsinə, dəfn edilməsinə yardım edək..."

Ələkbər bəy böyük nüfuz sahibi idi. O və qardaşı Xudadad bəy Gəncədə Milli mərkəzin əsasını qoyan kişilər idi. Və onun bu təkidindən sonra razılıq verilmiş, Xosrov paşa Sultanova da əsirlərə yardım mərkəzinin sədri seçilmişdi.

...Bakıda 1915-ci ilin soyuq fevral səhərindən I Dünya savaşının kəskin barıt qoxusu duyulur. Cəbhə xətti haradasa uzaqlarda olsa da, bu cənub şəhərində müharibə havası kabus tək dolaşır.

Limanda, körpünün kənarında dayanmış Sona xanım Hacıyeva da bayaqdan müharibənin insanlara gətirdiyi bəlalar barədə düşünür. Xanımın şəxsi təknəsinə yardım dolu bağlamalar yüklənir. Sona xanım bir azdan növbəti dəfə Nargin adasına yollanacaq. Bu fədakar qadın neçə müddətdir ki, adada saxlanılan türk əsirlərə, onların ailə üzvlərinə ərzaq, pal-paltar, dərman aparır. Məğrur və dəyanətli Sona xanım hər dəfə Nargində əsirlərin saxlanma şəraitini, çəkdikləri zülmü görəndən sonra günlərlə özünə gələ bilmir, qəlbindən qara qanlar axır.

Bakıda Sona xanım kimi azad fikirli, mütəfəkkir qadınlar çoxdur. Onlar xeyriyyə gecələri təşkil edir, şəfqət və mərhəmət aksiyaları keçirir, aclara, kimsəsiz və yetimlərə yardım etməklə bərabər, əsirləri, yaralıları da himayə edir. Sona Tağıyeva, Liza Tuqanova-Muxtarova, Hənifə Zərdabi, İsmət Aşurbəyli, Məryəm Bayraməlibəyova, Rəhilə Qazıyeva, Sara Vəzirova, Sürəyə Axundova, Pəri Topçubaşova kimi vətənpərvər qadınların xeyirxah əməlləri xalqın qəlbindən dərin iz buraxıb.

...Sona xanımın işlər müdiri Əbdül bəy yaxınlaşıb yük dolu təknənin yola çıxmağa hazır olduğunu bildirir:

- Xanım, yolçu yolda gərək. Kör-fəz dumana qərğ olmamış getməliyik. Bəxtimizdən külək də səngiyib bir az...

Sona xanım təknəyə minir. Qayıq ağır-ağır körpüdən uzaqlaşır. Liman getdikcə kiçilir. Bakıya, Qız qalasına dənizdən baxmaq necə də xoşdur. Sona xanım nədənsə həyat yoldaşı ilə axşamkı söhbəti xatırlayır. İsrail bəy dünən şam süfrəsi arxasında Bakı Dumasında baş verən olaylardan danışdı. Onun sözlərinə görə, Nəriman Nərimanovun çıxışı aləmi qarışıdır. O, Nargin adasında saxlanılan türk əsirlərlə bağlı dəhşətli faktları açıqlayıb.

- Nərimanov və onun tərəfdarları müharibəni fürsət bilib xalqın milli hisslərini coşdurur. İndiki durumda belə çıxışlar Qafqaz, xüsusən də Bakı üçün çox qorxuludur. Bu sözlərdən inqilab qoxusu gəlir. Buna görə də xalq türkləri xilaskar kimi görür və sual edir: türklər nə vaxt gəlib bizi rusların əsarətindən xilas edəcək? Məncə, bu ideyalar xalqı çara qarşı qaldırmaq deməkdir. Düşünürəm ki, Nərimanovun erməni zabitlər və həkimlər barədə söylədikləri boş cəfəngiyyatdan başqa bir şey deyil, böhtandır.

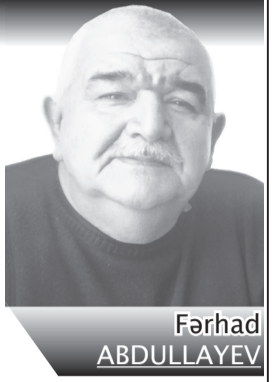
Duma da Nərimanovu xalq arasına millətçilik toxumu səpməkdə günahlandırır, Rusiyaya qarşı xəyanətdə suçlayırdılar. Nargin adasında baş verən bütün dəhşətli hadisələr barədə N.Nərimanov "Hümmət" qəzetində "Göz yaşı tökən cəzirə" adlı məqalə də yazmışdı. Cəfər Cabbarlının bu mövzuda yazdığı bir şeir isə dillər əzbəri idi:

Bu təşkilatlar Nargindəki əsirlərin gəcə ikən qayıqlarla qaçırılmasını təşkil edirdi. Əsirləri Gəncə, İsmayılı, Şəki və Zaqatalaya gətirirdilər. Şəki və Zaqatalada əhəlinin müqavimət hərəkatına əsir türklər rəhbərlik edirdi. Onlar əhəliyə silahla necə davranmağı, döyüş taktikasını öyrədirdi.

Bakı milyonçuları da bu xeyirxah işdən kənarda qalmırdı. Ağababa Quliyev, İsmayıl bəy Səfəralibəyov, Murtuza Muxtarov kimi imkanlı şəxslər əsirlərə maddi və mənəvi dəstək göstərirdi. Hacı Zeynalabdin Tağıyevin təkcə özü deyil, qızları da Nargin əsirləri ilə bağlı geniş iş aparırdı.

Şübhəsiz, bütün bunlar Rusiyanın xüsusi xidmət orqanlarının diqqətindən yayınmırdı. Akopyan soyadlı biri "donos"unda yazırdı ki, Azərbaycan ziyalıları əsir türklərə havadarlıq edərək, onları zindandan qurtarıb. Bunu o, haradan bilib?

1989 avroluq "səyahət"

Fərhad ABDULLAYEV

Almaniya milli radiosu "Deutschlandfunk" Azərbaycanın işğal altındakı ərazilərindən reportaj yayıb. Radionun saytında yerləşdirilmiş reportajdan məlum olur ki, "Deutschlandfunk"un əməkdaşı Sven Töniges qondarma "DQR"-in Berlindəki "turizm ofisinin" təbliğatı əsasında Azərbaycanın işğal altındakı ərazilərinə ezam edilib, şübhəsiz ki, ermənilərin vəsaiti hesabına.

Reportajda deyilir ki, separatçıların nümayəndəsi alman jurnalisti "Qafqazın İsveçrəsi olan Dağlıq Qarabağ" səfər etməyə Berlində keçirilən turizm sərgisi zamanı dəvət edib. O, bir neçə həftə ərzində "DQR vizası" alıb. Jurnalistlə birlikdə 3 turist də bölgəyə səfər edib.

Alman aparıcı İrəvan üzərindən Azərbaycanın işğal altındakı ərazilərinə daxil olub, Şuşadakı hotellərdən birinin restoranında yeyib-içən erməni quldurların məclisində konyak da içib.

Qondarma "respublikanın" turizm "naziri" ilə görüşünü təsvir edən alman jurnalisti bildirir ki, Dağlıq Qarabağın inkişafı turizmdən keçir. Almaniya turistlərini "qədim Tigranakert şəhərinin qalıqlarının tapıldığı" yerləri də göstəriblər. Ancaq onları xarabalığa çevrilmiş Ağdama daxil olmağa qoymayıblar. Separatçılar deyib ki, Ağdam ərazisi hərbi zona olduğu üçün ora giriş qadağandır. Bununla belə, reportajda qeyd olunur ki, Ağdam ermənilərin dağıtdığı Azərbaycan şəhəridir.

Bu yaxınlarda separatçı respublikanın turizm nazirliyi bəyan etmişdi ki, Xankəndi və işğal altında olan Azərbaycan ərazilərində müxtəlif turizm marşrutları fəaliyyət göstərir və "dəbdəbəli hotellərdə hər gün 900 turist yaşayır". Əslində, bu, ağ yalandır və bölgəyə yalnız qanunsuz olaraq Suriya qaçqınları yerləşdirilir, yerli əhali isə başını götürüb qaçır.

Erməni təbliğat maşını Fransa əhlini ciddi-cəhdlə işğal edilmiş torpaqlara unudulmaz səyahətə çağırır. Bütün bu erməni yalvarışları Fransadakı erməni fondunun rəsmi saytında yerləşdirilib. Görünür, Xankəndi hotellərinin iştahası artıb və gündəlik "900 turist" ermənilər üçün azdır!

Boşboğaz ermənilər Fransa əhlinə nə təklif edir? Deməli, arzu edənlər Parisdən, yaxud Marseldən İrəvana gəlir, 2 gün ermənilərlə birlikdə "nəfəs alıb xoşbəxt" olduqdan sonra, 3 gün ərzində Şuşa, Xankəndi, Xocavənd və digər işğal olunmuş Azərbaycan ərazilərini gəzərək "qədim erməni mədəni abidələri" ilə tanışlıqdan "böyük şərəf duyurlar!" Proqrama Xankəndindəki "SOS" uşaq bağçasına ekskursiya, hətta "DQR"-in baş naziri ilə görüş də daxil edilib.

O ki, qaldı turpaketin qiymətinə...özünü qonaqpərvər kimi qələmə verən ermənilər hər qəpiyi saymaqda mahirdir: adambaşına 1659 avro, üstəgəl bir gecəlik hotel nömrəsi üçün 330 avro! Vəssalam! Bu məbləği ödəyən turist qəsbkar ermənilərin törətdikləri vandalizmin canlı şahidinə çevrilə bilər.

Hələlik, ermənilərin yaratdığı virtual turizm cənnətinə baş çəkib "xoşbəxt" olmaq istəyən könüllü yoxdur. Elə bu səbəbdən də baş nazirin gözünlün kökü saralıb. Görəsən, o, təsadüfən yolunu azaraq cənnət əvəzinə cəhənnəmə düşmüş əziz turistlərə nə deməyə hazırlaşır?

Gözləməyin ki, "baş nazir" ermənilərin işğalçı siyasətindən, azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımdan, vəhşiliklərdən, xaraba qoyduqları şəhər və kəndlərdən, milli-tarixi abidələrimizin dağıdılmasından danışacaq. O, qonaqlara, yəqin ki, "babasından miras qalmış ölkəsində" biçarə ermənilərin faydalı qazıntıları, təbii ehtiyatları, filiz və qızıl yataqlarını necə böyük ustalıqla taladıqlarından bəhs edəcək, meşələri qıraraq ekosistemi kor qoyduqları ilə qürrelənəcək, narkotrafik gəlirlərini açıqlayacaq.

Görünür, ermənilər hələ də anlaya bilmirlər ki, heç bir tərribat, heç bir yalan onların dadına çatmayacaq. Bu gün "DQR"-i guya cənnətə çevirdikləri barədə uydurduqları nağıllara bəlkə də kimlərsə inandıra bilərlər, bəs sabah?

gecələyir

- Cənab deputatlar, Anadoludan gətirilmiş türk əsirlərin şəraitini dözülməzdir, onlara qayğı göstərmək lazımdır. Üstəlik, əsirlərə qarşı xəyanət törədənlər də gündən-günə çoxalır. Nargindəki erməni zabitlər onları döyür, işgəncə verir. Bu xainliyin nəticəsində hər gün 30-40 əsir dünyasını dəyişir. Təəssüf ki, ölənlər arasında qadınlar və uşaqlar da var. Budurmu dediyiniz humanizm? Dəhşətli bir faktı diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Nargindəki erməni həkimlər 400 əsiri, göz əməliyyatı etmək adı ilə kor edib. Məzlum insanları bu hala salan cinayətkarlar niyə cəzalandırılır? Mən erməni zabitlərdən soruşmaq istəyirəm: müharibənin bəlalalarına məruz qalmış zavallı insanları niyə məhv edirsiniz? Bu haqqı sizə kim verib? Təklif edirəm ki, adada türk əsirlərə qarşı törədilən bütün cinayətlər araşdırılsın. Əsirlərin Nargin kimi soyuq və şəraitətsiz adada yerləşdirilməsinə son qoyulsun. Erməni zabit və həkimlər adada hərbi xidmətdən uzaqlaşdırılsın!

Bakı Dumasında Nəriman bəyin bu alovlu çıxışı ermənipərəst deputatların qəzəbinə tuş gəlmişdi. Hətta bir deputat çıxışında demişdi:

*O vəhşi dalğaların ortasında dindəşımız,
Zələlət içrə olur ac, zəlil qardaşımız.
Biz isə eyd eləyib həsrətə qiyam edirik,
Bütün, bütün gecəni eys ilə tamam edirik.
Göz aç, sən ey özünə söyləyən - «müsləmanəm»,
Göz aç, sən ey bağıran - «Mən də əhli-Quranəm»!
Göz aç, sən ey danışan həşrdən, qiyamətdən,
Göz aç, sən ey əbədi dəm vuran səxavətdən.
Çıxıb da sahilə bir əvvəl-məqam zillətə bax,
Behişt, duzəxi gör, həşrə bax, qiyamətə bax.
Gör orda ac-yalavac can verən zəlilani,
Gör orda içməyə su tapmayan yetimani.
Yəqin bil ki, alışar, od tutar, yanar canım,
O dəm kömək yetirərsən, var isə vicdanım.*

Digər faktlar da mövcud idi. Həmin dövrdə Rusiyada oxuyan azərbaycanlı tələbələrin böyük əksəriyyəti geri dönərək, gizli təşkilatlar yaratmışdı.

O vaxt gizli bir göstəriş varmış ki, əsir türk hansı dükanə girsə, ona pulsuz ərzaq versinlər. Bir dəfə əsir türk, təsadüfən, sahibi erməni olan dükanə girib və hər şeyin üstü ondan sonra açılib...Araşdırma başlanıb. Məlum olub ki, Nargin adasında qeyd alınmış xeyli əsir yoxa çıxıb.

Bununla əlaqədar, hətta Sona xanım haqqında da 110 səhifəlik cinayət işi açılmışdı. Bu fədakar qadın hər dəfə Narginə baş çəkəndə rus zabitlərinə rüşvət kimi pul və qiymətli hədiyyələr verib əsirlərdən bir neçəsini götürüb geri qayıdırırdı. Bəzilərini evinə gətirir, bir çox əsirləri də "İsmailiyyə"də yerləşdirirdi. Daha sonra onların paltarlarını dəyişdirib saxta pasportla İran Astarasına keçirir və əsirlər İrandan Türkiyəyə gedirdi.

...Sona xanım Hacıyevanın əsirlər üçün topladığı yardımlarla dolu şəxsi təknəsi körpüdən aralanaraq, Böyük Zirə adasına doğru istiqamət alır. Xəfif külək Bakı körfəzində səhərdən uyumaq istəyən dumana macal verməyərək adanın arxasına, açıq dənizə qovur. Bu soyuq fevral səhəri hava aydın, yol da açıqdır. Səmada dövrə vuran qağayılar sanki ümid təknəsini uğurlayır. Qarşıda mayak var. Onun güclü şüaləri hələ çox ümitsiz yolçulara yol göstərəcək.

Fərhad SABİROĞLU

1914-cü ildə Birinci Dünya müharibəsinin başlanması cəmiyyətin həyatında müəyyən gərginlik yaratsa da, sosial-iqtisadi və mədəni inkişafın qarşısını ala bilmədi. Rusiya imperiyasının mərkəzində olduğu kimi, «ucqarlarda», o sirdən Azərbaycanda da ictimai fikrin oyanışı, siyasi və mədəni proseslərin gedişi əhalinin mədəni dirçəlişini şərtləndirirdi. Təxminən yüzillik əsarət altında qalan, imperiyanın cürbəcür formalarda həyata keçirdiyi ruslaşdırma siyasətini addımbaşı duyan xalq kütlələri aparıcı ziyalıların təbliği sayəsində türkçülüyn mahiyyətini anlamağa can atırdı. Əli bəy Hüseynzadənin, Əhməd bəy Ağaoğlunun, Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin, Ə.Topçubaşovun yaratdıqları və istiqamətləndirdikləri dövrü mətbuat vasitələri gündən-günə genişlənən bolşevik təbliğatına qarşı amansız mübarizəyə başlamışdı. Milli təfəkkürdən yaranmış sənət əsərləri yad fikrin doğurduğu cəfəngiyyat içərisindən özünə güclə yol tapırdı.

Bu illərdə Bakının iqtisadi inkişafı görünməmiş səviyyəyə çatmışdı. 1863-1913-cü illərdə şəhər əhalisinin sayı 16,7 dəfə artmış, 434 min nəfərə çatmışdı. 1913-cü il statistikasına görə, Bakı, əhalisinin sayına görə Peterburq, Moskva, Kiyev və Odessadan sonra Rusiyada 5-ci yeri tuturdu. Bu dövrdə Rotşild, Nobel, Şibayev, Tağıyev, Mirzəyev, Nağıyev, Əsədullayev, Muxtarov kimi neft maqnatları yetişmişdi. Həmin illərdə Rusiya neftin demək olar ki, hamısını Bakı quberniyasından alırdı.

Məhz belə bir şəraitdə kinematograf Azərbaycanın ictimai-mədəni həyatında öz yerini müəyyənləşdirməyə və rolunu oynamağa çalışırdı. Müharibənin doğurduğu çətinliklər, kino sahəsində tərəqqiyə mane ola bilməmişdi. Bir-birinin ardınca açılan kinoteatrlar, səhmdar cəmiyyətləri, prokat nümayəndəlikləri, kinoatelyelər Bakının kinematografik həyatının nə qədər canlı olmasından xəbər verirdi. Bakıya dəvət olunan kino mütəxəssisləri – mexaniklər, operatorlar, rejissorlar ekranla bağlı biliklərin kütlələr arasında geniş yayılmasında mühüm rol oynayırdılar.

Kinoteatrlar şəbəkəsinin sürətlə genişlənməsi mövcud tərəqqinin başlıca əlamətlərindən biri idi.

Bakının yüz il əvvəlki

Yerli sənayeçilər, tacirlər, ənənəvi milyonçular kinodan qazanc götürmək imkanını əldən verməməyə çalışır, kinoteatrlar açır dılar. “Elektro-teatr”, “elektro-kinoteatr” “bayoqraf”, “elektro - bayoqraf”, “yeni bayoqraf”, “yay kino-teatr”, “elektro - illüziyon”, “sinema-teatr”, “sinema” adlanan bu kinoteatrların demək olar ki, hamısı (təkcə “Ay-Ulduz” elektro-teatrı türkcə adlandırılmışdı) təmtəraqlı fransız, ingilis, rus adları daşıyırdı. Məsələn, bulvarda “Fenomen” elektro-teatr və “Ladya” sineması, Torqovı (indiki Nizami) küçəsində “Renessans (indiki “Vətən”) sinemateatrı, həmin küçədə Nikitin qardaşlarının sirkli ilə üz bəüz “Start” kinoteatrı, Bolşaya Morskaya küçəsindəki, Adamovun evində “Forum” yay kinoteatrı, Birjeyaya küçəsinin tinində (“Sahil” metro stansiyasının yerində) “Edison” elektro-teatrı, H.Z.Tağıyevin ticarət pasajında “Fransız elektrobayoqrafı”, indiki Neftçilər prospekti, 93 sayılı binada H.Z.Tağıyevin “Giqant” elektro-teatrı, Molokan və Qoqol küçə-

lərinin kəsişdiyi tində “Minyon” böyük bədii kinoteatrı, indiki Rus Dram Teatrının yerində “Mikado” sineması, Birjeyaya küçəsindəki xüsusi evdə “Rekord” kinoteatrı, Nikolayev küçəsindəki kişi xeyriyyə cəmiyyətinin (“İsmailiyyə”) binasında “Palas” elektro-teatrı, Qalantereya pasajında “Muza”, Parapet bağında, İskəndərov və Azadovun evində “Mon-Repo” (indiki “Araz” kinoteatrı), Telefonu və Budaqov küçələrinin tinində “Union” kinoteatrı, Molokan küçəsi, 8-də “Ampir” yay kino teatrı, Mayılov teatrı ilə üz bəüz “Maly teatr-elektro”, Krasnovodsk və Gimnaziçeski küçələrinin kəsişdiyi yerdə “Soley”, Birinci Bayıl küçəsi, 66-da “Rossiya”, Qubernator bağının yanında “Ermis” kinoteatrları, Mariinskaya küçəsi, 16-da “Prometey” elektrobayoqrafı, Qubernskaya və Voronsov küçələrinin kəsişdiyi tində “Modern” sinemateatrı,

Balaxanıda “Furor” yeni bayoqrafı, Balaxanı (indiki Əzizbəyov) küçəsində “Mars” kinoteatrı, Sahil yaxınlığında “Odeon” elektrobayoqrafı, Parapet baği yaxınlığında “Ekspress” elektroillüziyonu” və s. yerləşirdi.

Bakıda ilk kinoteatr olan “Fenomen” 1910-cu ildə bulvarda (indiki A.Şaiq adına Dövlət Kukla Teatrının binası) tikilmişdi. Kinoteatrın damında təmtəraqlı yay restoranı işləyirdi.

“Qafqaz və Merkuri” kino-teatrı bulvarda, sərnəşin limanının yaxınlığında yerləşirdi. “Qafqaz və Merkuri” cəmiyyətinə məxsus olan kinoteatrda qısametrajlı mənzərə filmləri nümayiş etdirilirdi. “Furor” sinematografı Böyükşərdə, Nobel şəhərciyinin yaxınlığında inşa edilmişdi. Möhtəşəm binadakı 250-300 nəfərlik tamaşa zalında film nümayişindən əvvəl fortepianoda musiqi

parçaları ifa olunur, bəzən də milli üçlüyün (tar, kamança, qaval) çıxışları təşkil edilirdi. Lentlərin nümayişi adətən fortepianoda ifa ilə müşayiət olunurdu. Ümumiyyətlə, həmin dövrdə Bakıda mövcud olan 30-dan çox kinoteatrın ən kiçiyi Sabunçu stansiyası yaxınlığında, “Nobel şəhərciyi”nin pilləkənləri altında yerləşən “Mars” kinoteatrı idi.

Sovet dövrünün kinoşünaslığında 1920-ci ildən əvvəlki dövrə bağlı fakt və rəqəmlər qəsdən təhrif edildiyindən, uzun müddət həmin illərdə kino nümayişinin də aşağı səviyyədə olduğunu düşünmüşük. Məsələn, sovet hakimiyyətinin ilk illərində tərtib olunmuş arayışda göstərilirdi ki, “1914-1915-ci illərdə Azərbaycanda cəmi 7 kinoteatr vardı, 1919-1920-ci illərdə isə onların sayı 6-ya enmişdi; 1929-1930-cu illərdə kinoteatrların sayı artıb 20-yə çatmışdı”. Halbuki, faktlar real vəziyyətin tamam başqa cür olduğundan xəbər verir.

Kinoteatrların filmlərlə təchiz olunmasında bir-birilə rəqabət aparan “Pate” və “Qomon” firmaları ilə yanaşı, Rusiyanın ayrı-ayrı səhmdar cəmiyyətləri, müştərək qurumlarda iştirak edirdilər. İldən-ildən artan prokat fondunda Orta Asiya və Azərbaycanı filmlərlə təchiz edən “Levin və Ko” müştərək qurumu başlıca yerlərdən birini tuturdu.

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətlər göstərmiş Əhməd Ağaoğlunun (1869-1939) türkcülük hərəkətində, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımladığı bir sıra görkəmli şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər özlərinin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Atamın və ailəmizin bu sevimli dostu atamın ölümündən sonra qarşılıqlı münasibətləri boyunca ona hər zaman göstərdiyi vəfa və etibar bir gün belə azaltmadan illərcə yaşadı. Ondan ailəmizə qalan son xatirə budur:

İstanbul Universitetində İslam Ensiklopediyası¹ nəşrə hazırlanırdı. Bu işə məsul olan elmi heyətin tərkibində atamın həmin dostu da vardı. Ensiklopediyada barələrində məqalələr veriləcək şəxslər müəyyən edilərkən atamın da adını çəkmişdi. Nəşr heyətinin rəhbəri, bir zamanlar məmləkətin siyasi həyatında önəmli yerlər tutan, ən əsası isə atamı çox yaxşı tanıyan şəxs² "olmaz" deyir. Atamın dostu "Niyə?" – deyə sual edir. Axı filan və filan adları ensiklopediyaya saldıq, məgər Əhməd bəy onlar qədər tanınmış deyil, millətə, məmləkətə onlar qədər xidmət etməyib?

Elmi heyətin başçısı belə cavab verir:

"Olmaz, çünki Əhməd bəy vaxtı ilə mənim və silahdaşlarımla əleyhinə yazılar yazıb".

Bu cavabın altında bir tarix yatır. Çünki ensiklopediya nəşrinə rəhbərlik edən şəxs Milli Mücadilədən sonra Atatürkə müxalif mövqə tutmuşdu. Tərəqqipərvərlər firqəsinin³ fəal üzvlərindən olmuş, adı məmləkəti xilas edən insana qarşı sui-qəsd işinə qarışmışdı. Hadisə meydana çıxandan az sonra məmləkətdən qaçmışdı. İstiqlal Məhkəməsi barəsində qiyabi məhkumluq hökmü çıxarmışdı. Atatürkün ölümü ilə İstiqlal Məhkəməsinin sui-qəsdə bağlı qərarlarının bir qisminin əsassızlığı elan edilmişdi. Həmin adam da qərarların bütün mənavi məsuliyyətlərinə qatılması təbii sayılmaqla yaranmış vəziyyətdən istifadə edib məmləkətə dönənlərdən biri idi.

Atamın dostuna bildirdiyi iradla da partiya münaqişələri sırasında Əhməd Ağaoğlunun Atatürkün mövqeyini müdafiə edərək yazdığı yazıları, partiya qrupunda və Məclisdə söylədiyi nitqləri nəzərdə tuturdu.

Lakin onun insafsız, yersiz hikkəsinin, küskünlüyünün yaratdığı düşmənçilik müqabilində aldığı qarşılıq çox ağır oldu. Atamın dostu yoğun səsi ilə, kölmələri birer - birer tələffüz edərək ağır-ağır sözə başladı:

"Siz İttihad və Tərəqqi dövründə də Ağaoğlu Əhməd bəyin fikir və siyasət silahdaşı idiniz. Onun evində sizə dəfələrlə rast gəlmişəm. Onun fikirlərinə heyranlığınızı hamıdan çox siz bildirir, islam aləminə, türk dünyasına xidmətləri haqqında hələ o zamanlar hamıdan çox siz danışırıdınız. Həqiqəti bilməzsiniz, Əhməd bəyin sizə əsla ehtiyacı yoxdur. Adı Şərqi və Qərbin bir sıra ensiklopediyalarında çoxdan yer alıb. Bunu bir tərəfə buraxıram. Yalnız bir məqama diqqət yetirəcəyəm: əgər onun adını ensiklopediyaya daxil etməməklə bağlı irəli sürdüyünüz səbəb qəbul olunsa, o zaman sizin belə bir mühüm elm heyətinə rəhbərlik etməyiniz, hətta bu məmləkətdə yaşamanız yasaq edilməlidir. Adınız bütün kitablardan çıxarılmalı, isminizin xatırlanması yasaq edilməlidir.

Çünki siz bir vaxtlar məmləkəti əsarətdən qurtarmış şəxsə qarşı çıxmısınız, onu öldürməyə təşəbbüs ittihamı ilə mühakimə olunmuşunuz!"

Qarşısındakı adam bu sözlərin müqabilində heç nə deyə bilmədi.

Pərdə arxasındakı adam

İttihadçılar dövründə hərəkət liderlərinə istiqamət verən fikir cərəyanları sonrakı dövrlərlə müqayisədə daha ardıcıl və düzənli idi. Bu adamlar nə iş görmək istədiklərini, nə iş görəcəklərini yaxşı bildirdilər. Eyni zamanda birinci sıranın arxasında fikir və düşüncə, ilham və inam tələp edən elə insanlar var idi ki, bəlkə nə zamansa onların da xidmətləri meydana çıxarılacaq. Ancaq simaları, sifətləri bir insan kimi, bir dost və yoldaş kimi yəndə də həmişə məchul qalacaqdır.

Belə adamlardan biri də atamın bəyazsaqqallı, ağ bənizli, gözəl gözlü, şair, rəssam, musiqişünas, filosof, jurnalist, astroloq, professor, doktor olan qafqazlı dostu idi.

Səhərlər üzünü yuması bir saat, geyinməsi iki saat çəkən, danışmağa başlayanda hekayələri, xatirələri, lətifələri, tikanlı atmacaları ilə həmsöhbətlərini əsla yorulmaq bilmədən saatlarla dinləməyə sövq edən bu ağır təbiətli,

sakitgörünümlü adamın İttihad və Tərəqqi partiyasının əsas qurucularından biri olduğunu, Türkiyənin Höte⁴ və Şiller⁵ kimi Qərb ədib və mütəfəkkirlərini onun qələmi ilə tanıdığını, Dantenin⁶ "Cəhənnəm"inin ("İlahi komediya" nəzərdə tutulur -V.Q.) bir hissəsini, Adam Smitin⁷ kitabını isə başdan-baş tərcümə etdiyini, məmləkətimizə həqiqi humanizm cərəyanını gətirdiyini, İstiqlal Məhkəməsi zamanı ölüm təhlükəsinin dəfələrlə başı üzərində dayanmasını – xülasə, başdan-baş sərgüzəştlərlə dolu bir həyat yaşamasını çox adamı bilir?

"Nəyinə gərəkdir?"

"Təfaül etmək (fala baxmaq - V.Q.) istəyirəm".

"Yoxdur. Ancaq Tassonun⁹ "Xilas edilmiş Qüds" kitabı var. İkinci cildidir. Bir halda ki, fala baxmaq istəyirsən, o da Hafiz Şirazi kimi böyük insandır. Sən soruş, mən də baxım".

Əhməd bəy sualını verdi:

"Məmləkətin gələcəyi necə olacaq?"

Kitabın hələ arası açılmamış səhifələrindən birinə baxıb gəlişi gözəl sözlər söyləməyə başladım:

"Ey məndən gələcəyin necə olacağını soruşan adam! Məgər sən bilmirsənmi ki, insanlar bunu kəşf etməyə qadir deyillər? Lakin keçmiş zamanların təcrübəsinə əsaslanıb deyə bilərəm ki, Şərqi ən qaranlıq günlərində sarısaçlı bir qəhrəman ortaya çıxacaq, milləti ətrafına toplayaraq hürriyyətə və zəfərə aparacaq".

Əhməd bəy inanmadı:

"Zarafatı burax!"

"Nə zarafat? Al, özün bax!"

Qısa müddətdən sonra qərribə bir bənzərliklə həqiqətə çevrilən bu falı təsadüflərin heyretəmiz misallarından biri saymaq mümkündür".

Daha bir xatirəsi:

"Qafqazda Əhməd bəylə birlikdə qəzet çıxarırdıq. Bir gün mən öhdəmə düşən hissəni vaxtında yazmamışdım. Əhməd bəy gəldi, nə üçün yazmadığımı soruşdu. Bəlkə bir az əsəbi idim, ona görə də sərt cavab verdim. O da sərtləşdi, münaqişə ağır hal aldı. Bilmirəm, birdən-birə necə oldu, yerimdən qalxdım, stulu götürüb Əhməd bəyin üstünə yeridim. Bu zaman onun da eyni hərəkəti edəcəyini düşündürdüm. Lakin o, irəli gəlib önümdə dayandı, boynunu bükdü:

"Vur! - dedi, - amma yazını ver".

Aman allah, onda nə qərribə bir saflıq var idi!? İstiqlal Məhkəməsində üç Əlinin¹⁰ qarşısına onu iki süngülü əsgərin müşayiəti ilə dördüncü kimi gətirdikləri zaman bir az həzin, bir az gülməli görünən vəziyyətdə boynunu bükdü. Ondan Qara Kamal¹¹ ilə dostluğunun əsasında hansı səbəblərin dayandığı soruşulanda əsla tərəddüd etmədən "Mütənaim olurdu" ("Mənə yardım göstərirdi" mənasında - V.Q.) cavabını vermişdi. Bu sözləri söylərkən Qara Kamal ilə həqiqi dostluğunun səmimiyyətinə azacıq da olsa kölgə salmışdı. Qara Kamal da digər dostları kimi tam ciddiyyətlə sevir. Üç balaca uşaq, yaşca özündən çox kiçik qadın, qaynana, baldız, ayrılımaları mümkün olmayan uzaq qohum ilə birgə yaşadığı, bütün gəlir mənbələrindən məhrum olduğu dövrdə Qara Kamal ona yardım əli uzatmışdı.

Etimad
BAŞKEÇİD

Hasar

**“Tamahın tavanı yoxdur,
amma divarları göyə dirənir”**

Yəhudi atalar sözü

Bu yaxınlarda yolum Salyan rayonuna düşmüşdü. Asta-asta ləpələnən dənizə baxa-baxa yol getməyin öz ləzzəti var, di gəl, bu dəfə, necə deyərlər, mürəzi gözümə qaldı; sən demə, dənizi az qala bütün yolboyu hasarlayıblar. Ara-sıra hasarın o üzündə sahilə doğru qaçan dalğaların səsinə eşitsən də, dənizin üzünü görə bilmirsən.

Öz-özümə düşündüm ki, görəsən, Azərbaycan insanının hər şeyi hasara almaq, üstünü örtmək, «yad» gözərdən gizlətmək sevdası nəyə dayanır? Bu hansı mübhəm hissdür ki, insanı dənizi, meşəlikləri, dağı-dərəni çəpərləməyə sövq edir? Bunu yalnız artıq tamahla, görməmişliklə izah etmək doğru olmazdı, mənəcə. Bu bir mentalitet, bəlkə də, mədəniyyət unsürüdür. Həyat evi tikən azərbaycanlı öncə kanalizasiya, su, qaz və s. problemlərini həll etmək əvəzinə, hasar çəkməyin qeydinə qalır. Özü də bəzən bu hasar tarixən dünyanın heç yerində rastlanmayacaq hündürükdə olur. Bu hasarların bir qismini öz sevgili arvadlarını başqalarının gözündən saxlamaq üçün tikən xəstələrlə işimiz yoxdur. (İllah da ki, çox zaman belə arvadlar slavyan miflərindəki Baba-Yaqadan o qədər də fərqlənmir. Yadıңызdadırsa, Baba-Yaqə toyuq ayağının üstündə dayanan daxmada yaşayır, daxmanın ətrafına insan sümüklərindən hasar çəkilib, hasarın üstündə insan kəllələri düzülüb, darvazanın cəftəsi insan ayağından düzəldilib, sürməsi - insan əllərindən, qıfıl yerinə isə itidişli ağız asılıb).

Adamda maraq doğuran başqa şeylərdir.

XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllərində Avropa aristokratiyasının malikanələri, villaları, sarayları heç vaxt hasarlarla əhatə olunmurdu. Avropanın «xəstə adamı» Rusiyada da beləydi. Turgenevin, Qonçarovun və onların müasirlərinin əsərlərindəki «barın»ların ev-eşiklərini xatırlayın. İndinin özündə də Avropada evi hasarlaşdırmaq heç kəsin ağına gəlmir. Heç olmasa bir dəfə Avropada olmusunuzsa, bunu dərhal hiss edirsiniz. Köhnə vaxtlardakı kimi, yenə də orada mal-mülkün ətrafına divar çəkmək zövqüzlük, hətta mərifətsizlik əlaməti sayılır, bu, meşşanlıq və digər aşağı təbəqəyə aid insanların xarakterizə eləyən bir özəllik kimi qəbul olunur. Oralarda belə hesab edirlər ki, hasarlar tikililərin və bir qayda olaraq onlara bitişik olan parkların memarı gözəlliyini gizlədir. Bütün bunlar haqqında məni bilgiləndirən arxitektör dostum deyir ki, hasarlar ən çox, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə – Braziliya, CAR, Meksika və s., eləcə də şərq xalqlarının məskunlaşdığı coğrafiyalarda inşa edilir. O yerlərdə ki, orada infrastruktur zəif inkişaf eləyib, evlər sıx-sıx tikilir, müxtəlif növ cinayətkarlıq isə adi haldır. Bir çox xarici ölkədə olmuş adam kimi, Avropada hasarların olmasına mən də şahidlik edə bilərəm. Oradakı hasarlar, olsa-olsa dizdən aşağı çəpər şəklindədir, itdən-pişikdən qorunmaq üçündür.

Bizdəki hasarların hündürüklüyü və ümumi uzunluğu isə həşmətli Çin səddindən böyükdür ki, kiçik deyil. Əslində, bu hasarların heç bir estetik funksiyası yoxdur. Hasarların o üzündəki çöllü-biyabanlıq, eybəcər mənzərələri bu yolla gedib-gələn qonaqların gözündən yayındırmağa hesablanıb, sadəcə. Bu hasar heç bir gözəlliyi gizlətmədiyi üçün onun mövcudluğu da heç kəsi rəncidə etmir. Hasarlar, onsuz da, artıq heç nəyi gizlətməyə qadir deyil. Onsuz da, indiki texnologiyaların insana və insanlığa qarşı savaşı açdığı bir dövərdə gizlin bir şey də qalmayıb. İndi hasarlar yalnız xırda-para eybəcərlikləri gizlətməyə yarayır.

Yoxsa hasar, ümumiyyətlə, nəyə lazım idi ki?!

Mu qitəsi bir zamanlar Sakit okeanda mövcud olmuş, 12-14 min il əvvəl yeraltı təkanlar nəticəsində okeanın dərinliklərində qeybə çəkilən sivilizasiyanın adıdır. Elmi fərziyələrə görə, Mu qitəsi Avstraliya materikindən iki dəfə böyük olub. Bu qitədə 50-70 min il əvvəl sivilizasiya ən yüksək həddə çatıb. 20-ci yüzilliyin əvvəllərinə qədər Mu qitəsi ilə bağlı bütün bilgiler folklor müstəvisində idi və bu qitə haqqında bütün deyilənlər mif və əfsanə hesab olunurdu. İlk dəfə olaraq ingilis alimi Ceyms Çörçvard bu qitə haqqında elmi araşdırmalara başladı və 50 illik araşdırma sonucunda itmiş qitə və onun qeyb olmuş mədəniyyəti haqqında elmi dəlillərlə çıxış etdi. Ceyms Çörçvardın 50 illik araşdırmalarından sonra, Mu mövzusu ciddi elmi araşdırmaların obyektinə çevrildi.

Əvvəli ötən sayımızda

Təhsin Mayatəpək Meksikada maraqlı faktlarla qarşılaşır. Burada on min illərlə yaşlı olan lövhə üzərindəki yazılarla və işarələrlə tanış olur. Mayyaların ay-ulduz simvolundan istifadə etdiklərini, mədəniyyətlərində şamanizmin izlərinin olduğunu görür və çox təəccüblənir. Meksikada çalışdığı 3 il (1935-1938) ərzində Təhsin Mayatəpək gördüklərini və araşdırmalarını müntəzəm olaraq raport şəklində həm Atatürkü, həm də Türk Dil və Tarix Qurumuna göndərir. Onun göndərdiyi raportlar 3 cildlik kitab halında toplanır. Amma onun göndərdiyi 3 cildlik əlyazmanın 3-cü cildinin də taleyi Mu qitəsinin taleyi kimi olur. 1970-ci illərdə əlyazmanın 3-cü cildi Türk Dil Qurumunun arxivindən yoxa çıxır. Bu cildə əski Mayya inancaları, ibadət və etiqlərini ilə qədim türk inanclarının oxşarlığından bəhs olunurdu.

Meksikada tapılan bişmiş lövhələr Mu qitəsinin izinə düşmək üçün Təhsin Mayatəpəkə yardımçı oldu. Amerikalı geoloq Vilyam Niven 1920-ci illərdə başlayaraq Meksikada axtarış aparmağa başlamışdı. Lakin uzun illər keçməsinə baxmayaraq lövhələrin üzərinə yazılanların sirlərini çözmə bilməmişdi. Əski mədəniyyətin sirlərini özündə gizləyən lövhələrin bəzilərinin 12 min il yaşı vardı. Bu lövhələri ilk dəfə oxuyan Ceyms Çörçvard oldu. O, bu lövhələrə istinadən qətiyyətlə söyləyirdi ki, əski dünyada bizdən daha üstün insanlar və daha yüksək mədəniyyət mövcud olub. Bu lövhələr, əslində, bizim bildiyimiz əski Hind, Babil, Şumer, Misir, Mayya və türk mədəniyyətlərinin Mu mədəniyyətinin zəif qalıqları olduğunu bəlli edir. Bu tapıntılar Mu mədəniyyətinin bütün mədəniyyətlərin anası, beşiyi olduğunu təsdiq edirdi. Bu məqamda Təhsin Mayatəpəkin qarşısında duran sual bu idi: ən əski mədəniyyətin – Mu mədəniyyətinin əski türk mədəniyyəti ilə nə kimi əlaqəsi var? O, Türkiyəyə göndərdiyi raportların birində yazırdı:

“70 min il öncə Mudan çixan yüksək elm sahibi olan insanlar üç ayrı yol seçdilər. Onlar Asiya, Avropa və Afrika qitələrinə yayıldılar və yüksək mədəniyyəti də özəri ilə bu yerlərə apardılar.

İtmiş sivilizasiya - Mu qitəsi

Birinci qol Mu qitəsindən Mayya adıyla çıxaraq, Asiyanın şərqində Uyğur adı alan Mu övladları idi”. Ceyms Çörçvard da Mayyaların və Uyğurların köklərinin Mu qitəsindən gəldiyin və dünyaya mədəniyyətin ilk dəfə onlar tərəfindən yayılması fikrinin tərəfdarıdır.

Təhsin Mayatəpək raportuna davam edərək yazırdı:

“Uyğurlar Asiyanın şərq ucqarlarına gəmilərlə çıxaraq, oradan Orta Asiyaya, Balkanlara və nahayət, Britaniyanın, İspaniyanın şimalına qədər yayılıblar. Beləcə, Asiyadan Avropanın qərb ucqarlarına qədər Mu mədəniyyətini, dəqiq desək, əski türk mədəniyyətini yayıblar”. Təhsin Mayatəpək öz raportlarında təkcə Ceyms Çörçvardın araşdırmalarına əsaslanmırdı. O, Mayya dilini araşdırır və bu dillə türk dili arasında oxşar və ya eyni olan yüzlərlə sözü örnək göstərirdi.

Mu türklərin ilk yurdu ola bilirmi?

Təhsin Mayatəpək Ceyms Çörçvardın araşdırmalarına, yazdıqlarına və arxeoloji axtarışlar zamanı üzə çıxan lövhələrin verdiyi bilgilərə əsaslanaraq, raportunda

yazırdı: “Əski türklərin ilk vətəni və kökəni indiyə qədər bildiyimizin əksinə olaraq, Orta Asiya deyil. Sakit okeanda 200 min il öz mövcudluğunu qoruyub-saxlamış və sonra su altında qalmış Mu qitəsi olub. Onlar Mu qitəsindən Orta Asiyaya, Mesopotamiyaya, Misirə gəlmiş və burada Mu qitəsinin yüksək mədəniyyətini, inkişaf etmiş dilini və inancalarını yaymışlar”. Bir qədər sonra isə belə davam edir:

15. Son - son, sonuc
 16. Sulan – sulanmaq, suya batırmaq, yaxalamaq
 17. Tasah - daşımaq, gətirmək
 18. Tuy - tük, saç
 19. Yalat - 1. yalamaq, 2. dadına baxmaq
 20. Yax kin - yaz mövsümü və sair.
- Mu mədəniyyətinin varlığını sübut edən faktorlar Mu ilə bağlı deyilənlərin əfsanə olmadığını sübut etməkdədir. Onlardan bəzilərinə diqqət edək:

“Bu insanların bir qismi Hindistanın qərbindən gəmilərlə Bəsrə körfəzinin şimalında Fərat çayının mənbəyinə gələrək, sonralar bu yerlərdə Akkad və bir qədər şimalda isə Şumer adıyla tanındılar”.

Sonralar Türkiyəyə araşdırmaçılar Sinan Meydan, Muazzez İlmiyyə Çığ və başqaları bu yöndə tədqiqatları uğurla davam etdirdilər.

Mayya və Azərbaycan dilində oxşar sözlər

Mayya və türk dilində, eləcə də Azərbaycan dilində işlənən yüzlərlə oxşar və ya ortaqlıq söz var. Onlardan bəzilərinə diqqət edək:

1. Axal - axıntı, su axıntısı, göl
2. Akaan - su basqını, sel
3. Baat - balta
4. Bal - baldız
5. Bik - bükülmüş, bürülmüş
6. çakav - atəş, od, yandırmaq
7. əlkaab - barmaq (əl barmağı)
8. əloox - ayaq barmağı
9. emən - enmək
10. qalaan - 1.qalmaq yeri, 2.zindan
11. kar - qar
12. Kin - 1.Günəş, 2. gün, çağ
13. kabah - qabaq, ön tərəf, irəli
14. Kuç - 1. güc, qüvvət, 2. dirəniş

Sakit okeanda bir zamanlar Mu qitəsinin mövcud olduğu ərazilərdə varlığını qoruyub saxlayan bəzi adalardakı mağaralarda yaşlı yüz min illərlə ölçülən rəsmlər tapılıb.

Burada bir zamanlar inanc yerli olduğu ehtimal edilən qalıqlara rast gəlinib.

Ərazidə su altında hündürüklüyü on metrədən yüksək olan piramidalar aşkar edilib.

Sakit okeanda yerləşən Paskalya adasında ağırlığı tonlarla ölçülən heykəl qalıqları tapılıb.

Barneo adasında 38 min il yaşı olduğu təxmin edilən qumaş parça qalıqları aşkar edilib və sair.

Göründüyü kimi, bu mövzu, kifayət qədər ciddi və əhəmiyyətli mövzudur. Düşünürəm ki, Mu qitəsinin varlığını, Mayya mədəniyyətini, əski Şumer və Akkad, eləcə də digər sivilizasiyaları dərindən öyrənmək, elmi tədqiqatlar aparmaq, Azərbaycan mədəniyyətinin bu əski mədəniyyətlərlə bizə qaranlıq olan bağlarını aşkara çıxarmaq üçün ciddi araşdırmalara başlamağın zamanıdır.

(Son)

Namiq HACIHEYDƏRLİ

Rüstəm DASTANOĞLU

Azərbaycan xalqını şair xalq adlandırırlar. "Şair xalq" olmaqda mənfə bir şey yoxdu, şairlik çox yüksək pillədi, amma əlavə etmək lazımdı ki, xalqımız həm də sahibkar xalqdı. Bu, çox böyük dəyərdi və hər xalqda bu xüsusiyyət olmur.

IX və XI sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulan "İqtisadiyyatın əsasları" dərslik kitabında, ürəyimcə olan belə bir fikir var: "Xüsusi istedad qabliyyəti və bacarığı olmayan şəxslərdə sahibkar olmaq cəhdi heç vaxt baş tuta bilməz. Sahibkarlar bəşəriyyətə maddi nemətlər bolluğu gətirən islahatçılardır. Onlar bu gün ilə gələcək arasında əlaqələndirici rol oynayırlar. Sahibkar hər bir xırda şeyi görmək və ondan düzgün nəticə çıxarmaq qabliyyətinə malik olan şəxsdir".

Bəli, sahibkarlıq yaradıcı keyfiyyətdi. Bizim neftdən də, qazdan da üstün nemətimiz torpağına, ailəsinə bağlı, işgüzar, sahibkarlıq keyfiyyətləri yüksək olan Xalqımızdı. Sahibkar aydınlığı, şəffaflığı, konkretliyi xoşlayan bir zümrədir. Onun üçün münbit şərait yaradılarda çox sürətlə ideyalarını gerçəkləşdirə bilir. Cənab Prezidentimiz İlham Əliyevin dediyi kimi bizim dövlətimizin inkişafı, gələcəyi, sahibkarlığın inkişafı ilə bağlıdır.

Sahibkarlıq hansı anlamı kəsb edir? Məsələn, bir yol ideal formadırsa, hər tərəf tikilib qurulubsa, orda sahibkara elə də ehtiyac yoxdu. Amma bir yerdə yol dağılıbsa, başqa çatışmazlıqlar varsa, orda sahibkara

meydan yaranır ki, yolu çəksin, digər yerləri sahmana salıb qursun, yaratsın.

Prezidentin sahibkarlar, onların fəaliyyəti üçün şəraitin yaradılması ilə bağlı dediyi fikirləri əsas götürüb, xüsusi ilə də, neftin qiymətinin belə aşağı düşdüyü bir vaxtda bu sahəni təbliğ etmək, sahibkarlar zümrəsinin fəaliyyətinin dövlətimiz üçün nə qədər əhəmiyyətli olmasını xalqımıza çatdırmaq lazımdı.

Sahibkarların fəaliyyəti televiziya, mətbuatda davamlı olaraq təbliğ edilməlidir.

Azərbaycanın turizm sahəsində çox böyük potensialı var. Belə ki, məlum olduğu kimi, dünyada mövcud olan 11 iqlimin 9-u bizdədir, dənizimiz, gözəl dağlarımız, zəngin mətbəximiz, çox qonaqpərvər, istiqanlı, tolerant xalqımız var. Ətrafımızda istirahət məkanlarına ehtiyacı olan nəhəng Rusiya, Ukrayna xalqı,

Lazım olanda, onlara elə də böyük olmayan kreditlər verilib. Turistlər kütləvi şəkildə - dənizin yaxınlığında elə də baha olmayan qonaq evlərində, üçulduzlu, dördulduzlu mehmanxanalarda məskunlaşsınlar. Digər ölkələrdən gələnlərlə, yerli əhali ilə ünsiyyət qurur, fikir mübadiləsi aparır, turlar üçün ayrılmış avtobuslarla tarixi yerləri ziyarət edirlər. Və növbəti il həmin yerə bir də gəlir, həmçinin bu məkanı digərlərinə təbliğ edir.

niz boyunca düz Sumqayıta kimi sayısız hesabsız kafe, restoranlar, yolun sağında isə yenə kafe, restoranlar, tək-tük mehmanxanalar, çoxlu gözəl villalar, bağ evləri var. Bircə o qalır ki, bütün bu olanlar bir-biriylə əlaqəli şəkildə iş qursun, müəyyən koordinasiya islahatları aparılsın. Bu zaman turistlər üçün əlverişli, rahat şərait yaratmaq olar. Bu, həmin kafe, restoran sahiblərinin də ürəyinə olar. Bağ sahiblərinə lazım gələrsə müəyyən həcmdə kreditlər vermək lazımdı ki, buranı qonaq evlərinə, kiçik mehmanxanalara uyğunlaşdırılsınlar. Həm özləri qazanc əldə etsinlər, həm yeni iş yerləri açsınlar, ən əsası isə dövlətə vergi ödəsinlər.

Kənd təsərrüfatı sahəsində də çox böyük potensialımız var. Belə ki, münbit torpaqlarımız, münasib iqlimimiz, ən başlıcası işgüzar, zəhmətkeş xalqımız var.

Həlli vacib məsələlərdən biri də odur ki, gərək bu sahədə çalışanların alın tərləri bahasına ərsəyə gətirdikləri məhsulu satmaq problemləri olmasın. Yaxşı olardı ki, hər yerdə məhsulların tədarükü mərkəzləri yaradılsın, kəndli - fermerlərin becərdikləri məhsullar münasib qiymətə onlardan alınsın, əvvəlcədən avanslar verilsin, məhsullar yüksək səviyyədə qablaşdırılıb, Azərbaycan brendi adı altında xarici bazalara çıxarılsın. Bu məsələ həllini tapsa kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı xeyli artar.

Xaricdə yaşayan biznesmen soydaşlarımızı da dəvət bilərik ki, gəlib dədə-baba torpaqlarına yatırımlar etsinlər. Əgər onlar üçün münbit şərait yaradılsa, məmnuniyyətlə qısa müddət ərzində, böyük yatırımlar edərlər. Müvafiq strukturlar bidirirlər ki, ölkədə sahibkarlıqla məşğul olan 662 min şirkət və fiziki şəxs var. Bizneslə məşğul olan subyektlərin sayını, onlar üçün daha yaxşı şərait yaratmaqla, hətta milyona çatdırmaq olar. Bu isə dövlət büdcəsinə əlavə milyardlarla ölçülən daxilolmalar deməkdir.

Bəxti gətirmiş xalqlardanıq ki, Tanrı bizə belə münbit, barlı-bəhərli torpaqlar bəxş edib. Qalır yalnız bu imkanlardan səmərəli istifadə etmək. Necə deyirlər, səndən hərəkət, məndən bərəkət.

Azərbaycanlılar sahibkar xalqdır

Dünyada ən güclü dövlətlər hansılardır? Məlumdur ki, Amerika ilk sıradadır, sonra Çin, Yaponiya, Almaniya və s. gəlir.

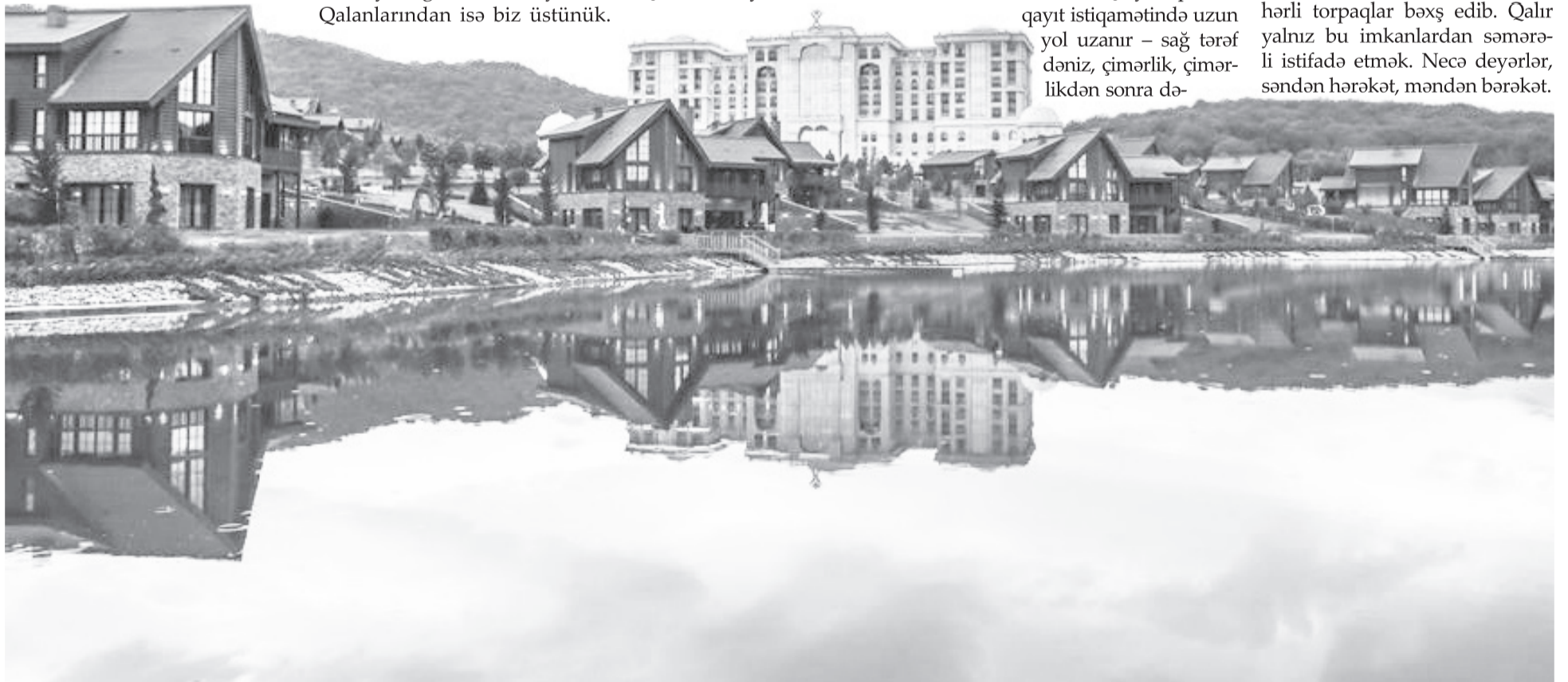
Onların gücü nədədi? Təbii ki, Ümumi Daxili Məhsullarının (ÜDM) həcmində. ÜDM kimlərin hesabına yaranır? Əlbəttə ki, sahibkarların fəaliyyəti hesabına. Həmin inkişaf etmiş ölkələrdə ÜDM-in hardasa 70-75 faizi əmək haqqı kimi işçilərə verilir. Bu ödəmələrdən də vergilər tutulur ki, o da dövlətin büdcəsinə köçürülür. Biz də istəyirik ki, Azərbaycanımız güclü, qüdrətli bir dövlət olsun, ÜDM-i sürətlə artsın, xalqımız daha firavan yaşasın. Azərbaycan elə böyük ölkə olmasa da, balaca da deyil. Götürək Avropanı. Avropada 49 dövlət var ki, onlardan hardasa, yalnız 12-si bizdən ərazicə və əhalisinin sayına görə daha böyükdü. Qalanlarından isə biz üstünük.

Azərbaycanı həmişə ziyarət etmək istəyən İranda yaşayan 35 milyon soydaşımız, Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlılarımız var. Yəni, münbit şərait yarada bilsək bütün bu özəlliklərimizə görə Azərbaycana çox böyük turist axını ola bilər.

Bizdə kütləvi turizm demək olar ki, yox dərəcəsidədir. Kütləvi turizm dedikdə nə nəzərdə tutulur? Türkiyədə, elə qonşumuz Gürcüstanda Batumiyə çatmamış Kabuletidə, bəlkə də 10 kilometr dəniz boyunca görürsən ki, turist əlindən tər pənmək olmur. Sağda dəniz, çimərlik, dəniz boyunca sıralanan kafelər, restoranlar, əyləncə mərkəzləri, yolun solunda isə sayısız hesabsız otellər və müvafiq obyektlər. İmkan yaradılıb ki, insanlar öz evlərini qonaq evlərinə, kiçik otellərə, kafelərə, restoranlara uyğunlaşdırsınlar, yenilərini tiksinlər.

Vergi orqanları, digər təşkilatlar həmin qonaq evlərinin, kafelərin, restoranların sahiblərini sıxışdırırmır, əksinə onlara sevgi ilə, vergidəyicisi kimi münasibət bəsləyirlər. Yəni bu məsələdə ümumi dövlət mənafeyi nəzərə alınır, daha ayrı-ayrı şəxslərin, yaxud qurumların mənafeyi yox. Dövlətin mənafeyi də ondan ibarətdi ki, ölkəyə daha çox turist cəlb olunsun və onlar valyuta gətirsinlər. Bu valyutalar hesabına milli məzənnə stabilləşir, turistin hesabına büdcəyə daxilolmalar artır.

Bizdə çox gözəl, yüksək səviyyəli 5 ulduzlu mehmanxanalar inşa edilib. Əlbəttə, belə mehmanxanaların da öz müştəriləri var, amma yalnız bu növ mehmanxanalarla turizmi kütləviləşdirmək olmaz. Bizdə kütləvi turizm üçün sayısız - hesabsız səfəli məkanlar var. Məsələn Novxanıdan keçib dənizə çatanda, balaca bir dairə var, düz ordan başlayaraq Sumqayıt istiqamətində uzun yol uzanır - sağ tərəf dəniz, çimərlik, çimərlikdən sonra də-

O gün elə bil Tanrı'nın yastığı cırılmışdı. Göydən qar əvəzinə quş lələyi yağır-dı sanki... sakitlik idi...
Amma birdən göydən yağan ağ lələklərə elə bil od düşdü, alov parçaları yağmağa başladı. Adamlar ümidi, inamı çətir edib evlərindən çıxdılar- bir insan gillə yağışında ancaq belə gedə bilər...

Əl basdıqınız çörəyə and olsun, illərə yağmasam, torpağı zərərli həşəratlar basıb bərəkətini itirə, bir meyva bitirməsə belə, bir qış gecəsi yerə enib hər yeri ağartsam, səhərisi o şəhərin nə uşaqları, nə böyükləri buna sevinməyəcək. Sevməyəcək məni o şəhərin uşaqları, sevməyəcək. Oynamayacaqlar mənimlə. Meşələrdə qırılan adamların qatili hesab edəcəklər məni. Nənəmizi döndürməsin deyəcəklər, qoca babamızı öldürməsin deyəcəklər. Sənə görə qardaşsız, bacısız qaldıq, deyəcəklər. Yadlarına düşəcək məşədə qalmış əzizlərinin üstünə yığılıb qalan qar toparları, məni top edib bir-birlərinin üzünə ata bilməyəcəklər - ürpanəcəklər. Uşaqlar tez yumşalır axı, bir anlıq oynamaq keçəcək körpə köntüllərindən. Hirsliəri soyuyub qar adam düzəldəcəklər məndən, amma ona qoyduqları gözəldən vuranların baxışlarını xatırladacaq, ona taxdıqları çubuqlar qar altında qalanların harda olduğunu işarə vermiş kimi qalxan əllərinə oxşayacaq... bir tək vuruş dağıdacaqlar qar adamı. Tüpürəcəklər qara, lənətləyəcəklər qarı. Amma mən qatil deyiləm...

Deyəcəklər, sənə görə atalarımız ayaqsız, analarımız barmaqsız qaldı. Onların yeri həmişə görünürdü, yaramız sağalmadı. İlahi, yaranları hələ də sağalmır... Deyəcəklər, biz sevənə bilmirik. Ruhumuz şəhid, ayaqlarımız şikəst, həyatımız axsaq, namusumuz ləkəli. Bu tələdən, bu qismətdən qaça da bilmədik illər boyu. Barmaqlarımız, ayaqlarımız kəsikdi çünki. Papaq qoymamaq bir yana, barı ayaqqabı geyinə biləydik...

Amma son günlər vəziyyət gərgin olduğundan qayınanasi ilə qayınatası uşaqları götürüb bacısığıldə gecələmək üçün onu dilə tutmuşdular: heç olmasa uşaqları vertolyotla göndərmək lazımdır. Beləcə, bir neçə gün idi ki, Sədaqət bacısığıldə qalırdı. Vertolyot səsi isə çoxdandır Xocalı səmasında eşidilmirdi. Şuşa vertolyotunun vurulmasını Sədaqət ikimərtəbəli evinin eyvanından görmüşdü.

Qarqar çayına çatanda yanında öz uşaqlarından savayı, bacısı, bacısının dörd balası da var idi. Bacısının bir oğlu isə son dəfə Bərdəyə gedəndə orda qalmışdı. İki bacı, qardaşları olmadığından yolboyu - oğullarımız bizə qardaşdır - deyərək bir-birlərinə təskinlik verirdilər. Onlar yetim böyümüşdülər. Sədaqət altı aylığından anasız qalmışdı. Ana qayğısı görməmişdilər. Qışın günü. Buz bağlamış çay. Qarıl sahil. Elə paltar da. Uşaqları bir-bir dallarına alıb çayı keçib meşəyə pənah aparırdılar. Gecənin zülmətində qarlı meşənin içiyə insan izdihamı gedirdi.

Xocalıda üç övlad itirən ana

Əvvəlcə göydən iri bir şey qarıştırdı içində aşağı şığıdı, yerə düşdü. Uşaqlar tez yumşalır axı, bir anlıq oynamaq keçəcək körpə köntüllərindən. Hirsliəri soyuyub qar adam düzəldəcəklər məndən, amma ona qoyduqları gözəldən vuranların baxışlarını xatırladacaq, ona taxdıqları çubuqlar qar altında qalanların harda olduğunu işarə vermiş kimi qalxan əllərinə oxşayacaq... bir tək vuruş dağıdacaqlar qar adamı. Tüpürəcəklər qara, lənətləyəcəklər qarı. Amma mən qatil deyiləm...

Sədaqət Ağayarova 24 ildə o faciəni hər gün yaşayanlardan biridir. Uşaqları şirin yuxularında qonşu uşağının geyindiği dondan, oynatdığı oyuncaqdan istəyirdi analarından. Mərmilərin partlayışından evlər silkələndirdi. İşıqlar yanmır, hər yer zülmət içində idi. Bayırda şaxta adamı qılınc kimi kəsirdi. Sədaqət uşaqları isti yorğan-döşəyin arasında oyaşmış qaldırdı. Əlinə düşən əyinlərinə geyindirib qarından çıxırdılar. Xocalı aeroporti bacısığıldə yaxın idi. Sakinlərdən arasına vertolyotla uşaqlarını şəhərdən çıxardılar. O da hər dəfə gəlmirdi. Dəfələrlə uşaqları ilə gedib bacısığıldə gecələmişdi ki, vertolyot gələndə xəbəri olsun, amma alınmamışdı. Sonra bacısı uşaqları ilə Bərdəyə getməsi də, bir neçə aydan sonra geri qayıtmaları onu aldatmışdı. Sonra bir müddət şəhərdən çıxmağa cəhd etmədi. Fikirləşdi ki, vəziyyət gərgin olsaydı bacısı uşaqlarını da götürüb geri qayıtmazdı.

Ana da elə hey Ramanı ovdurdu: - Ana qurban, sən hələ balacasan, altı yaşın olanda məktəbə gedəcəksən. Darıxma. Sən hələ bir az böyü...

Kimsə kimsəni tanıyırdı. Adamlar arasında pərakəndəlik düşmüşdü: elə hey Ağdamda gedən yolun axtarışında idilər.

Həm yolu azmışdı: gedən də, qalan da. Yanında qardaşı, əri olanlara da çətin idi. Amma Sədaqət lap köməksiz idi. Əri Xocalıdan camaat çıxandan sonra 20-25 nəfər hərbiçilərlə orada qalmışdı. Birdən xəbər tutublar ki, şəhər boşalıb. Qaranəfəs səksən yaşlı atası-anasının, bir də şikəst bacısının yanına qaçır. Onlar evdə zirzəmidə gizlənmişdilər. Yoldaşı zirzəminin qapısını sındırıb içəri girir:

Heç kimin qolunda güc, dizlərində taqət qalmamışdı ki, yanında yıxılıb qalanın qolundan yapışın".

Duman çəkilişində gördülər ki, Xankəndinə gəliblər. Uşaqlar yorğun, ac-susuz idilər. Meşədə Sodaqət bacısının qayını ilə rastlaşdılar. Onun ayaqları tutulub yolda qalmışdı. Bacısının oğlu ağladı: - Ata, əməmi qoyub getməyək.

Uşaq əməsinin ölməyindən qorxurdu. Amma bilmirdi ki, hamı keçib gedəcək bu cəhənnəmdən, amma özü... Bacısının əri qardaşının yanında qaldı: - Sizin gedin, dəstədən aralanmayın.

səyqırımı

Dəstədə də hamı öz ailəsini, uşağını ancaq apara bilirdi. Kimin kimə nə köməyi dayacaktı ki? Uç uşaq Sədaqətin, dörd uşaq bacısının... düzəldilər yola. Doqquz nəfər gecələmək üçün böyük dağın döşündə bitən balaca kollardan birinin dibinə oturdu. İndi onlar isti yorğan-döşəkdən qalxıb gələnlər uşaqlar deyildilər, buzlu Qarqar çayını keçib qarın içində dincəlmək üçün oturmuşdular. Gecə yarısı dağın döşündən bir qaraltı görünürdü. Elə bildilər ermənidir, canlarına vələlə düşdü. Gördülər yox, qohumları Halay amidi:

- Qorxmayın bala. Möhkəm dayanın şaxta vurmazın sizi - bir az durun qəharlandı, səsi titrədi. - Arvadı da don vurdu. Qurd-quş yeməsin üstünü ağacda, xazalla örtüdü. Qalan küləftə də qabaqdakı kolun dibində gizləndi. Getməyə təqətləri yoxdur. Gedirəm yaxın kəndlərin birindən at götürməyə. Məni gözləyin, gələlim sizi də aparacağam.

1987-ci ildə ailə qurduqları Mehribanın həyat yoldaşı Həməzəyev Abdulla Xocalı aeroportunda mülkiyyətində işləyirdi. Gənc ailəni Xocalıda evlə təmin etmişdilər. O, faciə günü ermənilərlə döyüşdə şəhid olmuşdu.

Fevralın 23-də qonşuları Osmanın zirzəmisində yaşlı qadınların köməyi ilə Mehribanın körpəsi dünyaya gəldi. Dörd uşaq üç gün zirzəmidə qaldı. Fevralın 25-i gecə zirzəminin üstündə erməni dilində danışan adamların ayaq səslərini eşitdilər. Onlar zirzəmidə adamların gizləndiyini duymuşdular. Zirzəminin qapısı taxtdan idi. Qapını qırıb içəri qumbara atdılar. Ölənlər öldü, çoxları yaralandı. Ağsaqqallardan iki nəfər arvad-uşağa bir şey olmasın deyə ağ bayraq qaldırmağı təklif etdilər və biri içəriyə girdi. Qadınların baxışları qarşılıqda. Meşənin içində çayın lap kənarında tikilmiş çayxananın qarşısından keçirdilər.

"Uşaqlara baxın, bu soyuqda bayırda oturub dərs keçirlər" deyirdi. Onları ayın 28-də Gülablı hərbi hissəsinə-vaqonlara gətirdilər. Sədaqət xəstəxanaya xəstəliyində özünə gəldi: - Kim gətirib məni bura? Allahın altında, kaş mən də öləydim... Balalarım qarın altında qaldı. Sədaqətin nələsi eşə qalmışdı. Sakitləşdirici iynə vurmuşdular. Yatacaqdı... Ayaqlarında çürümə gedirdi. Həkim Dadaşov yaranlarını sarıyanda barmaqlarında qaralma olduğunu demişdi. İki gündən sonra Xocalı faciəsindən xəbər verməmişdi. Ölməmələri üçün bundan başqa nə etmək olardı ki? Artıq özünün də taqəti tamam kəsilmişdi. Ağdamın Gülablı kəndində milli ordu onları qarşılıqda. Meşənin içində çayın lap kənarında tikilmiş çayxananın qarşısından keçirdilər.

Meşədə qaldıqlarının beşinci günü Sədaqətin on yaşında olan oğlu da dondu. Yazıq uşaq elə hey deyirdi: - Ana, atam haradadır? Gəlib bəzə kömək edəydi, bizə çörək, su gətirəydi.

Sədaqət uşaqlar acından ağlaşan kimi, otndan, ağac qağığından qırıb verməmişdi. Ölməmələri üçün bundan başqa nə etmək olardı ki? Artıq özünün də taqəti tamam kəsilmişdi. Ağdamın Gülablı kəndində milli ordu onları qarşılıqda. Meşənin içində çayın lap kənarında tikilmiş çayxananın qarşısından keçirdilər.

Beləcə, qadın-uşaq hamını döyə-yöyə zirzəmidən çıxarıb üzünü meşəyə apardılar. Mehriban meşədə uşaqların birini dalına şəlləyib, o birilərinin əlindən tutmuşdu. Körpəsini isə qarnına bağlamışdı. Oğlu başından yaralanmışdı, elə hey qan axırdı. Əsirlərin saxlandığı düşərgəyə gələndə Mehriban əlini qarnına, ayaqlarını arasına salanda körpəni yerində tapmır. Zavallı qadın ermənilərin şilləsinin, təpəyinin altında üç günlük körpəsini harda salmışığını xatırlamağa çalışır. Çox keçmədi ki, bir rus qadın, adı deyəsən, Viktoriya, imiş, qucağında ayağı-başı açıq bir körpə içəri girdi və soruşdu: - Bu uşaq kimindir?

Viktoriya Mehribanın qanun içində itib-batdığına görə, əynini dəyişmək üçün ona paltar, uşağı büküb bələməyə, altını dəyişməyə əski-üskü gətirdi. Uşağın meşədə başından zədələnəndə isə yalnız beşinci sinifdə oxuyanda xəbər tutacaqdılar. Onda epilepsiya var idi.

Beləcə, qadın-uşaq hamını döyə-yöyə zirzəmidən çıxarıb üzünü meşəyə apardılar. Mehriban meşədə uşaqların birini dalına şəlləyib, o birilərinin əlindən tutmuşdu. Körpəsini isə qarnına bağlamışdı. Oğlu başından yaralanmışdı, elə hey qan axırdı. Əsirlərin saxlandığı düşərgəyə gələndə Mehriban əlini qarnına, ayaqlarını arasına salanda körpəni yerində tapmır. Zavallı qadın ermənilərin şilləsinin, təpəyinin altında üç günlük körpəsini harda salmışığını xatırlamağa çalışır. Çox keçmədi ki, bir rus qadın, adı deyəsən, Viktoriya, imiş, qucağında ayağı-başı açıq bir körpə içəri girdi və soruşdu: - Bu uşaq kimindir?

Viktoriya Mehribanın qanun içində itib-batdığına görə, əynini dəyişmək üçün ona paltar, uşağı büküb bələməyə, altını dəyişməyə əski-üskü gətirdi. Uşağın meşədə başından zədələnəndə isə yalnız beşinci sinifdə oxuyanda xəbər tutacaqdılar. Onda epilepsiya var idi.

FEYZİYYƏ

Səfiəddin Urməvi “Şərəfiyyə” və “Musiqi pərdələri haqqında” əsərlərində rübab, ud, tənbur, ney, mizmara, surnai, çəng, şahrud, kanun kimi alətlərdə metabil, erani, təcige, seyqah və s. kimi melodiyaların səslənişini əsl fəlsəfi sirri, müalicə metodu adlandırır. Ondan sonra Əbdülqadir Marağayi, Əbdüllətif Şirvani kimi Azərbaycan alimləri də özlərinin qədim Şərq musiqisinə həsr etdikləri elmi-fəlsəfi əsərlərində musiqi alətlərinin simlərində, dəliklərində mövcud olan gizli sirlərdən bəhs ediblər. Şərqin ensiklopedik dühaları olan Əbu Nəsr əl-Fərabə, Məhəmməd əl-Xarəzmi, Əbu Reyhan Bəiruni, Əbu Əli İbn Sina kimi şəxsiyyətlərin musiqiyə yanaşması da əsasən fəlsəfi və müalicəvi aspektdən olub.

Şərq elminin siması olan İbn Sina özünün “Nicat” əsərində qeyd edir: “Başınız ağrayır? Çalışın gülxanada fəvvarənin pıçılıtlı səsinə qulaq asın, ora musiqini davət edin və dütərin incə musiqisinin təsiri ilə yuxuya gedin”. “Tibnamə” əsərində isə o, simli alətlərin melanxoliya və yuxusuzluğa qarşı faydalı olmasını qeyd edir.

Orta əsrlər Şərqində iş o yere çatmışdı ki, fəlsəfi dünyagörüşlərini inkişaf etdirib bir çox müəmmalələri öyrənməkdən ötrü alimlər əsas elmlərlə bərabər musiqi təhsilinə də yiyələnirdilər.

Onuncu əsrin sonunda “İxvənüs-Səfa” (Saflıq Qardaşları) adlanan sufi filosoflarının bir qrupu musiqi, təbiət ünsürləri (heyvanlar, bitkilər, minerallar) və rənglər arasında uyğunluq haqqında təlim yaratdılar. Başqa filosoflar hesab edirdilər ki, müxtəlif alətlərdə çalınan musiqi insan şüuruna dərman bitkiləri və ətirli ədviyyələr kimi təsir edir. Məsələn, tarda çalınan musiqi ətirli zəfəran kimi, nağara – mixək və jənşən, ud – pişikotu, ney – badrəncubuyə, zurna – tünd qəhvə kimi təsir göstərir.

Sazın gizli fəlsəfəsi və müalicə metodu

Musiqinin bütün fəlsəfəsini, müalicə metodlarını həyata keçirən musiqi alətləri zaman – zaman deformasiyaya uğrasa da yenə də öz dərin funksiyalarını qoruyub saxlaya bildilər. Onlardan biri də sazdır. Dədə Qorquddan Aşıq Ələsgərədək irfan sistemini, milli düşüncədəki qırılmaz rabitəni qoruyan saz haqqında əfsanələrin birində deyilir:

Dərvişlərin bir adı da – “Səfide xan”dır. “Səfid” “ağ”, “xan” isə “oxuyan”, “qıraət edən” mənasında işlənir. Yəni, qaraların arasında ağları oxuyan adam. Ağ yazılar “nəffəsət”dən sonra başlayır. Dini-fəlsəfi mətnlərə istinadən Adəmin bədəni yaradıldıqdan sonra ruhun ora daxil olması çətinləşdi. Yeddi nəcasətdən yaranan bədəni saf ruhun daxil olmasına mane oldu. Qan, tər, sperma və s. bu kimi yeddi nəcasət yeddi milyon pak cövhəri korlayıb onlara rəxna vurduğundan pak ruh həmin vaxt insanın bədəninə girə bilmədi. Allah əvvəlcə ağıl məfhumundan istifadə etdi. Lakin ağıl vasitəsilə Ali ruh bədənə girə bilmədi. “Mən bunu yaratdım ki, özüm görünüm” formulu yəni, ağıl fayda verməyəndə Allah mərhəmətdən istifadə etmək istədi. Amma yenə də ruh cismə daxil ola bilmədi. Başqa vasitələr də sınandı. Amma yeni yaranan cismə daxil olmaq mümkün olmadı. Çünki cisim napak idi.

O napaklığın divarlarını dəlib cismə keçmək mümkün deyildi. Bu zaman Həzrəti Cəbrayıl saz olub Adəmin qucağına düşdü. Mikayıl yəni, təbiəti idarə edən icraçı mələk onun telləri, mizrabı – quruluşu oldu. İsrail isə onun səsi oldu. Burada iki mələk yerini dəyişir. Əzrayıl onun pəncəsi olur. Can alan kimi də, vurur can verir. İsrail də onun səsinə döndü. Elə ilk səs pərvazlanan kimi Ali ruh insanın bədəninə daxil olaraq onun həyat cövhərinə çevrildi. O murdarlığı görmədi. İnsan məstlik sayəsində o divarları dələ bilər. Füzuli dediyi kimi, öylə sərməstəm ki, idrak etməzəm dünya nədir.

Bektaş-ərənlərin “telli Quran” dedikləri sazın bətnində qərar tutan gizli cövhər onu artıq neçə əsrlərdə ki, kainatın ali düşüncə sistemi olan təsəvvüfün əsas təbliğatçılarından birinə çevirib. Yuxarıda irfan əhlinə istinadən söylədiyimiz hekayə də onun mistik gücünü özündə əks etdirir.

Sazda qərar tutan başqa bir gizlin isə onun həyat enerjisinin mənbəyi funksiyasını daşmasıdır. Qədim Şərq təbabətində musiqi ilə müalicədən söhbət açılan zaman ilk ağla gələn musiqi aləti saz olur. Deyilənlərə görə, sazda ifa edilən musiqi sinir sistemini tonuslaşdırır, insanı gümrah edir, əhval-ruhiyyəni təmkinləşdirir, mübariz ruh yaradır. Melanxoliyada olanda və ruh düşgünlüyünə uğradıqda, həmçinin bədbinliyə qapandıqda sazı dinləmək insan üçün çox faydalıdır.

İrfan alimi, dərviş-ozan Fəxrəddin Salim neyin fəryadı ilə insan ruhunun fəryadı arasındakı əlaqəni bu cür izah edir:

“İnsan da doğulanda ney kimi fəryad eləyir. Ürfan və təsəvvüf deyir ki, insan bir zamanlar Haqqın dərgahında “səri-kuyində vəhdətdə idi. Hər yer ona cənnət, hər şey Allahın ona vəsl olan cəmalından ibarət idi. İnsan doğularkən ilk olaraq onu dərk edir ki, artıq o cənnət yoxdur. Əvzində müvəqqəti sürgün olan həyat var.

Bu düşüncə çərçivəsində Mövləvilik başda olmaqla bir çox təsəvvüf cərəyanları musiqidən xüsusi təlim kimi istifadə edib, hətta dəyərli musiqi əsərlərinin yaranmasına səbəb olublar.

Osmanlı imperiyası dönməndə yetişən musiqi xadimləri və nəzəriyyəçiləri Səfiyyəddin Urməvi və Əbdülqadir Marağayi türk musiqisi və muğamlarının insan temperamentləri, millətlər, rənglər, bürclər, təqvimlər və bəzi xəstəliklər üzərindəki təsirləri istiqamətində təsnif etmişdilər. Türk musiqi nəzəriyyələrinin əks olunduğu “ədvar” kitablarında da musiqinin tiblə əlaqəsi və onun vasitəsilə müalicə üsullarından bəhs olunur. Məsələn, Süleymanın dövründə saray həkimi Musa Hamun sultana həsr etdiyi diş xəstəliklərinin müalicəsinə aid əsərində bu xəstəliklərin musiqi ilə müalicəsini, həmçinin, uşaqların axşamlar musiqi ilə yatırılması və bunun da öz növbəsində onların əxlaqının formalaşmasında əsas ünsürlərdən biri olmasından bəhs edib. Bundan başqa şair-həkim olan Həsən Şüürü “Tədilül Əmzicə” adlı əsərinin “Musiqi məqamı” fəslində səslə müalicə mövzusunun çox gözəl işləyib.

İslam mədəniyyəti tarixində musiqi ilə müalicə olunan şəfa ocaqlarının sayı çox olub. Onlardan bir neçəsi ilə tanış olaq: Nurəddin Zəngi xəstəxanası (Şam 1154), Amasya bimarxanası (1308), Gövhər Nəsibə Tibbi Mədrəsəsi və s.

Muğamların bürç qarşılıqları:

Rast: qoç, ünsür - atəş
İraq: buğa, ünsür- torpaq
İsfahan: əkizlər, ünsür- hava
Zərəfkənd: xərçəng, ünsür- atəş
Rahab: tərzi, ünsür- atəş
Hicaz: oxatan, torpaq
Üşşaq: balıq, ünsür - su.

Musiqi ilə astronomiya elmləri arasındakı qarşılıqlı əlaqədən bəhs edən alimlər (daha doğrusu, orta əsr İslam-Şərq alimləri) bürclərlə muğamların uyğunluq məsələsinə də toxunublar. Onlar bəzi bürclərlə muğamların eyni təbiətə malik olmasını da vurğulayıblar.

Muğamların (şöbələrin, təsniflərin) xəstəliklərlə əlaqələndirilməsi

Rast: iflic xəstəliklərinin sağlmasına;

İraq: yüksək hərərətə, sələcəm və titrəməyə kömək edir; İsfahan: soyuqda yəmə, halsızlıq, yaddaşın gücləndirilməsi.

Rahab: baş ağrıları, ürək çırpıntıları və qan azlığı (eləcə də digər qan xəstəlikləri);

Hüseyni (Mənsiriyyə): ürək və ciyərdə olan iltihablar, mədə problemləri;

Hicaz: bağırsaqlar xəstəlikləri, ağrı və sancuların müalicəsində;

Üşşaq: yuxusuzluq və ayaq ağrıların müalicəsində xeyirlidir.

Qeyd: Yazıda Fəxrəddin Salimin “Milli yaddaş sistemində irfan və təsəvvüf”, Fərid Ələkbərlinin “Qədim Şərq təbabəti” əsərlərindən, Mövlənin “Məsnəvi”sindən, Zemfira Səfərovanın “Səfiəddin Urməvi” adlı monoqrafiyasından istifadə olunub.

Elmin NURİ

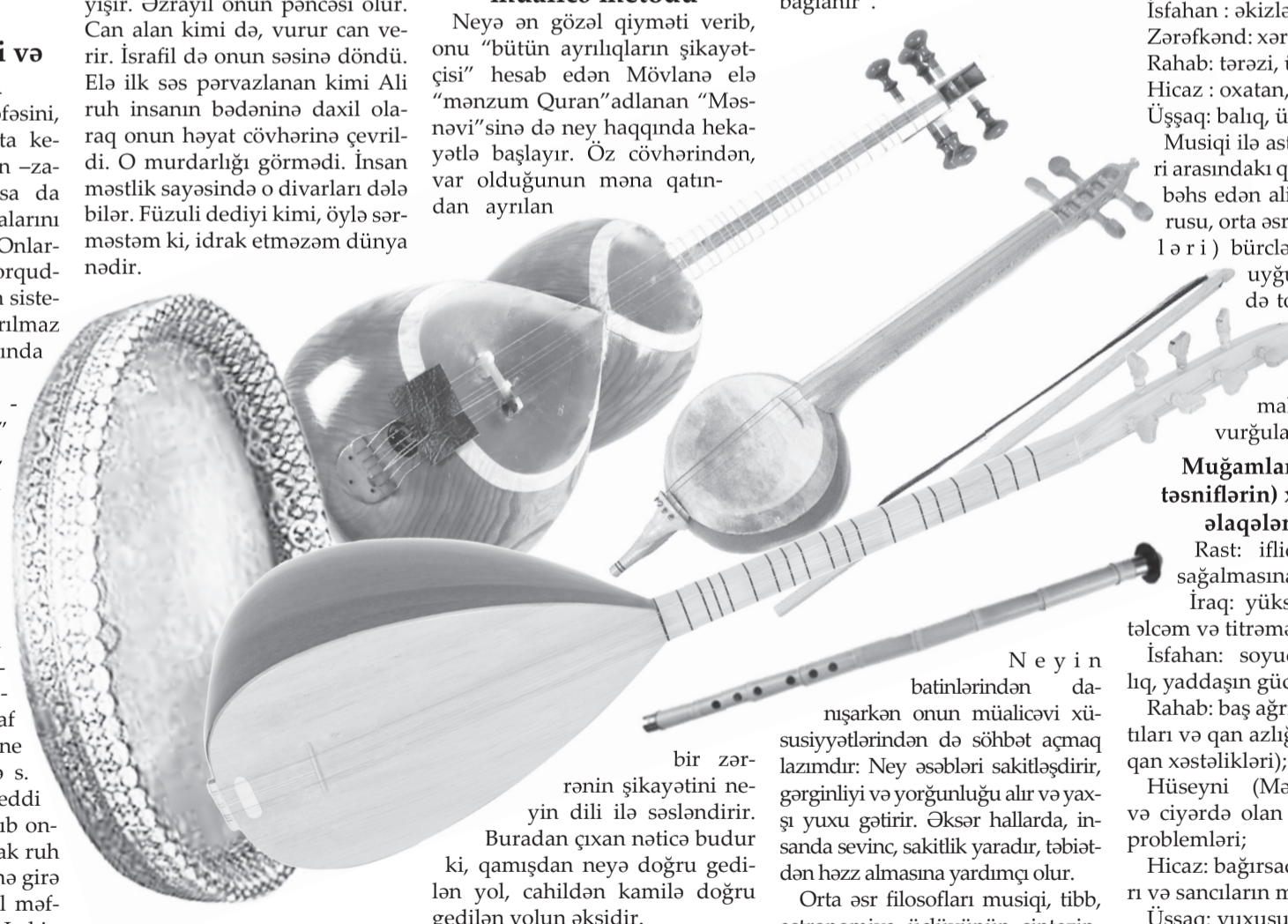
Musiqi alətlərində fəlsəfi sirlər və müalicəvi hikmətlər

Həmçinin sazda çalınan musiqi baş ağrısı, yuxusuzluq, əsəb və əzələ spazmlarını aradan qaldırır. Bu alətdə ifa edilən melodiyalar insanda sakitlik, fəlsəfi əhval-ruhiyyə yaradır.

Neyin fəlsəfi sirri və müalicə metodu

Neyə ən gözəl qiyməti verib, onu “bütün ayrılıqların şikayətçisi” hesab edən Mövlənə elə “mənzum Quran”adlanan “Məsnəvi”sinə də ney haqqında hekayətlə başlayır. Öz cövhərindən, var olduğunun məna qatından ayrılan

Bu həyat insana ayrılıqdan başqa heç nə vəd etmir. O ayrılığın adı Allahdan qopmadır. İnsan bir zamanlar var olduğu vüsal məclisində qopduğu üçün ağlayır. Amma elə ki, zaman keçir, o, böyüyür, böyüdükcə unudur, unudqca bu fani məkana daha çox bağlanır”.

bir zərərin şikayətini neyin dili ilə səsləndirir.

Buradan çıxan nəticə budur ki, qamışdan neyə doğru gedilən yol, cahildən kamilə doğru gedilən yolun əksidir.

Ney kimi hər dəmdə bəzmi-vəslini yad eylərəm

Ta nəfəs vardır, quru cismimdə fəryad eylərəm.

(Füzuli)

Mövlənədə insanı neyə bənzətmək istəyi bir neçə yerdə müşahidə olunur. Ney insana, neyə üfürülən nəfəs isə Allahın Adəmə nəfəsindən üflədiyi ruha bənzədir.

Neyin batinlərindən danışarkən onun müalicəvi xüsusiyyətlərindən də söhbət açmaq lazımdır: Ney əsəbləri sakitləşdirir, gərginliyi və yorğunluğu alır və yaxşı yuxu gətirir. Əksər hallarda, insanda sevinc, sakitlik yaradır, təbiətdən həzz almasına yardımçı olur.

Orta əsr filosofları musiqi, tibb, astronomiya üçlüyünün sintezində, onların yaratdığı vahid harmoniyada musiqi ilə müalicənin üsullarını hər zaman çatdırmağa həvəsli olublar. Sufi mütəsəvvifləri isə “musiqi mərifət sahibləri üçün ruhun qidası olması və insanın kamilləşməsi mövqeyindən islami zəmində özünə daha böyük dəyər qazanmışdır” deyərək, bu ilahi sənətin zirvəsini göstəriblər.

Yaradıcılıq real olduğu qədər də mistik prosesdir. İlk misranın, ilk notun, ilk rəngin, ilk kadrın hər müəllifin yaddaşında öz tarixi, öz tarixçəsi mövcuddur. Hərəsinin də öz əhvalatı, öz yozumu, öz yanaşması var.

"Aydın Yol" qəzeti "Yaradıcılıq mətbəxi" rubrikasında müxtəlif sənətkarların sirli dünyasına baş vurmağa çalışacaq. Bu dəfə istedadlı rəssam, Rəssamlar İttifaqının üzvü Vüqar Əlinin yaradıcılıq mətbəxindən danışıcağıq.

Vüqar Əli 1970-ci ildə Bakıda doğulub. Ə. Əzimzadə adına Rəssamlıq məktəbində, İncəsənət İnstitutunun sənaye qrafikası fakültəsində təhsil alıb. 1994-cü ildən başlayaraq onlarla sərginin iştirakçısı olub. 2007-ci ildə İran İslam Respublikasında keçirilən Biennale'də diploma layiq görülüb. Əsərləri Türkiyə, Almaniya, Estoniya, Polşa, Norveç, Rusiya və Bolqarıstanda şəxsi kolleksiyalarda saxlanılır.

Hər şey ondan başladı ki, rəssam Vüqar Əlinin emalatxanasından qayıdan rəfiqəm təəssüratlarını bölüşəndə belə bir ritorik sual səsləndirdi: "Mən ora daha əvvəl niyə getməmişəm axı?"

Bundan əvvəl Vüqar Əlinin bir neçə müsahibəsini oxumuşdum. Bilirdim ki, ünsiyyətli adamdır. Yazılan və yazılmayan tarixdən danışmağı sevir. Narla bağlı silsilələri, Abşeron mədənləri, mənzarələr, dəniz peyzajlarından xəbər vardı. Elə söhbətə də buradan başladım - emalatxanasında adamın üzünə ilk gülməyə bənzər Abşeron motivlərindən.

Vüqar Əli Abşeronda doğulub-böyüyüb. Deyir ki, hərdən bu yerlərin sirt təbiətini öz xasiyyətində də hiss edir - tənhalığa çəkilir. Gərgin iş günündən sonra dincəlməyə ehtiyac duyanda isə nə də arzulayıb, nə meşə. Tamam başqa məkana - dənizə üz tutur. Qumlu sahilə, çıpaq qayaların üstündə saatlarla dayanıb dənizin və küləyin səsini dinləyir: "Dənizin sahilində uşaqlığım var. Ordan enerji alıram. Nədən başladığımı xatırlayıram. Gözümü açıb gördüyümü Bakı, Abşeron olub. Rəssam dostlarımla bütün günü piyada gəzib etüdlər çəkirdik. İndi o Bakı, o küçələr, o rənglər yoxdur. Olur ki, bəzən hansısa köhnə foto əlimə keçir, onun əsasında nəşə işləyirəm. Amma əsas əsərlərim o dövrün - uşaqlığımın, gəncliyimin xatirələrindən yaranır. Belə işlər tez satılır, çünki adamlar orada öz xatirələrini görmək istəyirlər. Alıcılar arasında bakılılar da olur, əcnəbilər də. Vaxtilə Bakıda olan amerikalı diş həkimi vardı, hardansa mənim əsərlərimdən xəbər tutmuşdu, buradakı tanışlarının vasitəsi ilə əsərimi aldı. Bakıdan getmiş yəhudilər də Abşeron motivlərinə maraq göstərirlər. "Zağulba" adlı kiçik, sadə bir iş vardı, rəngi qurumamış gəlib apardılar. Bəzən eyni əsərin surətini istəyirlər".

Rəssam maraqlı bir məqama da toxunur. İçərişəhərdəki şəhərli heykəldən danışır. Deyir ki, o, şəp-şəpini çıxarmış heykəli heç xoşlamır: Bakı, bakılı tamam başqa estetikadır, quş uçurmaq, təsbəh çevirmək deyil. Onların arasında köntöy adamlar da olub.

İş gününə axşam başlayan rəssam

Amma Abşeronda qəzəlxanlar tanıyırdım, evində filosofların kitabları vardı. Onlar bu əsərləri reklam üçün, camaata göstərmək üçün alıb yığmırdılar ki. Elə quşbazlar tanıyırdım ki, münəccimliyədək bilirdi, ensiklopedik biliyə malik idi. Mənə kitab oxumağı onlar öyrədiblər".

"Rəssamları içəri buraxmıram"

Emalatxanası qonaq-qaralı olur. Daha çox jurnalistlər və alıcılar gəlir. Yarızarafat-yarıngerək deyir ki, rəssamları içəri buraxmır. Nəfsə inanır, uğursuzluqlardan danışan adamları sevmir. Deyir, belələri öz-lərinə süni baryer yaradırlar: "Hər hansı işi görəndə heç vaxt onun sonrakı taleyi barədə düşünmürəm. Satılacaq ya yox - bu məni narahət etmir, ən pis halda, divardan asacağam ki, baxıb zövq alam. Elə işlər olub ki, satışa verməmişəm, hədiyyə eləmişəm. Əlbəttə, dolanmaq üçün əsərləri satmalısan. Əsərlərimiz elə də baha satılmır, çünki insanların bunun üçün maddi imkanını yoxdur. 4 min manatlıq əsərləri 400-500 manata satdığımız olur. Bu, artıq kiminsə könlünü xoş etmək üçün hədiyyə kimi bir şeydir. Rəsm əsərlərini sevən insanlar var, amma maddi şərait əsərlərin orijinalını almağa imkan vermir. Onun posterini sifariş edib alırlar".

Paralel olaraq bir neçə əsər üzərində işləyir. Bunu aldığımız gündəlik informasiyaların çoxluğu ilə izah edir. Hətta bəzən bir gündə bir neçə fərqli iş üzərində çalışır, bir işi qoyub digərinə keçir, ya paralel fərqli-fərqli işləri görür.

Çünki icrasını sonraya saxladığın ideya sabah aktuallığını itirə bilər. Üstəlik, hər gün eyni enerji, güclə işləmək mümkün deyil. Buna görə də vaxtdan qənaətlə istifadə etməyə, onu bölməyə çalışır.

Deyir ki, rəsm onun üçün həyatdakı obrazı, özünüifadə vasitəsi, hətta aldığı nəfəsdür. Hər insanın bir missiyası var, onun da missiyası rəsmləri vasitəsi ilə insanlara pozitiv hisslər ötürməkdir. O da Dostoyevski kimi dünyanı gözəlliyin, pozitivliyin, xeyirxahlığın və əlbəttə, sevginin - xilas edəcəyinə inanır. Söyləyir ki, rəssamlıq musiqi kimidir, o insanda nəşə istəyir, parlaq, yaxşı bir şey buraxmalıdır, insan tənhə və kədərlidirsə belə, ona pozitiv nəşə verməlidir. Əlbəttə, rəssam da depressiyaya düşür, ancaq bunun yalnız özünə dəxli var, o öz problemləriylə tamaşaçını yükləməməlidir: "Onsuz da dünyada indi o qədər neqativlik var ki. Rəssamın hədəfi qarada ağı göstərməkdir. Mənim bir məqsədim var. Gözəllik yaratmalıyam, insanlara neqativ hisslər yox, məxş gözəl duyğular, xoş əhval-ruhiyyə və gələcəyə ümid kimi yalnız pozitiv enerji verim. Qorxu, dəhşət, çirkab - bu, mənim amalım deyil və çalışıram ki, heç kimə o hissləri aşılamaıyım. Düzdü, gözəlliyi yaradan Allahdır, mən kiməm ki?! Əlimdən yalnız onu köçürmək gəlir".

Daha çox naturadan çəkməyi sevir. Çünki bu, həmişə aktualdır, hər rəssam təsəvvürünü qidalandırmıyaqdan ötrü naturaya müntəzəm müraciət etməlidir: "Hətta abstrakt əsər çəkəndə də, estetikani unutmaq olmaz, yoxsa tamaşaçı özünü təhqir olunmuş hiss edə bilər.

Axı abstraksiyanın özündə belə kompozisiyanın əsasları - pozitiv, etika, estetika və tamaşaçıya hörmət olmalıdır.

Ona görə də natura və fantaziya mənim üçün vətəndədir, onları ayırmıram. Mən uzun illər portret çəkmişəm, özü də təkcə kəndə deyil, mərmər də".

Nar təsvirləri rəssamın yaradıcılığında təkrarlanmır, onların hərəsinə də yeni detallar üzə çıxır: "Bu, kəntavr kimi mifik obrazdır - nar-adam. Uşaqlıqdan bu meyvə məni özünə cəlb edirdi və mütəmadi olaraq nar obrazını çəkirdim. Bir gün kortəbii şəkildə belə obraz alındı - narın içərisindən insanabənzər məxluq çıxdı. Cizma-qaranı rəngə köçürdüm, sonra rus internet portallarındakı müsahibələrdən birinə göndərdim. Admin rəsmimlə maraqlandı və mənə bildirdi ki, siz Baltıyanı ölkələrdən olan bir yazıçının uşaqlar üçün yazdığı nağıldakı obrazı canlandırmısınız. Əsərin adı "Şeirli nar" idi. Onları əmin etdim ki, bu nağıldan xəbər yoxdur. Sonra kitabı əldə etdim və gördüm ki, həqiqətən, obraz çox oxşardır. Nağılda da narın içərisindən çıxan pərilərdən bəhs olunurdu.

Bəzən deyirlər, rəssam bir əsəri bir dəfə çəkir. Elə əsərlər var ki, ona qayıtmaq olmur, ikinci dəfə işləyə bilmirsən. Amma mənim çəkdiyim obraz təkrar deyil. O hər dəfə yenidən doğulur. Yeddi-səkkiz dəfə bu mövzuya qayıtmışam. "Nargilə" əsərinin eyni versiyasını Estoniyada yaşayan Nargilə adlı azərbaycanlı qız aldı. İnternetdə görmüşdü".

Emalatxananın bir küncündəki "Arlekinlər" silsiləsi diqqəti çəkir. Rəssam onların yaranma tarixçəsini danışır. Deyir, bu əsərlər teatrda işlədiyi illərdən, rejissor Rəhman Əlizadənin "İblis" əsərindəki işbirliyindən yadigarıdır: "Bəzi əsərlərimin yaranmasında teatrın rolu oldu. Hüseyin-ğa Atakişiyev mənim bibioğlumdur. Onun qoyduğu bir neçə səhnə əsərində quruluşçu rəssam olmuşam. Hüseyin-ğa müəllimdən sonra da beş il gənclər teatrının baş rəssamı işlədim, Dövlət Gənclər Teatrı Gənc Tamaşaçılar Teatrıyla birləşənədək orada çalışdım. Səhnədən uzaqlaşmağımın bir səbəbi də fərdi yaradıcılığında baş verən dönüşlərə bağlı idi. Sanki fikir maddiləşirdi. Şüurlu olaraq özüm özümü yönəltməyə başlayırdım. Bunu istəmədim. Bəli, mən müstəqil sənətlə məşğul olmaq istəyirdim. Rejissor kölgəsində öz sənətinə yerə bilmirsən"...

"Rəssam özünü aldatmamalıdır"

Vüqar Əli emalatxana ilə paralel Muzey Mərkəzində də işləyir. Sərgilər, müxtəlif layihələr, dövlət tədbirləri üçün plakatlar, posterlər, bannerlər, reklam çarxlarının tərtibatı ilə məşğul olur. Gününün yarısından çoxu orada keçir. Boş vaxt tapın kimi isə bu balaca emalatxanaya, boyalar və kətanla baş-başa qalmağa tələsir: "Mənim günüm axşam saat 6-dan sonra başlayır. Bəzən iki-üç saat da gecikirəm. Yaxud festivallarda, simpoziumlarda çıxış etməli oluram. Emalatxanada rəssam öz sözünü demək üçün uzun hazırlıq prosesi keçə bilər. Tədbirlərdə isə bədhəştən işləməlisən. Əlbəttə, hazır işlə də tədbirdə təmsil olunmaq olar. Bu rəssamın özünü aldatmasına bənzəyir. Amma güc ondadır ki, sözünü hər hansı ekzotik, şparqalkasız deyəsən. Bu, bir növ stimuldur. Kitab oxumağa da vaxt çox olmur. Vaxtım olsa, heykəltəraşlıqla məşğul olaram, fiqurlarla işləməyə böyük həvəsim var".

Ümumleksik problemlərdən biri də geniş mənada frazeoloji vahidlərlə, dildə qəlibləşmiş, sabitləşmiş sintaktik konstruksiyalarla (deyim, ifadə, atalar sözü, məsəl, hikmətli söz, aforizm və s.) əlaqədardır. Frazeoloji vahidlər, xüsusilə atalar sözü və məsəllər mətnin tərkib hissəsi kimi çıxış etdikləri, yəni işlədildiyi kontekstdə aydınlaşdırıcı, dəqiqləşdirici, fikri tamamlayıcı kimi köməkçi funksiyalar yerinə yetirdiklərinə görə, tərcümələri də əslinə adekvat olmalıdır. Aydın ki, qohumdillərlə əlaqədar xalqlarla müqayisədə qohum, xüsusilə də yaxın qohum dillərin daşıyıcıları olan xalqlar daha çox ümumi, müştərək frazeoloji birləşmələrə, atalar sözü və məsəllərə malikdir. Burada dil qohumluğu ilə yanaşı, mənşə ümumiliyi, təbiət eyniliyi, coğrafi yaxınlıq, sosial-iqtisadi, mədəni-məişət, adət-ənənə müştərəkliyi də mühüm rol oynayır.

Türkcədən dilimizə tərcümə təcrübəsində frazeoloji ifadə, atalar sözü və məsəllərin aşağıdakı tərcümə yollarını müəyyənləşdirmək mümkündür:

1. Tərcümə dilində bunların ekvivalenti varsa və bu qarşılıq orijinalın ifadə etdiyi fikri tam ifadə edə bilirsə, ilk növbədə həmin "uyğunluq" axtarılıb tapılır, yəni transsizonimlərdən (tam qarşılıqlardan – ortoekvivalentlərdən) istifadə edilir. Başqa sözlə, tərcümələrdə frazeoloji vahidlər semantik və situativ kontekst nəzərə alınmaqla eynilə (bəzən xırda leksik əvəzləmələrlə) qorunur:

Balık baştan kokar – Balıq başdan iylənir.

Bu pilav daha çox su kaldırır – Bu xamır (hələ) çox su aparacaq.

Arife tarif ne hacet – Arifə bir işarə bəsdir.

Turnayı gözümdən vurmaq – Durnanı gözümdən vurmaq.

İt ürür, kervan yürür – İt hürür, karvan keçər.

Yere bakan, yürek yakan – Yere baxan, ürək yaxan.

Misafir misafiri çekemez – Qonaq qonağı istəməz (sevməz).

2. Tərcümə dilində bunların ekvivalenti yoxsa, orijinalın ifadə etdiyi fikri tam ifadə edə bilən qarşılıqlar verilir, transsinonimlər (hipoekvivalentlər), "uyğunsuz uyğunluqlar" işlədilir:

Acele eden acele gider, yaxud Acele işe şeytan karışır – Tələsən təndirə düşər.

İt ürür, kervan yürür – Yel qayadan nə aparar (yuxarıda bunun ortoekvivalenti – tam qarşılığı da verilib).

Açtırmayın kutuyu, söyletmeyin kötüyü – Açaram sandığı, tökərəm pambığı.

Gülü seven dikenine katlanır – Könlü balıq istəyən gərək girsün dənizə.

Çıkar dilinin altındaki baklayı – Mıs-mıs deyincə, (birdəfəlik) Mustafa də.

Türklər eyni mənada Ağzında bakla islanmaz da deyirlər: "Haydi nazlanma... Zaten senin ağzında bakla islanmaz... Sonunda nasıl olsa söyleyeceksin...".

Ateş bacayı sardı – İş işdən keçdi.

Abayı yakmak – birisinə aşıq olmaq.

Kusura bakmayın (kalmayın) – Üzr istəyirəm, təqsirimdən keçin (bəzən dilimizdə bunun tam qarşılığı da işlədilir: qüsurluma baxmayın).

"Çalıqşu" romanının tərcüməsindən aldığımız aşağıdakı frazeoloji vahidlərin dilimizdəki qarşılıqlarını mütərcim dəqiq vermişdir:

Esrar kumkuması – sirr dağarcığı; Kur yapmak – eşqbazlıq etmək; Gözüne kestirmek – gözaltılmaq; Kepazeliyin dik alası – həyasızlığın son dərəcəsi;

Falso yapmak – saxtəlik etmək; Keçi yolu – dar cığır.

3. Orijinal frazeoloji vahid tərcümə dilində eynilə saxlanılır, təsviri yolla hansı mənada işlədildiyi (həmin ifadənin qarşısında və ya səhifənin aşağısında) izah olunur. Bu qrupa, əsasən, birləşmələr, türkcənin məxsusi frazeoloji vahidləri daxildir. Məsələn:

Kıl olmak (yaxud, kıl karpmak) – hərfən: qıl olmaq. Dilimizdə "birisindən zəhləsi getmək", "hər hansı bir hadisəyə əsəbiləşmək" şəklində çevrilə bilər.

Tereciye tere satılmaz. Türkcədə tere – vəzəri; tereci – göyərtisatan deməkdir. Hərfən: "Göyərti satana vəzəri satmazlar".

Temcit pilavı gibi (ısıtıp ısıtıp) öne getirmek. Türkcədə temcit kəlməsinin lüğəvi mənası sübh namazı, bir şeyi sıx-sıx təkrarlama deməkdir. Təxminən "Çevir tatı, vur tatı" mənasındadır. Eyni şeyi təkrar edib durmaqla bezdir-mək deməkdir.

Lakırdıya çanak tutmak – bais olmaq, söz-söhbətə səbəb olmaq.

Geçmiş olsun – Dilimizdə özünə vətəndaşlıq hüququ qazanmağa başlayan bu deyim kontekstə və situasiyaya görə fəqli mənələrdə işlədilir: 1.Yastığın yüngül olsun; Allah şəfa versin; 2.Həmişə ayaq üstdə!; 3.Anan namaz üst-dəymiş və s.

Beləliklə, deyim, ifadə, atalar sözü, məsəl, hikmətli söz, aforizm kimi dildə qəlibləşmiş, sabitləşmiş frazeoloji vahidlərin, sintaktik konstruksiyaların tərcüməsində yuxarıda izahı verilən üç yoldan hər biri məqbul hesab edilir. Burada diqqət edilməsi vacib olan ən mühüm məqam frazeoloji vahidlərin, xüsusilə atalar sözü və məsəllərin mətnin tərkib hissəsi kimi çıxış etdikləri, yəni işlədildiyi kontekstdə aydınlaşdırıcı, dəqiqləşdirici, fikri tamamlayıcı kimi köməkçi funksiyalar yerinə yetirdiklərinin yaddan çıxarılmamasıdır. Tərcümə zamanı çalışmaq lazımdır ki, bu vahidlərin qarşılığı olaraq seçilən sintaktik konstruksiyalar tərcümə mətnində eyni funksiyaları yerinə yetirə bilsinlər.

Türkcədən tərcümənin qrammatik məsələləri

Məlumdur ki, orijinal dilin qrammatik qanun-qaydaları ilə tərcümə dilinin qrammatik xüsusiyyətləri oxşar da ola bilər, fərqli də. Müxtəlif sistemli dillərin qrammatik xüsusiyyətləri arasındakı fərqlər tərcümə zamanı daha bariz şəkildə ortaya çıxır. Əlbəttə, orijinalın qrammatik quruluşunu, cümlədə söz sırasını, ayrı-ayrı sintaktik konstruksiyaları eynilə tərcümə dilinə köçürmək başlıca məqsəd hesab edilmir. Ekvivalent tərcümədə məqsəd orijinalda ifadə olunan fikir, hiss və duyğunun dəqiq və aydın şəkildə verilməsidir ki, bu zaman tərcümə dilinin qrammatik ifadə vasitələrinin orijinaldakından fərqlənməsi qanunauyğun hesab edilir.

Lakin ayrı-ayrı qrammatik xüsusiyyətlər üslubi əhəmiyyətə malikdirsə, məsələn, kəlmə oyunu, sintaktik təkrarlar, cümlə quruluşunda inversiya, qrammatik əvəzləmələr və s. bunun tərcümə prosesində nəzərə alınması son dərəcə vacibdir.

Müasir tərcüməşünaslığa görə, orijinal və tərcümə dillərinin arasındakı qrammatik fərqlər, əsasən, üç qrupa ayrılır:

- birinci fərq orijinalın dilindəki qrammatik ifadə vasitəsinə tərcümə dilində uyğun gələn formal qrammatik əlamətin olmamasıdır.

- ikinci fərq, yuxarıdakının əksinə, tərcümə dilində olub, orijinalın dilində olmayan, lakin işlədilməsi zəruri hesab edilən formal-qrammatik vasitələrlə əlaqədardır.

- nəhayət, üçüncü mühüm cəhət orijinalın qrammatik ifadə vasitəsinə tərcümə dilində müvafiq gələn, ancaq cümlədə orijinalından tamamilə fərqli funksiyaları yerinə yetirən qrammatik ifadə vasitələridir.

Biz yuxarıda Türkiyə türkcəsi ilə Azərbaycan dili arasındakı ən mühüm sintaktik fərqlərə nəzəri planda toxunmuşduq. Burada həmin fərqlərdən bir qisminin türkcədən dilimizə tərcümə praktikasında meydana çıxardığı problemlər üzərində dayanacağıq.

İstər uzaq (müxtəlif sistemli), istərsə də qohum dillərdən tərcümə zamanı qrammatik uyğunsuzluqların olması təbiidir və bu, orijinalda ifadə edilənin tərcümə dilində çatdırılmasına çətinlik törətsə də mane olmur. Tərcümə prosesində iki dil arasındakı formal-qrammatik uyğunsuzluqlar qrammatik əvəzləmələr və konversiya yolu ilə aradan qaldırılır.

Yuxarıda xülasə edilən dillərə qrammatik uyğunsuzluqlar türk dilindən tərcümələrdə də özünü üç şəkildə göstərir:

- orijinalın dilində olub tərcümə dilində olmayan formal-qrammatik ifadə vasitələri. Məsələn, türkcədəki bəzi perifrastik (analitik) feil formaları, bölüşdürmə sayları, feilin geniş zamanı, bəzi bağlayıcılar və s. Azərbaycan dilində yoxdur.

- tərcümə dilində olub, orijinalda olmayan, lakin tərcümə prosesində işlədilməsi zəruri hesab edilən formal-qrammatik ifadə vasitələri. Məsələn, Azərbaycan dilindəki anda, ende feili bağlama şəkilçisi, geniş (açıq) saitli şəxs (xəbərlilik) şəkilçiləri və s. türkcədə işlədilmir.

- orijinalın qrammatik vasitəsinə tərcümə dilində müvafiq gələn, lakin cümlədə (mətnə) orijinal dilindəkindən tamamilə fərqli funksiya yerinə yetirən qrammatik əlamətlərdir. Məsələn, Azərbaycan dilindəki ib, ub, üb şəkilçisi türkcədən fərqli olaraq həm feili bağlama, həm də indiki zaman şəkilçisi olaraq çıxış edir. Yaxud da türkcədəki ca, ce şəkilçisi dilimizdəkindən fərqli funksiyada da işlədilir.

Müxtəlif sistemli və qohum dillər arasında, əsasən örtüşən qrammatik uyğunsuzluqların bu ümumi xülasəsindən sonra türkcədən tərcümə zamanı qarşılaşılacaq ən tipik problemlərin şərhinə keçək. Fikrimizcə, qohum dillərdən tərcümənin qrammatik problemlərinin təhlilində izlənəcək ən doğru üsullardan biri, hər iki dildə ekvivalent sintaktik konstruksiya, cümlə və mətnlərin qarşılaşdırılmasıdır. Əlbəttə, burada söhbət həm keyfiyyət, həm də kəmiyyət göstəricilərindən gedə bilər. Keyfiyyət məsələsi özlüyündə aydındır və faktiki olaraq sinxron-müqayisəli metodda tərcümənin əslinə uyğunluğunun meyarına çevrilir. Mübahisə doğura biləcək kəmiyyət göstəricilərinin qarşılaşdırılmasında rolu isə bundan ibarətdir ki, bu üsul qohum dillər arasındakı fərqlərin bu dillərdə təkrarlanma tezliyini müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dillərinin mənaca ekvivalent sintaktik cütlərinin müqayisəsi göstərir ki, bu iki dilin fərqlərinin çox az bir qismi kəlmələrarası sitaktik əlaqələrdə təzahür edir. Bu fərqlər bütöv cümlələr müstəvisindəki struktur müxtəlifliklərdə daha qabarıq şəkildə meydana çıxır.

Doğrudur, uzaq dillərdən tərcümə zamanı qrammatik çevirilmələrə (söz sırasının dəyişdirilməsi, cümlə quruluşunun dəyişdirilməsi, modal və növ mənaları fərqlərin aradan qaldırılması, cümlələrin parçalanması, birləşdirilməsi və s. və i.a.) daha sıx baş vurulur, lakin qohum dillərdən tərcümələrdə də qrammatik çevirilmələr ləhbud olur.

Əsgər RƏSULOV,
Filologiya elmləri doktoru,
professor

Frazeoloji vahidlərin tərcüməsi

Onun həyat tərzini əslində dəliliklə dahilik arasındakı intervalda var-gəl etmək idi...

Onun uğuru da, böyüklüyü də dəli ilə dahi arasındakı çox incə bir teli ustalıqla qoruya bilməsi idi. 86 il yaşadı. Ötən il ömrünün bütün ağrı-acılarına qonaq etdiyi xanımı Alisa Lerdi ilə taksidə gedərkən qəzaya düşdü və məşəqqət tamli uğurlarla dolu həyata vida dedi...

Söhbət dünyanın böyük riyaziyyatçılarından olan, 1994-cü ildə iqtisadiyyat naminassiyasında Nobel mükafatını qazanan amerikan alim Con Forbes Neşdən gedir...

Con Neşə hər zaman elə gəlirdi ki, onu kimsə izləyir. 30 yaşına qədər hər şey öz qaydasında idi. Kornegi Texnologiya Universitetinin tələbəsi olan zaman üzərində işlədiyi "Oyunlar nəzəriyyəsi onu böyük nüfuz sahibinə çevirdi. Qeyd edək ki, alimə qoca yaşında məhz bu nəzəriyyəyə görə Nobel mükafatı verildi.

Otuz yaşdan sonra isə şizofreniyanın fəsadları özünü göstərməyə başladı. Alim hara gedirdisə iki adamın hər zaman onu izlədiyini zənn edirdi. Bunlardan biri Karnegi Texnologiya Universitetində onunla otaq yoldaşı olan Çarls, o birisi isə Con Neşin bir neçə dəfə ölümə üz-üzə qoyan xüsusi xidmət orqanının zabiti Vilyam Parker idi.

Oyunlar nəzəriyyəsindən sonra doktorluq dərəcəsinə layiq görülən Con Neş universitetdə riyaziyyatçılardan ibarət xüsusi qrupun rəhbəri seçilir. Onun qeyri-adi zəkası, "ağıl oyunları"nın tətbiqində nümayiş etdirdiyi qeyri-ənənəvi baxış tərzinin təzahürü olan məqalələri tezliklə ABŞ-in xüsusi orqanlarının da diqqətini çəkdi. SSRİ ilə aparılan Soyuq müharibə zamanı bir çox alimlərlə yanaşı Con Neşin də xidmətindən istifadə edildi. 1948-1954-cü ilə qədər o, SSRİ kəşfiyyatının bir çox sirlərini özündə daşıyan xüsusi şifrələri açmağa nail oldu. Ömrü boyu magiya kimi onu izləyən Vilyam Parker də bu nailiyyətlərdən sonra ona təhkim edildi. O dövəmdə hidrogen bombasını hazırlamaq planları quran əsas rəqib-SSRİ-yə qarşı aparılan silahsız ağıl müharibəsində Con Neşə, qadağan olunmuş zonaların heç bir məlumatını kimsəyə danışmaq və ümumiyyətlə ailə qurmaq tapşırılmışdı. Alim psixikasına yad olan bu sistem Con Neşdə şizofrenik elementləri daha da gücləndirdi. Ömrünün sonuna qədər Vilyam Parkeri bir qara kölgə olaraq hər zaman yanında görməsi də bunun əyani sübutudur.

Con Neşin əsas fərqliliyi bu idi ki, alim özünün şizofrenik olmasını, hansı psixoloji xəstəliyə tutulmasını çox gözəl bilirdi. 1994-cü ildə Nobel mükafatını alma ərəfəsində gənclik dostu ilə söhbətində deyirdi: "Ömrüm boyu məni izləyən qara kölgələri özümdə saxladım. Biz nəyi saxlayırıqsa onlar da hər zaman bizimlə olur. Məni izləyənlər mənim keçmişimdir. Keçmişimdən isə qopmağı bacarmıram".

Oyunlar nəzəriyyəsi

Tələbə ikən Con Neş universitetdə tədris olunan dərsləri sadəcə vaxt itkisi sayırdı. Elə o səbəbdən də ixtisasına dəyişərək sifir riyaziyyat sahəsinə keçməli olur. Yataqxanada yaşadığı otağın pəncərəsində yalnız özünün anlaya biləcəyi xüsusi işarələr və rəqəmlərdən ibarət nümunələr yazardı.

Con Neşin məntiqsizlik nəzəriyyəsi

Otaq yoldaşı riyaziyyatçı olsa da onların nədən ibarət olduğunu anlamazdı. Çox keçmədən az qala bütün Amerika biləcəkdiki ki, bu yeni fikir sistemi olan-Oyunlar nəzəriyyəsidir.

Bu nəzəriyyə strateji qərarlar qəbul etməni öyrənən elm sahəsidir. Daha dəqiq, oyunlar nəzəriyyəsi "ağıllı rəşional qərar qəbul edənlər arasında konfliktin və əməkdaşlığın riyazi modellərini öyrənir". Oyunlar nəzəriyyəsi əsasən iqtisadiyyat, siyasi elmlər, psixologiya, məntiq və biologiyada istifadə olunur. İlk dövrlərdə bu sahəyə əsasən sifir-cəm oyunlar daxil edilirdi ki, bu tip oyunlarda bir oyunçunun qazancı digər iştirakçıların xalis itkilərinə bərabər olurdu. Lakin bu günlərdə oyunlar nəzəriyyəsi daha geniş və mürəkkəb əlaqələrə tətbiq olunur.

Hər hansı bir oyunu təsvir etmək üçün oyunun oyunçularını, informasiyanı, oyunçuların seçimlərini və bu seçimlərə uyğun nəticələri (mükafatları) təyin etmək lazımdır.

Ekstensiv formada oyunlar oyun ağacında təsvir olunur. Ağacın hər bir nöqtəsi oyunçuların seçimlərini göstərir. Ağac həmçinin oyunçuların seçim ardıcılıqlarını və sonunda qazanclarını da təsvir edir.

Normal formada əsasən oyunlar matris şəklində göstərilir. İki oyunçudan ibarət oyunda, bir oyunçunun seçimi sətirlərdən, digərinin isə sütünlərdən ibarət olur. Oyunçuların seçimlərinə uyğun qazancları müvafiq sətir və sütunların kəsişməsində göstərilir.

Con Neşin daha da təkmilləşdirdiyi nəzəriyyə iqtisadiyyatın bütün sahələrində, həmçinin biologiya, bioinformatika, hərbi sənayedə tətbiq olunur.

Con Neşin məntiqsizlik məntiqi - fədakar Alisa

1958-ci ildə Con Neşin dünyanı ən qəribə alimləri sırasına çıxaraçaq özəlliyi- şizofreniya artıq öz ağışına aldı. Ən pisi də bu idi ki, böyük riyaziyyatçı artıq Alisa Lerdi ilə evlənmişdi. Bir ildən sonra onların oğlu dünyaya gəldi. Amma ailə səadətini qəti yaşaya bilmirdilər. Con Neş qəflətən gecə yarısı durub bütün pəncərələrin pərdələrini çəkir, onsuz da bağlı olan qapıları yenidən bağlamağa cəhd göstərir, özünü kimlərdənsə qorumağa çalışırdı. Vaxtilə universitetdə özünün gənc müəlliminə məftun olan Alisa üçün artıq onunla birgə yaşamaq dözülməz idi. Lakin xanım bacardığı qədər Neşin qəribəliklərinə dözməyə çalışırdı. Bir hadisədən sonra boşanmaq qərarına gəldilər: qona müddətə evi tərk edən Alisa körpə oğlunu Neşə tapşırırdı.

Onu arxayın edən Neş özünün şizofrenik illuziyalarına necə qapılırsa uşağı vannaya qoyaraq suyu da açıq saxlayırdı. Alisa bir az da gec gəlsəydi öz oğlunu suda boğulmuş görəcəkdiki. Bu hadisə artıq hər şeyin pik nöqtəsi demək idi. Odur ki, Alisa çox ciddi psixoloji problemləri olan Neşdən ayrılırdı. Bu Alisa üçün sadəcə çətin idi. Amma Neş üçün isə ölümün özü demək idi. Dünyanın ən qəribə aliminin Alisadan başqa dostu yox idi. 1946-1996-cı illər ərzində banisi olduğu 23 riyazi nəzəriyyənin (bunların bir neçəsi oyunlar nəzəriyyəsinəndən törəmə olub), Nobel başda olmaqla qazandığı bütün uğurların əsas səbəbkarı məhz Alisa idi. Fədakar qadın bütün bunları çox yaxşı bilirdi. Odur ki, 1970-ci ildə ağır durumda olan professorla yenidən birlikdə yaşamağa başlayırdı. Bu həm də Con Neşin ikinci həyatının, nəfəsinin başlanğıc tarixi idi. Alisa Con haqqında eşitdiyi sayılarından bezdiyi üçün

onu yenidən dirçəltməyə çalışdı. O, hamının böyük riyaziyyatçı saydığı, Massachusetts və Prinston Universitetlərinin aparıcı professoru olan Neş haqqında dəli ayamasını qətiyyətlə qəbul edə bilmirdi. Çox da ki, bu, realıq idi. Çox da ki, o, ali elmi konfransların birində kürsüdən onu izlədiklərini qışqıra-qışqıra bəyan edərək zalı qaçaraq tərk etmişdi... Bütün bunlar Alisa üçün önəmli deyildi. Odur ki, o, yenidən alimlə evləndi. Aralarında bundan sonra da mübahisələr çox düşdü. Hətta Neş müsahibələrinin birində Alisa ilə münasibətlərini "eyni dam altında iki yad" cümləsi ilə ifadə etmişdi. Amma Alisa bu dəfə dözdü. 1994-cü ildə Nobel mükafatını alandan sonra isə onlar rəsmən hamının gözü qarşısında barışdılar. Con Neş mükafatın təqdimatı zamanı bir neçə dəqiqə ərzində hamının gözlərini yaşardacaq nitq arz etdi... Bu, əslində bir ömrlük yaşantıların etirafı demək idi...

Con Neşin Nobel nitqi...

"Həyatım boyunca hər zaman rəqəmlərə inandım. İçində məntiq olan təsadüflər və sirlərlə dolu rəqəmləri çözməyə çalışdım. Araşdırarkən metafizik ələmlərə gedib gəldim. Ondan sonra isə karyeramın ən böyük kəşfini tapdım: Məntiqin səbəbkarı yalnız və yalnız sirlə təsadüflərlə dolu olan sevgidir. Bu gün burada olmağımı sənə borcluyam. Bütün bunların əsas səbəbkarı sənənsən. Sən mənim məntiqimsən".

Con Neşin üzünü həyat yoldaşı Alisaya tutaraq dediyi bu sözlər demək olar ki, bütün çərçivələri aşmışdı. "Ağıl oyunları", "Con Neşin özəlliyi" kimi barəsində yazılan kitablar, həmçinin iqtisadiyyat, biologiya, süni-intellektə tətbiq olunan nəzəriyyələrinin hamısı bu etirafın içində əriyirdi. Amma bir vacib məsələ də var idi: Con Neş bu uğuru qazanan zaman, bu nitqi irad edən zaman yəndə onu "izləyən" dostu Çarlsı və zabiti Vilyam Parkeri görürdü. Onlar isə çoxdan ölmüşdülər...

Elmin NURİ

XVIII əsrin birinci yarısı – Səfəvilər sülaləsinin son dövrü və Nadir Şah Əfşar imperiyasının mövcud olduğu qısa müddət Azərbaycan tarixinin ən gərgin və maraqlı dövrlərindən biridir. Bu da təsadüfi deyil ki, həmin dövrdə yazılı və şifahi ədəbiyyat, xəttatlıq, miniatür sənəti inkişaf edib, baş verən hadisələri əks etdirən salnamələr qələmə alınıb. Nadir Şahın münşisi Mirzə Mehdi xan Astrabadi məhz həmin dövrün ən etibarlı salnaməçisi sayılır. Onun mətbuatda tam şəkildə ilk dəfə işıq üzü görəcək tarixi sənədlər toplusundan ibarət “İnşa” əsərini qəzetimizin oxucularına təqdim edirik.

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Mirzə Mehdi xanın bir şəxsə yazdığı məktub

Xalis yaqut daşı mədəndə Allahın dini bərəkətindən “(dini) Allahın dinindən daha gözəl olan kimdir?”¹ kəlamına müvafiq olaraq təravətlənib bəhalaşdığı və ulduzvari limu yaşıl rəngli bağda “tünd-sarı rəngi”² qəbul etdiyi kimi qəm pəncəsinin altında basılmış bədxahların ürəkləri və əzab-əziyyət içində sıxılmış paxılların narıncvari sifətləri sarı rəngə boyansın! Qələmin dəstəyi ilə xatirəyə gəlmiş həmin dostluq gülüstanının və şərəfətli fikirlər mübadiləsinin meyvəsi lütf bağından limu və nar şəkildə ithaf və hədiyyə edilmişdir. Ümidvarıq ki, riyasız və sədaqətli dostlarımızın istəyinə uyğun olaraq arzular bostanında yığılan məhsul və səadət bəxş edən meyvələr uğurla xeyirə səbəb olacaqlar.

Nadir şahın Qəndəharın fəth edilməsi münasibətilə qaradaşı İbrahim xana yazdığı məktub

Əzəbillahi-təala, humayun fərman oxundu. Azərbaycanın qüdrətli sərkərdəsi və paytaxt Təbrizin hakimi, cürbəcür şah lütfələri ilə fərəhlənən və qürurlanan yüksək məqamlı qaradaşım İbrahim xan bilsin ki, həmd olsun Allaha, bu Nadir dövlətin darülqərar qapıları sübhani inayətin kilidi ilə biz humayun nəvvabımızın rüzgarı üzünə açıldığı gündən cüvəli xosrovana şadlıq atının çapdığı hər tərəf ki dəniz olub, səhravari torpağı gözüne doldurmuşuq və şahənə hümmət atının üz qoyduğu hər tərəf ki dağ olub, qarşidan saman çöpü kimi çıxartmışıq. Qəndəhar qalası mühasirəsinin tam bir ilə qədər uzandığı günlərin bu birgə qələbə anlarında “yaxşı hikmət və öyüd ilə [adamları] sənin Rəbbinin yoluna çağır”³ şərəfətli əmrə əsaslanaraq Qəndəharın mühasirəyə alınmış əfqanları itaətin şah yoluna dəvət olundular. O tayfa “onlar zənn edirdilər ki, qalaları onları qoruyacaq”⁴ yazısı ilə qalanın istehkamlarına və qüllələrin möhkəmliyinə bel bağlayıb taxıl ilə sursat ehtiyatının çoxluğuna və öz adamlarının sayına arxalansa da, onlar şir ovlayanların qarşısında din əshablarının hümməti ilə həşərat küyülü və qarğalar dəstəsi hökmündə olaraq yalnız şər ilə həyəcana düşər və itaət ilə təslimə layiq idilər.

Belə şad xəbərin günbəgün və fasiləsiz gözləri təzə müjdələrin gəldiyi yolda və qulaqları ürəkaçan fəthlərin avazında olan bu dövlətin tərəfdarlarının sevincinə səbəb olacağını nəzərə alaraq əyanların başçısı söhbət-yasavul⁶ Səfiyar bəy Əfşarı bu fərəhli sözü çatdırmaq və belə fəthlərin nisarını və rəs-

Nadir şahın rus padşahının⁹ məktubuna cavab olaraq yazdığı təbrik məktubu

Duaların nəfəsləri ilə dost razılığının əlamətləri və sədaqətə zəmanət olan gözəl əməllərin salam töhfəsi Günəş kimi parıldayan, məqamı Sürəyya mənzili olan, Zöhrələrin Zöhrəsi, səltənət ilə

Nadir şahın Seyyid Müfid Astrabadi cənablarına yazdığı məktub

Hər yeri işıqlandıran şərəfətli duyğuların mişkatına¹⁰ qoyulmuş doğru yol göstərən mərhəmət ilə nur məşəli və fəzilət ilə hidayət çirağı həmişə yansın. Dəyərli rəy sahibi şahid olsun ki, yar qələminin maarifpərvər şamı riyasız dualar nurunu yayandan sonra qələmin

Mirzə Mehdi xan onun “İnşa” əsəri

piltəsi və midadın¹¹ yağı təsirindən alışıq sevgi şəbistanının çirağı, yəni dost məktubu, məhəbbət ilə birlik imarətinə işıq salmışdı. “Ölçüdə düz olun, əskildənlərdən olmayın. Düz tərəzi ilə çəkin”¹² məzmununu aşmış və tərəzidə oğurluğa yol vermiş Astrabadın yağçəkənlər camaatının cinayətlərinin əfv olunması haqqında məktub aydınlıq gətirən qələmi ilə yazılmışdı. Bütün zərərcəkənlər göz yaşını axıdaraq odyadın dillə alicənabə bu dəstənin əliyəriyindən şikayət edərək ağız açdılar. Həmin yağçəkənlər insaf çirağını söndürüb “vay halına çəkiddə və ölçüdə aldadanların! O kəslər ki, insanlardan (bir şey) aldıkları zaman onu tam ölçüb alar. Onlar üçün ölçükdə və ya çəkdikdə isə əskildərlər”¹³ sözünü unutmuşlardan oldular. Dindirildəndən sonra intiqam yağları çəkilib beyinləri çiraqda olduğu kimi piltə-piltə burunlarından gəlməli idi, lakin bu dəfə xadimlər mərhəmətlərini göstərərək bağışlama sənədini o şərtlə əllərinə verdilər ki, bundan sonra o camaatdan kimsə yağın satışında binaməsluğa əl atsa və ya tərəzidə əskiltməyə yol versə, iti qılıncla şam kimi kəsilmiş başını ayaqlarının altında görəcəkdir.

Şah Təhmasibin Rum padşahına yazdığı və münşi Təbbət ağa Mirzə Kafinin vasitəsilə göndərdiyi məktub

Müsəbbihlərin¹⁴ olduqları izdihmalı ibadətqahın xoş qoxusu ilə ətirləndirilən duanın töhfəsi və üst ələmin gözəl mənzərəli camələrinin parıltısı ilə nurlandırılan sənənin hədiyyəsi ali sarayın və yüksək məclisin fələk rütbəli həzrətinin, Keyvan kimi uca, döşməsi səma olan, mənzili günəş olan, İsgəndər kimi təmtəraqlı, Süleyman mərtəbəsində dayanan, Fəridun kimi qüdrətli padşah, Kəsra şüarlı xaqan, Yaradanın qüvvələndirici nurunun məzhəri, Rəbbin sirlərinin təzahürü, Yer üzünün şahsivarı, fələk kürəsinin süvarisi, səltənət ilə xilafət səmasının günəşi, ədalət ilə insaf rəmzinin bəxşişi və nisarıdır. Nəzm:

Dünyaca böyük qüdrətə malik birinci bir dəstə qazi qüsurlu qalanın üstünə hücumə keçmiş, Səngi qülləsi və Bürcdədə tərəfdə dağın başında ucaldılmış digər qüllələrin alınması əmrini almışdı. Adları çəkilmiş qüllələr ələ keçəndən sonra qaladakıların var-yoxu top və qumbara ilə “qaranlıqda göydən gurultu və şımşəklə yağış yağar”⁵ kimi atəşə tutulub xırman buluduna çevrildi. Həmin qüllələrin alınmasından on beş gün sonra, bazar ertəsi, bu ayın otuzuncu günündə, düşmənin dövlətin süqut vaxtı olan zöhrün əvvəlində əjdəha dəlirlər və şir bahadirlər qala dağının ətrafına qalxıb yürüşə məmur oldular. Qaladağıdan toplar Dədə adı ilə məşhur qalanın özülünə rəxnə salandan sonra həmin səmtin mühafizəsi bəxtiyari camaatına tapşırıldı və Tanrının köməyi ilə mədədi o tayfaya nəsisib oldu. Onlar digər qaziləri qabaqlayaraq Bürcdədəni bu qalanı qoruyanlardan təmizləyib, Qadiri-Zülmənənin inayəti sayəsində köməkəşib mərdənəliklə hücum çəkərək qalanın darvazasını açdılar və Qəndəhar qalasını tamamilə ələ keçirdilər.

mi muştuluğunu almaq üçün yolladıq. Lakin hər vilayətin əhli bu fəthin üçillik xərcin məbləğinə bərabər olan muştuluğu vaxtından əvvəl minnətdarlıqla ödədiklərinə görə, lazımdır ki, bu şərəfətli məktubun yetişməsi ilə on iki tümən nəqd pulu və bir dəst xələti bu ali naməni gətirənə öz malından verib bundan və yuxarıda qeyd edilmiş ehtiyaclardan və nisar ilə muştuluq şəkildə olanlardan savayı, heç nə verməsinlər və şərəfətli hökmü köçürüb bütün Azərbaycan vilayətinə göndərsinlər ki, onlar da bu əbədi fəthə görə nağara şad-yanalığını keçirmək üçün hazırlıq görüb İlahinin uzunömürlü lütfələrindən atəşbar hasil etsinlər. Qərara alınır ki, Nadirabad⁷ və təbəələrini Nişaburda və Xorasanın qalan vilayətlərində yaşayan əbdali elinin sakinlərinə məxsus edib, əbdalini köçürüb o məkanda yerləşdirsinlər və Hütəki qəlicə tayfasını onların yerlərində sakin etsinlər və o camaatı adı çəkilən (?⁸) ayın iyirmi dördündə Qəndəbdən götürüb qərara alınmış əraziyə yollasınlar.

müvəffəqiyyət səmasının bürcü, əzəmət, cəlalət və hakimiyyət dəryasının incisi, dövlət, cah-calal və səadət ağacının meyvəsi, igidlik və zəfər səməsinin dəlili, məsihi xaqanlarının öndəgələri və isəvi sultanlarının qaymağı, günəş papaqlı padşah, Xosrov və Şirin eyvanının hökmdarı tərəfindən yayılan nuru və yar səsinə ehtiva edən bir hədiyyə olaraq nəcabətli tərəfə yetişib böyük məhəbbət və son dərəcə səmimiyyətlə qəbul olunmuşdur. Bəyazışlıq rəy sahibi şahid olsun ki, uğurla yan-yana irəliləyən o aliməqam hökmdarın padşahlıq taxtına çıxmağı və İlahi qərarla haqqın qərar tapmağı müjdəsinin ülvi məhəbbət qələmi ilə təsvir olunduğu bu əhəmiyyətli namə və yüksək dəyərləndirilməli məktub öz ünvanına çataraq xatirələr bağında çiçəklərin açılmasına bais və həmişəbahar batin ilə zahir cəməninin təravətlənməsinə və təzələnməsinə səbəb olmuşdur. Ləyaqət ilə şərəf baxımından o diyarın taxtına, əmretmə və fərmanvermə hüququna layiq olanın öz haqqına yiyələnməsinin hər vaxt böyük fərəh və sevincə qarşılınması qələmin dəstəyi və məktubun vasitəsi ilə elan edilərək izhar ilə bəyan surətində öz ünvanını tapa bilər.

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yarısan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərdirsin əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaotik bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belədə qələm adamlarının tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, onların əsərlərindən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Azərbaycan ədəbiyyatının istedadlı nümayəndələrindən olan İsmayıl Qarayevin "Papaq" hekayəsi ilə misiyamızı davam etdiririk.

İsmayıl QARAYEV

PAPAQ

(Hekayə)

Qonşulardan biri Böyükbala gördü ki, Allahyar kişi bütün papaqçı dükanlarını bir-bir gəzdi. Bahalı papaqların hamısını bir-bir başına qoydu, durdu güzgünün qabağında, boyun-başını əyə-əyə özünə yaxşı-yaxşı baxdı, amma birini də bəyənmədi. Böyükbala fikirləşmişdi ki, yəqin, qonşusu kiməsə layiqli "padarka" almaq istəyir. Yoxsa onun özünün nəyinə gərəkdi. Çünki belə "kişi" papaqlarının qıt olduğu zamanda özünə surdərindən bir "kişi" papağı tikdirmişdi, onu da iclasa, işə, tədbirə gedəndə geyinməmişdi, öz "kiçiklərinin" qonaqlığına-zadına çağırılarda şeytanın qıçını hərdən bir sındırmışdı.

Qonşular hiss etmişdilər ki, Allahyar kişini işdən çıxarıblar. Axı o, indiyə kimi, istirahət günlərindən savayı, evdə heç vaxt qalmırdı. İndi iki aydan çox olardı ki, evdə idi; hər günorta çıxırdı həyətdən, axşamüstü gəlirdi. Heç vədə indiki kimi əla geyinməmişdi. Gündə bir dəst kostyumun qəttəzəsində görürdülər onu. Amma onu da görürdülər ki, o qiymətdə geyim-kecim mitil kimi görünür onun əynində, kişinin yerləşində-duruşunda əvvəlki diklik-tənəkəşlik yoxdur. Elə qoca da deyil deyəsən ki, hamısı yaşdandı.

Elə bil kişinin içindəydi hər nə idisə, onu içindən dağıdırdı o görünməzlik, o bilinməzlik. Əvvəllər Nuh ayyamından qalmış, amma motoru saz bir "palturka" gəlib onu evdən götürərdi, axşamdan xeyli keçmiş qaytarardı. Böyükbala bir dəfə şoferdən elə beləcə öyrənmək istəmişdi ki, Allahyar kişi hansı idarənin böyüyüdür. Şofer də "çox əla, xudmani yerdir" demişdi. Amma qonşular hərdən görmüşdülər "lastışkanın" qanadquyruğunda cır-cındır ilişib qalıb, həm də bəzən, maşın yuyulsa da çox pis iy verir. Belə güman etmişdilər ki, əlbət, şofer xalturaya-zada qaçıb, bağlara peyin-meyin daşıyıb.

Qonşular indi öz aralarında danışdırdılar ki, kişiyə "lüks papaq" lazımdır. O, ağıllı adamdır, yəqin, işinin belə bir papaqla düzələcə-

yini bilir. Təki papaq dərdi olsun, puluna minnət gətirdirdi iki-üç aya, görünür, təcili vacibətlərdəndi bu, gözləməyə macal yoxdur. Öz papağı əyiyül-ələdir, qiymaz onu özgəsinə, bəlkə də bağışlardı, amma kişinin ki özcə halal papağı getdi təpəsindən, ayrı bilən-bilməyən cəhənnəm, təkcə öz arvad-uşağının qınağı-qonağı öldürər onu.

Böyükbala istədi Özbəkistandakı dava dostuna bir "molni" vursun, əla Qaragül gətirtsin. O biri qonşular da dedilər: şəhərdə nə qədər papaqçı varsa deyək onlara, görək altdan birini çıxartdıra bilirikmi?..

Amma xoşbəxtlikdən qonşular özlərini üzməmiş, axşamın ətəklərindən asılan lampaların hamısı bircə barmağın hökmü ilə birdən yananda, onların da ürəklərinə çöysüyüb çökmüş qaralıq dağıldı: bir taksi küçə qapısının ağzında "çır-çır çığırdı". Qonşuların özü-

nü küçəyə atmayıb olmadı. Baxdılar ki, Allahyar kişi lül-atəşdir, dal qapının əllyindən bərk-bərk yapışmış, şofer nə illah eləyirsə maşından aralaya bilmir onu. Elə bil kişi dünyanın bu qulpunu yüz il imiş axtarırmış, təzəcə tapıb, buraxsa – bir də getdi onun üzünə bəxtiyarlıq qapısının açılmağı...

Kişini hop götürüb gətirdilər evə, başını qoydular krantın altına. Soyuq sudan o ki var axıtdılar boyun-boğazından şarhaşar, hansının evindəsə bir stəkan qatıq da tapıldı. Atlama elədilər, içirdilər, uzatdılar çarpayaya.

kökünə aparıb vurdu papağın dalını yuxarı. Papaq geri sürüşdü, dalı düşdü aşağı. O, papağı qapdı, hara gəldi atmaq istədi, lakin əlini saxladı, deyəsən, papağa heyfi gəldi. Deyindi:

– Bu gün papaqçılardan hamısına dəydim, bu qəddər andırın bircəciyəzi də mən istəyən kimi durmadı başımda, əlimi ki, çəkdim – keçdi xirttəyimə... Bir cüvəllağısı vardı, dedi, day-day süfrə üstə gəlmişən, buyur vuraq, onnan sonra baxarsan necə durar papağın... Onnan da, onsuz da vurdum, andıraqlmış genə həminikidi, həminiki...

Böyükbala o biri qonşulara him elədi ki, "Ayəmdə bir şənbəyə düşər Novruz", bu kişi də ömründə bir kərəm qarışdırıb xörəyini, içkinin "kayfı" tutub onu, hırıladaşmayın, "kayf zasa-reniye" verər, vurar-təpər geri, beyin damarını-zadını partladar, ürəyini yatırdar, qoyun yavaş-yavaş "lomkaya" düşsün, "lomka"ya ki keçdi, hansı kefdən desəniz danışaq, gülək lap səhərcən...

Amma Böyükbala da baxdı ki, "kayf" almayıb kişini, "lomkası" da olmayacaq, hirsli lapdan vurub kəlləsinin içinə, orda "ablava" kimi bir balaca qarışıqlıq düşüb, indi o da ötüb, dediyini düz deyir. Heç kimdən ötrü papaq axtarmır, başında dik duranını gəzirmiş...

Böyükbala özünü kiçikliyə qoya-qoya:

– Allahyar qədəş, – dedi, – bağışlayız e-e... biz nə karayıq ki... sizə ağıl öyrə-dək... Amma sözdü də deyirik... haçan ki a-a... cibimdə pul olur, onda kefim də alçı durur, hara gedirəm atdığı aşıqlar dik düşür, baxıb görürəm, elə papağımın dalı da öz-özünə qalxır, gözümdən üstünü örtür, elə bir əldən itələyirəm yeri, genə durmur, gəlir e-e özüyçün. Elə ki, cibimdə siçanlar "ləzginka" oynayır, yalandan vururam papağın dalını ki, tanış-bilişə qəmli görsənməyim, durmur şoğər, keçir xirttəyimə... Qədəş, sənli-bizli kömək-ləşək, genə "lastışqalı" bir yer tapaq sənincün, onda papağının dalı öz-özünə qalxacaq, hələ üstünə bir ton da yük yığasan a-a... qovzanacaq Allahu-Əkbərə. Papağın dalını adamın ürəyincə olan iş qaldırar, bu mən ölüm... İş də nə qəddər desən. Təki başında papağın olsun...

Dedilər, ayazıyanacan beləcə qalsın, səs-küy salan olmasın otaqda, görünməmiş işdi – möcüzədi, kişi özünü heç vaxt bu kökə saldırmamışdı, yəqin, böyüklərin "kruquna" düşüb, onlar guppuldatdıqca bu da bala-bala gillədib ki, sabah bir söz deməli, bir təvəqqe eləməli olar, qoy özünü onların gözündən salmasın. Xətir üçün xəstə yatır indi bu kişi, yoxsa o hara, bu qədər içmək hara?..

Lakin axırıncı qonşunun qaraltısı – kölgəsi otaqdan çəkilməmiş Allahyar kişi dikcə qalxdı, qalxan kimi də dedi:

– Hanı mənim papağım? Asqıdan gətirib papağı verdilər, qonşular da təzədən qayıdıb yığışdılar kişinin başına.

Allahyar kişi, papaqçı dükanında imiş kimi, öz surbuxarasını başına qoyub durdu bədənnümanın qabağında. Bir əlini boynunun

Bertold BREXT

Kuraj ananın nəğməsi

Ey, komandır, işarə ver durmağa,
Çəkmələri dəyişməyin vaxtıdır;
Əsgərləri çox tələsmə yormağa,
Döyüş qaçmır, ayaq saxla, toxta bir!
Onsuz da bu od-atəşin içində
Vaxt olacaq yanib küllə dönməyə –
Heç olmasa bu dünyadan köçəndə
Qoy köçsünlər təzə, rahat çəkmədə.

Siz, ey xaçpərəstlər, oyanın daha!
Gorda yatmaq ölümlərin haqqıdır.
Kim sağdısı qalxın, dursun ayağa,
Buz əriyir, artıq yürüş vaxtıdır!

Kolbasasız, pıvəsiz və çaxırsız
Döyüşçünün it qanıdır qanı da.
Bax, elə ki, doyuzdurdun qarnını
Dincələcək bədəni də, canı da.
Bəs deyincə yeyib-içib doyanda
Şəstlə gedər yağlı düşmənin üstə.
Hansı axmaq cəhənnəmin odunda
Acqarına yanib kül olmaq istər!

Siz, ey xaçpərəstlər, oyanın daha!
Gorda yatmaq ölümlərin haqqıdır.
Kim sağdısı qalxın, dursun ayağa,
Buz əriyir, artıq yürüş vaxtıdır!

Eylif:

Əsgər və arvadı haqqında nəğmə

Birini güllə yortar,
birini nizə yırtar,
dərin çayların dibi bəyəm qəbir deyilmi?

Yazda qorxuludur buz,
məni buraxma yalqız,
qal mənimlə! – arvadı döyüşçüyə deyirdi.

Təbilin gurultusu,
davanın uğultusu
arvadının sözündən daha şirindir ancaq.

Biz çöllərin tozunu yürüşlərdə udarıq!
Hələ ayaqlarımız çox yolları yoracaq,
Nizələri, oxları havadaca tutarıq! –
Cavabında əsgərlər belə söyləyirdilər.

Ağıllı məsləhətə
üz çevirmə heç vədə,
güc-qüvvət ağıldadır, şərdə-zorda deyil ki!

Hər şeyə xor baxarsan,
axırda xar olarsan,
məhv olarsan! – arvadı döyüşçüyə deyirdi.

Eh, arvad tayfasının sözlərinə kim uyar?!
Yolumuzu kəssə çay, üstündən adlarıq biz,
Kirlə mundirimizin tozunu sular yuyar.

Dərin üstə nə vaxt ki, ulduz işıldayacaq
Sənin ərin bax onda yanına qayıdacaq! –
Əsgərlər o arvada bunu deyirdi ancaq.

Kuraj ananın nəğməsi

Onun şücaətləri kimə gərəkdir axı,
Eh, bu igidliklərin bizlərə az dəxli var.
Mənim ərciyəmiz də itkin düşüb nə vaxtdı,
Allah qorusun! – deyir əsgər haqqında arvad.

Əynində boz mundiri, nizəsi də əlində –
Əsgər batdı qəfildən çayın qıyov yerində.
Və buzlaqlar yarılıb uddu onu bir anda.
Bir ulduz işıldadı qəfildən dərin üstə,
Bir ulduz işıldadı... bəs nə deyirdi, bəs nə,
O əsgərlər arvada bəs nə deyirdi onda?

Onun şücaətləri kimə gərəkdir axı,
Dərin çayların dibi qəbirdi ki, qəbirdi!
Hər şeyə xor baxarsan, axırda xar olarsan,
məhv olarsan! – arvadı döyüşçüyə deyirdi.

İvettanın nəğməsi

On yeddicə yaşım vardı,
Yağdı düşməni bu şəhəri yenəndə.
Amma yaxşı davranırdı
O yaz çağı yağdı düşməni mənimlə.

Sübh obaşdan, ağırdan dan yeri
Qalxıb dururdu alay,
Dövrə vururdu alay,
Axşamlarsa biz qaranlıq meşədə,
Yaşıl-yaşıl kolluqların içində
Sevişirdik o ki var.

Aşpaz idi mənim yağdı düşmənim,
Amma bəla nədəydi:
Gündüz ona aşib-daşırıd kinim,
Gecələri, görəydin!

Axı sübh obaşdan, ağırdan dan
Qalxıb dururdu alay,
Dövrə vururdu alay.
Axşamlarsa biz qaranlıq meşədə,
Yaşıl-yaşıl kolluqların içində
Sevişirdik o ki var!

Qaydalardan-qanunlardan ucada
Məhəbbət dayanırdı.
Düşməni mənə nifrət deyil,
Ehtiras oyadırdı!

Payız günü, bir dəfə sübh obaşdan
Təbillərin gurultusu içində
Yox oldu, bitdi hər şey.
Alay getdi, o da getdi alayla,
Getdi səssiz-səmirsiz.
Ayrıldı düşmənlə biz...

Alay keşişinin nəğməsi

Pilatın sarayına
Bizim müqəddəs Allah
Qatil və əclaf kimi
Gətirilmişdi bir vaxt.

Hamı bildirdi, hamı
Gün kimi aydın idi:
Həzrət İsa nə canı,
Nə kələkbaz deyildi.

Tülkü kimi bic Pilat
Önə çəkib qanunu
Saat üçdə yolladı
Collad yanına onu.

Qamçılardı bədəni,
Kürəyi zolaq-zolaq,
Zalimlər tərəfindən
Şərləndi bizim Allah.

Ağır bir yükün altı
Zorla gedir ayağı.
Alnında əzabların,
İşgəncələrin dağı.

Və çəkilib çarmıxa
O gün saat altıda,
Tənə-qınaqlar yağın
Bivəc baxışlar altıda.

Qara kütlə əylənir
Hava qaralanacaq.
Kirimişcə baxır o –
Bu oyun bitər haçan?

Öldü ağrı-əzabla
Saat doqquz tamamda;
Böyrünü nizələrlə
Deşdi, yırtıdı adamlar.

Sərt qayalar qəfildən
Sanki qopdu, uçuldu,
Qarşısında dərgahın
Qapıları açıldı.

Yaradan qan-su axır –
Necə axmasın amma?
Adəmin övladına
Gör neylədi adamlar...

Meyxanada əsgərin nəğməsi

Ağa sahib, araq gətir əsgərə –
Əsgər gedir çox uzaq bir səfərə!
Haqq yolunda döyüş!

Ay arvad, qoy çimdik alım döşümdən!
Moraviya tərəfədir yolumuz,
Gərək tələsək bir az.

Dostum, artıq salamlamaq vaxtıdır,
Əsgər çıxır uzaq yola,
Zabitinə inamı var.

Keşiş baba, dua yaddan çıxmasın,
Əsgər çıxır uzaq yola,
Haqq yolunda ölmək üçün tələsir.

Kuraj ananın nəğməsi

İradəsi zəifdirsə bir kəsin,
Qələbəyə qoy heç ümid etməsin.
Nə fərqi var nəyin alveri gedir,
Pendirdi satdığım, yoxsa güllədir?

Bir başqası biclik edir, fənd qurur.
Taleyinə, qismətinə tərs gedir,
Quyu qazır, qəbir qazır özüne –
Öz əliylə öz canına qəsd edir.

Kim qaçırsa, can atırsa gizlənə,
Döyüş vaxtı səsin-küyün içində
Qoy anlasın hara tələdiyini
O dünyaya hamudan tez köçəndə.

Aşpazın nəğməsi

Sizə tanışdırmı müdrik Solomon?
Sonu necə olub, xəbəriniz var?
Doğulduğu günü lənətləyirdi.
Bu dünyada heç nə yoxdu, deyirdi.
Deyirdi fanidi, boşdu bu dünya.
Çox müdrikdi Solomon.
İndi bildinizmi siz
Bu nəyə işarədir,
Sözümün canı nədir:
Müdrüklük başının bəlası oldu!
Kim müdrük deyilsə, xoşbəxt də odur.

Sezarın da aqibəti
Çox şeylərdən xəbər verir.
Söz yoxdu qoçaqlığına,
Amma baxın, öldürüldü!
Şan-şöhrətin ölüsüydü,
Hamısını dadmışdı da.
«Sən də, mənim oğlum» – qışqırdı birdən.
Bildinizmi nədir sözümün canı:
Cəsurluq başının bəlası oldu!
Kim cəsur deyilsə, xoşbəxt də odur.

Sokrat tanışdırmı siza?
Heç vaxt yalan danışmazdı.
Düzlükdə bir kimsə ona çatmazdı.
Amma bəla gəlib tapdı onu da.
Dedilər zəhərdir, iç bu zəhəri,
O da birnəfəsə çəkdi başına.
Adamların hökmü çıxdı sonuna.
Bildinizmi nədir sözümün canı:
Düzgünlük başının bəlası oldu!
Kim düzgün deyilsə, xoşbəxt də odur.

“Kuraj ana və uşaqları” pyesindən nəğmələr

Kasıblara əl tutmaqdı
Müqəddəs Martinin işi-peşəsi.
Bircə cübbəsi vardı,
Onu da hazırkı bölüşdürməyə.
Bölüşdü kasıbla, sonrası noldu –
Gecə ikisi də soyuqdan dondu.
Rəhmlə, insafla doluydu qəlbini,
Bildinizmi nədir sözümün canı:
Həlimlik başının bəlası oldu!
Kim yumşaq deyilsə, xoşbəxt də odur.

Tanrımızdan qorxuruq biz,
Bilirik on yasağı da.
Amma bunun nə köməyi?
Bizə isti bucaq gərək,
Yemək gərəkdir bizə,
Biz səfilik, dilənçiyik,
Kömək gərəkdir bizə.
Xaç yoludur yolumuz.
Sözümün canını bildiniz nədir:
Möminlikdən gəlir bütün bəlalər!
Kim mömin deyilsə, xoşbəxt də odur.

Kuraj ananın nəğməsi

Ulmadan üzü Metsə, Metsdən çəxlərə tərəf!
Diyar-diyar, elbəel, hə, Kuraj, tərən görək!
Müharibə yemləyir bizi, özüni görürsən,
Çünki sən bu davaya güllə, silah verirən.
Təkcə gülləylə amma onu doyurmaq olmaz,
Müharibədən ötrü təkcə silah azdır, az:
Dava adam istəyir, yem istəyir aramsız,
Bircə günə məhv olar müharibə adamsız!

Kuraj ananın nəğməsi

Samanlıqdan səs gəlir.
Laylay, laylay, a laylay.
Qonşunun uşaqları
Qoy ağlasın o ki var.
Qonşunun uşaqları
Cır-cındırım içində,
Mənimki al qumaşda.
Öz əlimlə biçmişəm
Ona mələk donunu.
Qonşunun süfrəsində
Çörək qırıntıları,
Bizdə yağlı kömbə var.
Laylay, laylay, a laylay.
Yuxula, mənim balam!
Yum gözünü, yat daha!
Biri Polşada qaldı,
Bəs o biri harada?

Tərcümə edən: Mahir N.QARAYEV

Abbas PƏHLƏVAN
(İran)

Bizim kiçik Caləqan şəhərində mürdəşirxananın açılması bütün sakinlər, xüsusilə də şəhər rəhbərliyi üçün mühüm və əlamətdar hadisəyə çevrildi.

Məsələ belə olmuşdu. Bir dəfə neçə illərdən bəri damar xəstəliyindən əziyyət çəkən dövlət xadimlərindən biri bizim əldən-ayaqdan uzaq şəhərciyimizdən keçərkən, gözü mərkəzi arxın sahiliyndəki zir-zibil və çirkabın, paltar yaxalayan qadınların, çimiyən uşaqların düz böyründə kəfənə bükülü halda yerə uzandırılmış bir neçə meyitə sataşmışdı. Meyitlərdən biri, ümumiyyətlə, kəfənsiz idi – ona sidr-kafur çəkib basdırmaq üçün hazırlamışdılar.

Bu səhnəni seyr edən yüksək rütbəli məmurun ürəyindən sancı tutmuşdu: elə bil şəxsən ölümün özü ona xatırlatmaq istəyirdi ki, mütləq yetişəcək günlərin birində onu da soyuq daşın üstünə sərəcəklər və sabunlu süngər sonuncu dəfə bədənində gəzəcək.

Özünə gələndə həmin aliməqam şəxs məsələnin nə yerdə olduğu ilə maraqlanırdı, ona deyirdilər ki, Caləqan mürdəşirxanası zəlzələ zamanı dağılıb, yerli ölümlər də o dünyaya sonuncu dəfə yuyunub getmək imkanından məhrum olublar.

Amma buna baxmayaraq, Caləqanın səbirli və müti sakinləri dövlət büdcəsini daha artıq yükləməyi özlərinə rəva bilməyərək mürdəşirxanasız keçinmək haqda könüllü qərar qəbul edirlər və çalışırlar ki, Allahın dəvətini imkan dairəsində yay vaxtı qəbul etsinlər. Əgər kimsə canını təsadüfən qışın soyuğunda tapşırırdısa, onun cəsədinə sidr-kafuru şəhərdə tək olan ictimai hamamda çəkirdilər.

Bu vəziyyətdən şoka düşən məsul şəxsin halı yoldaşlarının gözü qabağında dəyişirdi və o, bələdiyyənin qapısından cin vurmmuş adamlar kimi, qəzəbdən yana-yana içəri girdi. Fərmandar bağlı qapılar arxasında israrla sorğu-suala çəkildi və bundan sonra şəhər başçıları onun iştirakı ilə keçirilən fəvqəladə iclasda ölünənə inşasına təcili maliyyə ayrılması barədə xahiş əks etdirən teleqram hazırlanaraq, mərkəzə göndərildi. Əvvəllər hamının şəhərcikdə ilk növbədə məktəb və xəstəxana üçün smeta tutulmasını vacib saymasına rəğmən, indi mürdəşirxananın inşası daha mühüm olmuşdu.

Bir neçə gündən sonra fərmandar belə bir təlimat aldı: mürdəşirxananın inşası bitənə və onun açılışnadək məzuniyyətə getməsin və daim Caləqanda olsun.

Bu artıq çox ciddi məsələ idi, çünki fərmandar bir neçə həftə dalbadal mərkəzə getmək, klubdakı yığıncaqlarda iştirak etmək və kart masası arxasında dostları ilə görüşməkdən məhrum edilirdi. Odur ki, o, təcili olaraq şəxs dəvət etdi, həmin mütəxəssis də o dəqiqə tikinti materiallarının

Hadisələrin bilavasitə şahidləri olan caləqanlılar üstəlik radio və qəzetlərdən də inşaat işlərinin uğurlu gedişi haqda müntəzəm məlumat alırdılar. Və nəhayət, "Son xəbərlər" proqramında bütün şəhərə ruh yüksəkliyi, şövq bəxş edən bir xəbər də səsləndi: bayram günləri mürdəşirxananın təntənəli açılışı olacaq.

Vaxt yetişəndə Caləqan bayraqlara, şüarlara bələndi. Bələdiyyə başqanı bütün küçələri süpürməyi, yığışdırmağı, sulamağı tapşırırdı.

Səsgücləndirici ilə təchiz edilmiş xüsusi "Cip" səhər erkəndən şəhərin yeganə küçəsindən, ondan ayrılan döngələrdən keçərək xalqı xəbərdar etdi ki, açılış təntənəsi daha təxirə salınmayacaq.

Həmin məşin şəhərin mərkəzində görünəndə, kirli arxın qırağına toplaşmış camaat "Alqış" deyərək qışqırdı, bələdiyyənin məşində oturmmuş məmuru isə məşhur dikturun səsinə təqlid etməyə çalışaraq, mikrofonu danışmağa başladı:

Fərmandar da ostandarın razılığını alaraq irəli çıxdı və ciblərini eşələməyə başladı. Uzun axtarışlar bəhrəsiz qalmadı, cibindən bir neçə yazılı vərəqə çıxdı. O, bir əlini qarşısındakı masaya söykəyib, başını qaldıraraq sözüünə başladı:

- Çox möhtərəm ostandar həzrətləri, şəhər qurumlarının hörmətli rəhbərləri, əziz caləqanlılar! Bu gün mənə rayonumuzun yenidən qurulması işində ən mühüm hadisələrdən birinin şahidinə çevrilmək nəsib olub.

Təntənəli

(Hekayə)

gətirilməsi üçün tender elan edib mürdəşirxananın inşa ediləcəyi yerdə geodeziya araşdırmaları apardı. Və gözəl səhərlərin birində Caləqan sakinləri gündəlik işlərinin dalınca getmək üçün yuxudan duranda gördülər ki, yanından həmin o arx axan şəhər qəbiristanının böyründə çöllüyü təmizləməyə başlayıblar və yerqazanlar bünövrə üçün xəndək qazırlar. Tikinti meydançasının girəcəyində vurulmuş nəhəng lövhənin üzərində isə belə yazılmışdı: "Şəhər mürdəşirxanasının inşası". Daha kimsənin şübhəsi qalmadı ki, bu dəfə şəhər bələdiyyəsi işə köklü yanaşır və onun icrasına bütün qayda-qanunlara uyğun şəkildə, əməlli-başlı girişib.

Bir neçə gündən sonra Caləqanın yeganə axundu, fərmandarın, gurultulu alqışlar, altında, şəhərdə görülən quruculuq işlərinin əhəmiyyətindən bəhs edən geniş nitqindən sonra vəziyyətə uyğun gələn dualardan birini oxuya-oxuya yeni tikilinin bünövrəsinə ilk daşı qoydu. Həmin əlamətdar daşın dalınca ikincisi, üçüncüsü də qoyuldu və şəhər mürdəşirxanasının inşası başlandı.

Caləqanın hər bir sakinini tikintinin gedişinə nəzarət etməyi özünə borc bilirdi. İşlərin necə getdiyinə, hansı mərhələyə çatdığına baxmaq üçün ailəlikcə gəlirdilər. İnşaatçıları naz-nemətə qonaq edir, xoş dillə din-dirib deyirdilər: "Allah köməyiniz olsun! Allah sizin atalarınıza rəhmət eləsin ki, bizim o dünyada rahatlıq tapmağımızın əziyyətini çəkirsiniz". Fərmandar özü inşaatın gedişi ilə tanış olmaq, əlaqədar orqanlara bu tədbirin ciddiliyini göstərmək üçün dəfələrlə tikinti meydançasına təşrif buyurmuş, işlərin başladığını göstərən saysız-hesabsız fotoşəkillərin və dolğun reportajların mərkəzi qəzetlərə göndərilməsini tapşırırmışdı.

İnsanlar elə-belə, bir səbəb olmadan gülümsünür, qəhqəhə çəkir, bir-birini təbrik edirdilər. Təntənəli mərasimdə iştirak üçün şəhər qurumlarının rəhbərlərindən başqa təqaüdcülər, qocalar, əlillər də dəvət olunmuşdu. Yeni tikilinin yanına Caləqanın yeganə sazəndə dəstəsi də gəlmişdi.

Bir məsələni qeyd etməliyik ki, təntənələr əslində, planlaşdırıldığından bir həftə gec baş tuturdu. Bunun səbəbi onda idi ki, ostandarın əmrinə əsasən, açılış yalnız "təbii şəraitdə" keçirilməli idi, yəni şəhər sakinlərindən biri keçinən kimi, mərhumu mürdəşirxanaya gətirməli və açılışın gedişində onun nəşini yuyub sidr-kafurunun çəkməli idilər. Lakin işin tərsliyindən düz bir həftə şəhərdə ölən olmadı. Elə bil həzrətə-Əzrayıl də üzə durmuşdu, caləqanlıların canını almaq istəməirdi.

Bütün ümidlər Mirzə İbrahim xana – bələdiyyənin maliyyə şöbəsinin sabiq müdirinə idi: qocanı artıq nə vaxtdan üzüqibləyə uzatmışdılar, amma tərslikdən o da son günlər özünü xeyli yaxşı hiss edirdi. Mirzənin yataqdan qalxması, bir dolu kasa kəlləpəçə, üstündən də bir sini plov yeməsi barədə xəbər yetişəndə camaatın ağzı ayırıq qaldı, rəhbərlik isə əməlli ruh düşkünlüyünə qər qaldı.

Fərmandar lap əsəbi idi, mərkəzə getmək üçün icazəli olacağı günü səbirsizliklə gözləyirdi. O hələ ostandarın əmrini həyata keçirməyi asanlaşdırmaq üçün kənardan meyit gətirməyi də təklif etdi, amma bundan xəbər tutan qəzəblənmiş şəhərlilər məscidlərə toplaşdılar və etiraz əlaməti olaraq, ordan çıxmağa qərar verdilər. Təbii ki, bu itaətsizliyin qarşısı elə o dəqiqə alındı, amma buna baxmayaraq fərmandar axırda məsuliyyəti öz boynuna götürüb mürdəşirxananı meyitsiz açmağa qərar verdi.

"Çox hörmətli, caləqanlılar! Biz sizi şəhərimiz üçün ən mühüm tikintilərdən birinin açılışı ilə əlaqədar təntənələrdə iştiraka və milli, dini mərasimimizi birlikdə icra etməyə çağırırıq! Xahiş edirik yaxınlarınızdan kimsə bu fani dünyanı tərk edən kimi, bizə xəbər verəsiniz və mərhumu təcili olaraq təzə mürdəşirxanamıza çatdırasınız! Möhtərəm, caləqanlılar! Biz sizin köməyinizə arxalanırıq! Sizlərdən hansınısa ölümü bizə bu böyük tarixi günü layiqincə qeyd etmək imkanı verəcək!"

Lakin nə qədər acınacaqlı olsa da, əlaqədar qurumların arzusu-na cavab vermək üçün şəhərlilərin ehtirash istəklərinə və səmimi səylərinə rəğmən caləqanlıların heç biri bu mühüm tədbirə öz şəxsi töhfəsini verə bilmədi.

Və budur, artıq çoxdan intizarında olduqları an yetişdi. Ostandar yerli qəzetçilərin və fotoqrafların, habelə mərkəzdən ezam olunmuş (onların gəliş-gediş və gündəlik xərci Caləqan bələdiyyəsinin büdcəsindən təmin olunurdu) bir neçə xüsusi müxbirin müşayiəti ilə mürdəşirxana binasının qapısında məşindən düşdü. Sazəndələr o dəqiqə əhvali-ruhiyyə yüksəldən "Baba Kərəm" marşını ürəkdən çalmağa başladılar, lakin həmin an fərmandarın əmri eşidildi: "Şən mahnu çalmayın!" Camaatın artıq musiqinin ritminə uyğun olaraq çəpik çalmasına baxmayaraq, musiqi hamıya yaxşı tanış olan kədərli bir tərənəyə - "Sənin yaralınam, ey daşqəlbli"yə keçdi.

Dəvətlilər kiçik mürdəşirxananın başına toplaşmış bir-birilərlə başlarını yüngülcə tərptəməklə salamlayırdılar. Nəhayət, mikrofonun qarşısına bələdiyyə başqanı keçdi və ostandarın icazəsi ilə açılış təntənələrinin başlanmasını elan etdi. Əvvəlcə o, "bizim möhtərəm fərmandarımıza bu məişət obyektinin inşasına böyük töhfələr verdiyi üçün" minnətdarlıq etdi, sonra isə toplaşanlardan bir neçə kəlmə söz demələrini xahiş etdi.

Əlahəzrət ostandarın qayğısına minnətdar olmalıyıq ki, caləqanlıların ən böyük arzusu bu gün həyata keçdi. (Sürəkli alqışlar və ucadan səslənən nidalar: "Yaşasın ostandarımız!") Təbii ki, mərasiminizi layiqincə keçirmək üçün əlimizdə bircə dənə də ölü olmamasından dolayı, çox kədərlənirəm, amma ümid edək ki, qadیر Allahımın mərhəmətindən yaxın zamanlarda şəhər sakinlərindən kimsə (şüar səslənir: "Yaşasın ostandarımız!") ən müasir avadanlıqla təchiz olunmuş mürdəşirxana vasitəsilə haqqın dərgahına sahmanlı şəkildə, tər-təmiz qovuşa biləcək. Bütün toplaşanların qarşısında təklif edirəm ki, ilk meyitin yuyulması ilə əlaqədar bütün məsrəfləri bələdiyyəmiz öz üzərinə götürsün və yeni mürdəşirxanada xidmət görmək şərafətinə nail olan ilk şəxsin adı yaddaşlarımızda əbədlilik yazılsın. (Yenə sürəkli alqışlar. Hamı bir ağızdan deyir: "Bələdiyyə baş-qanı-mı-zın razılığını tələb edirik! Bələdiyyə baş-qanı-mı-zın razılığını tələb edirik!" Şəhər bələdiyyəsinin başqanı razılıq əlaməti olaraq əlini ürəyinin başına qoyub təzim edir. Yenə alqışlar. Qışqırıqlar: "Yaşasın ostandarımız!")

Bunun dalınca fərmandar inşaata rəhbərlik edən, çox kiçik, cəmi bir neçə milyonluq büdcə ilə tikintini uğurla başa çatdıran mühəndislərə təşəkkürünü bildirir və ostandardan xahiş edir ki, onlara rəsmi qaydada təşəkkür elan olunsun. Sonra əlindəki kağızları qatlayıb cibinə soxur və artıq kağızsız bir neçə səmimi söz deyir. Həyəcədən onun boynundakı damarlar şişir, yumruğunu havada silkələyə-silkələyə danışır, tamaşaçılar isə təqdiredici nidalarla onu dəstəkləyirlər. Nəhayət, fərmandar ostandardan xahiş etdi ki, mürdəşirxananın lentini kəssin.

Burda kütləvi heyranlıq özünün kulminasiya nöqtəsinə çatdı. Sazəndələr təntənəli marş çaldılar. Ostandar kütlənin gurultulu alqışları altında ona sinidə təqdim etdikləri xüsusi qayçı ilə üçrəngli lenti kəsdi. Hər tərəfdən fotokameraların şıqqıltısı eşidildi. Dəvətlilər itələşə-itələşə hadisənin episentrinə - ostandara yaxınlaşmağa çalışdılar. Hamıdan çox süpürgəçilərin başçıının bəxti gətirdi. O, dirsəyi ilə bələdiyyə başqanının özünü də itələyib lap qabağa keçdi.

bir gündə bu boyda etimada layiq görülmək (gurultulu alqışlar, nidalar: "Yaşasın bizim ostandarımız!") böyük şərəfdir və əgər bu mürdəşirxana mənim ostanımın mərkəzində açılsaydı, bircə an belə tərdüdü etmədən soyunub bu müqəddəs daşın üstünə uzanardım ki, məni sidr-kafurla pak etsinlər (heyran nidalar: "Yaş! Yaş!"), lakin mən heç vaxt eqoist olmamışam və olmayaçağam da. Və həmişə elə hesab etmişəm və indi də hesab edi-

Ostandar əlini yellədi - yəni ki, bəsdir, daha soyundurmanın, gərək yoxdur. Bir göz qırpımında fərmandarı əllərinə alıb qaldırdılar, daşın üstünə uzatdılar. Təhlükənin tam sovuşduğunu başa düşən ostandar sevindiyyindən özünə yer tapa bilmirdi.

Şəhərin uzun illər arx qırağında, açıq səma altında işləmiş mürdəşiri, nəhayət, normal mürdəşirxanaya, baş mühəndisin vurğuladığı kimi, isti-soyuq suyu olan mürdəşirxanaya düşən kimi, əlinin altında əla steril pambıq, habelə steril qabda bolluca sidr-kafur görüb qəti tələsmirdi - istəyirdi əməliyyatdan alacağı ləzzəti bir az da uzatsın. O, fərmandarın bədəninə müştəri gözüylə xeyli baxıb dodağının altında nəşə pıçıldadı. Toplaşanlar Allaha dua etməyə başladılar.

Fərmandarın bədəninə ilk dolça suyu təkən kimi, kişi titrədi, cəmi yarım saat əvvəl burda isti suyun olduğunu məruzə edən baş mühəndisə qəzəblə nəzər saldı. Sonra müti şəkildə gözlərini yumdu və özünü mürdəşirə tam təslim etdi. O isə artıq sevimli sənətinə qovuşmuşdu, sükut içində öz ustalığını nümayiş etdirirdi.

Tamaşaçılar onun peşəkarlığına heyran qalır, fərmandara isə misilsiz cəsarətinə, fədakarlığına görə alqışlar yağdırırdılar.

Nəhayət, ostandar mərasimin başa çatdığını işarə ilə bildirdi, daşın üstündə sakitcə uzanmağına davam edən fərmandara yaxınlaşdı, əlini onun çiyinə qoydu.

-Alqış sənə! Halal olsun! Sən bizim etimadımızı tam doğrultdun. Biz sənənlə fəxr edirik.

Fərmandarın bircə tükü də tərənmədi.

Bayırdan heyran nidalar ucalır, sazəndələrin çaldığı şən musiqinin sədaları içəri dolurdu. Ostandar mürdəşiri çağırırdı. O, nigaran halda fərmandara tərəf əyildi və çaşqınlıq içində bir də dikəldi...

Adama elə gəlirdi ki, fərmandarın bu dünyanı tərk etməsindən min il keçib. Onun bədəni buz kimi idi, sifəti uzanmışdı... Bir neçə nəfər sazəndələri xəbərdar etmək üçün çölə atıldı - deyirdilər ki, təcili matəm marşı çalsınlar.

Ortaya dəhşətli bir sükut çökdü. Hamı nəfəsini qısır durmuşdu. Nəhayət, ostandar döş cibindən yaylığını çıxaraq dolmuş gözlərini silədi, qüssə ilə camaata müraciət elədi:

- Bu gün biz ən cəsur oğullarımızdan birini itirdik - ən cəsur və ən nəcib... (Hıçqırıq səsləri ətrafa yayıldı.) O, sübut etdi... Doğma şəhəri, əcdadlarının torpağı, ölkəsi üçün canını belə əsirgəmədi...

açılış

Mürdəşirxana ilə tanışlıq başlandı. İzahatı layihənin baş mühəndisi verirdi. Dəvətlilər addım-addım irəliləyərək ortasında iri yastı daş qoyulmuş otağın qapısına yaxınlaşdılar. Soyuq, rütubətli bir mehin nəfəsi duyuldu. Qonaqlar bir az çaşdılar. Bəziləri, hətta bir-iki addım gerilədi. Vəziyyəti hamının dərin hörmət bəslədiyi axund xilas etdi - o, bu savab işi həyata keçirməyə imkan vermiş qadir Allaha dua etdi, həyatın faniliyi haqda, hamımızın nə vaxtsa bu daşın üstünə uzadılacağımız barədə bir neçə söz dedi və sonra qəflətlən təklif etdi:

- Hörmətli cənab ostandar! Allah sizə uzun ömür versin, amma dindaşlarınız, qardaşlarınız üçün böyük şərəf olardı ki, bu daşın üstünə uzanmaqla yeni mürdəşirxanayı təntənəli şəkildə açasınız.

Ostandarın rəngi qaçdı. Alnında tər puçlandı, dodaqlarında təbəssümə bənzər nəşə donub qaldı. Fərmandarın dizləri qeyri-iradi əsməyə düşdü, bu anadək ostandardan bir qarış da aralanmamağa çalışan bələdiyyə başqanı isə bəraye-ehtiyat geriləməyə başladı və bir an sonra kütlənin içində gözdən itdi.

Mürdəşirxanaya təpilməmiş qonaqlar axundun təklifini alqış sədaları ilə qarşıladılar. Küçədə qalaraq nə baş verdiyini hələ də anlamayanlar belə, bu sürəkli və gurultulu alqışlara qoşuldular. Ümumi şadyanılıq, bu xoş əhvali-ruhiyyə sazəndələrə də sirayət etdi və onlar həvəslə "Baba Kərəm" çalmağa başladılar - böyük bayram idi axı. Ostandar tam çaşqınlıq içində donub qalmışdı.

- Əlbəttə, bu mənim üçün böyük şərəfdir - heç şübhə ola bilməz, - zorla gülümsəməyə davam edərək bir addım irəli atdı və nəhayət, sözünə davam edə bildi, belə təntənəli

rəm ki, xalqın minnətdarlığına yalnız ona haqqı çatanlar layiq ola bilər və indi mən bu şərəfli haqqı məmnuniyyətlə hörmətli fərmandarınıza verirəm, zira yeni mürdəşirxananın inşası təşəbbüsü məhz ona məxsusdur.

(Kütlə alqışları içində ucadan şüar deyir: "Qoy fərmandar u-zan-sın!.. Qoy fərmandar u-zan-sın!..")

Fərmandarın rəngi qaçdı, meyitə oxşamağa başladı. Lakin ostandarın iti baxışı və qətiyyətli ahəngi onun boyun qaçırmağa, bəhanə gətirməyə olan bütün ümidlərini qırıb qurtardı. Vücudu əsə-əsə irəli bir neçə addım atdı. Ostandar onun əlindən tutub zalın tən ortasındakı böyük daşın düz yanına gətirdi.

-Mən... çox şa... şadam ki, bu... mü... mühüm xalq tədə... birində işti... tirak edi...rəm, - deyər, fərmandar yazıq-yazıq, şikayətli səslə kəkələdi.

Ostandar onun özünə gəlməsinə imkan vermədən pənçəyini əynindən çəkib çıxardı. Kütlə heyran alqışlardan az qala boğulurdu. Kimi ucadan qışqırır, kimi əl çalır, kimisi də ostandara yarıaraq fərmandarı təbrik edə-edə onu soyundurmağa çalışırdı. Adamların arxasından onun özünü görmək olmurdu, yalnız şikayətli nidaları eşidilirdi:

- Əlahəzrət, cənab ostandar! Xahiş edirəm sizdən, alt tumanıma dəyməsinlər!

**Fars dilindən
tərcümə edən:
İlqar ƏLFİ**

○ 2014-cü il dekabrın 8-11-də BBC böyük rus yazıçısı Lev Tolstoyun "Hərb və sülh" romanı əsasında 10 saatlıq radiotamaşa hazırlayıb. Tamaşanın hazırlanmasında tanınmış aktyorlar Simon Russell Beale və Con Hurt də iştirak ediblər. Yanvarın 1-də radiotamaşa tam şəkildə efirə gedib. 2000-ci ildə aktyor Stefan Fryu "Radio 4"ün efirində Britaniya yazıçısı J.K.Roulinqin "Harri Potter və fəlsəfə daşı" kitabını 8 saata oxumuşdu.

"Hərb və sülh"

romanı haqda 10 fakt

1 Çoxları düşünür ki, 1300 səhifəlik "Hərb və sülh" dünyanın ən uzun romanıdır. Əslində isə ən uzun roman XVII əsrdə Fransada yazılmış 13 min səhifəlik, 10 cildlik o qədər də tanınmayan "Artamène ou le Grand Cyrus" romanıdır. "Hərb və sülh" romanının ilk iki nəşri 6 kitabə bölünmüşdü. Günümüzdə isə onu 1873-cü ildə Tolstoyun öz bölgüsü üzrə dörd kitab şəklinə çap etmək qəbul olunub.

2 Tolstoy "Hərb və sülh"ün qaralamasını işləyərkən əvvəlcə Napoleon müharibələri haqda yox, köhnə dekabrüst üsyançısı, çar I Nikolayı devirməyə uğursuz cəhd etmiş, 30 illik Sibir sürgünündən sonra qayıtmasına icazə verilmiş bir rus zabiti haqda roman yazmaq planlaşdırılmış. Amma sonra yazıçı fikirləşir ki, Dekabristlər üsyanı haqda kitabı senzura bəyənəcəkdir, ona görə də planını dəyişdirir.

3 Arvadı Sofiyanın israrıyla Tolstoy bu romandan Pyer Bezuxov və onun birinci arvadı Yelenanın toy gecəsi haqda hissələri çıxarıb. Sofiya hesab edirdi ki, belə hissələr kilsə senzurasından keçməyəcək. Axı o zaman əsərləri iki senzura oxuyurdu: hökumət senzurası və kilsə senzurası.

4 Rostovlar və Bolkonskilər Tolstoyun öz zadəgan şəcərəsinin prototipləridir. Məsələn, Nikolay Rostov Tolstoyun atası Nikolaydan çoxlu borc alır. Tolstoyun atası 1812-ci il müharibəsi qəhrəmanı və Pavloqradın leytenant polkovniki olub. O, romanda da öz adıyla xatırlanır. Marya Bolkonskaya Tolstoyun anası Marya Tolstoyanın prototipidir. Onların toy təsvirləri Tolstoyun valideynlərinin toyu kimidir. Qəhrəmanların evi "Lisie Qorı" da Tolstoyun öz ailə malikanəsi olan "Yasnaya Polyana"nın xatırladığıdır.

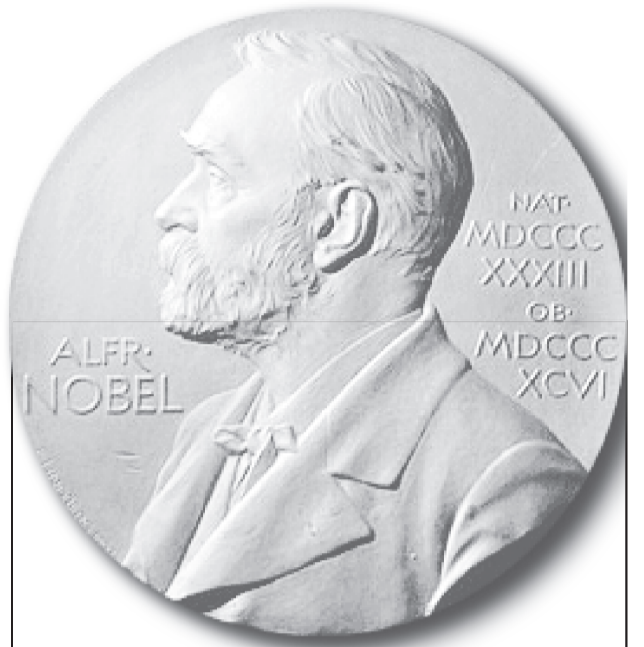
5 Tolstoy yazdıqca arvadı romanın surətini çıxarırmış. Özü də səkkiz nüsxədə! Orada bəzi epizodlar var ki, Tolstoy onları 26 dəfə yazıb. Bu romanın yazılması beş il çəkib (1863-1869). Tolstoy və Sofiya evləndikdən bir il sonra bu roman yazılmağa başlayıb. Roman bitənə qədər Sofiya 13 uşağından dördünü dünyaya gətirib.

6 Tanınmış fransız slavyanşünası Georges Nivat təsdiq edir ki, "Hərb və sülh" romanında fransızca dialoqlar XIX yüzilin əvvəlində fransız aristokratiyasının danışdığı dildir.

Romanın öz dili isə XIX əsrin əvvəllərinin dilinə uyğun işlənilib ki, bu da romanın yazıldığı tarixlə hadisələrin cərəyan etdiyi tarix arasındakı fərqin dəqiq olan detallarından biridir.

7 Tolstoy özü hesab edirdi ki, bu əsərə tarixi esselər daxil etdiyi üçün onu roman kimi səciyyələndirmək o qədər də düzgün deyil. O özü bu əsəri tarixi xronika ilə roman arasında bir janr hesab edirdi.

8 Tolstoy bu romanı yazarkən tarixi konteksti ətraflı - həm rus, həm də Avropa mənbələrindən öyrənib. Borodino döyüşünün olduğu yerə gedib. Romanın ikinci hissəsində Nikolay Rostovun qulluqçusu Lavruşkanı fransızlar müvəqqəti tuturlar və Napoleonun qarşısında dindirirlər.

Yazıçılar Nobel mükafatının vəsaitini nəyə xərcləyib?

Mixail Şoloxov

Rus yazıçısı Mixail Şoloxov 1965-ci ildə aldığı Nobel mükafatının vəsaitini dünyə səyahətinə xərcləyib. "Atam 1941-ci ilin Stalin mükafatını Müdafiə Fonduna keçirmişdi, Lenin mükafatını vaxtilə oxuduğu məktəbin təmirinə vermişdi, Nobel mükafatını isə özünə saxladı. O, həmin pulu bizə - uşaqlarına Avropanı və Yaponiyanı göstərməyə sərf etdi. Biz maşınla İngiltərəni də, Fransanı da, İtaliyanı da başdan-başa gəzdik" - deyər yazıçının qızı Svetlana xatirələrində yazırdı.

İvan Bunin

Rus yazıçısı İvan Bunin mükafatı 1933-cü ildə almışdı. Buninlər ailəsinin dostu, şair, nasir Zinaida Şaxovskaya öz memuarlarında yazır ki, bir balaca praktiki xərcləşəydilər, mükafatın pulu onlara ömürlərinin sonuna qədər yetərdi:

"Amma Buninlər nə mənzillər, nə də villalar aldılar... Fransaya qayıdan İvan Alekseyeviç... gəlirini-çıxarını hesablamadan məclislər qurmağa, emiqrantlara "müavinət" verməyə, müxtəlif cəmiyyətlərə ianə paylamağa başladı. Nəhayət, qalan vəsaiti bəzi xeyirxah adamların məsləhəti ilə "yüzdə-yüz gəlir götürəcək iş"ə yatırdı və o pullar da havaya getdi".

Rene Fransua Arman Sülli-Prüdom

Ədəbiyyat üzrə ilk Nobel mükafatı fransız şairi Sülli-Prüdoma verilmişdi (1901).

Bu pulla o öz adını əbədləşdirməyə yönələn layihəyə start verir - öz adına mükafat təsis edir. "Sülli-Prüdom adına poeziya mükafatı".

Mükafat şairin ölümünə qədər - cəmi 6 il verilir...

İrme Kerteş

2002-ci ilin Nobelçisi mükafatın pullarını xərcləmək ixtiyarını həyat yoldaşına vermişdi:

"Mənimlə birgə guşənişin və yoxsul yaşadığı onilliklərə görə həyat yoldaşım mükafat pullarını kefi istədiyi kimi xərcləmək haqqı qazanıb. Qoy özünə nə qədər istəyir pal-paltar, bər-bəzək əşyaları alsın" - deyər İrme Kerteş mətbuata bildirmişdi.

Elfriede Jelinek

Avstriya yazıçısı Elfriede Jelinek Nobeli 2004-cü ildə alıb. "Mükafat pulları sizin üçün nə deməkdir" - sualına o, "maliyyə müstəqilliyi" cavabını vermişdi.

Orxan Pamuk

Türk yazar mükafatın bir hissəsini İstanbulda öz "Məsumiyyət muzeyi" romanı əsasında yaratdığı eyniadlı muzey üçün binanın alınmasına, dizaynına, ekspanatların hazırlanmasına xərcləyib.

Hazırladı: NARINGÜL

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyükələr zövq almayacaq. Mütləq alacaqlar, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavadlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib.

Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözülə gədir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq.

Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik.

Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

İnsanlar nə vaxtsa latın dilində danışdıblarmı?

Bu gün latın dilində danışmaq, ya da heç olmasa oxumaq öyrənən adama nadir hallarda rast gələrsiniz. Bu dildən yalnız alimlər, bir də həkimlər istifadə edir, özü də yalnız peşəkar fəaliyyətlərində. Buna görə də biz latın dilinə ölü dil deyirik. Amma bir zamanlar o hələ diri idi. Bizim eradan qabaq 753-cü ildə əsas qoyulan Roma tədricən böyüyür, əməlli-başlı şəhərə çevrilirdi. Şəhərdə, ona yaxın ərazilərdə yerləşən adamlar latın dilində danışdılar. Bu dilin adı Tibr çayı sahillərində yaşayan tayfalarından biri olan latınlardan gəlirdi. Latın dili əslində müxtəlif yerli dialektlərin qarışığından ibarət idi.

Əvvəllər latın dili yöndəmsiz, o qədər də yaxşı səslənməyən bir dil olub. Sonra bu dil az qala izsiz-soraqsız itib gedib. O zamanlar romalıların öz yazısı yox idi. Lakin bizim eradan əvvəl 740-cı ildə Yunanıstanı istila edən romalıların onun mədəniyyəti, o cümlədən ədəbiyyatı ilə də tanış oldular və orada gördükləri bütün yaxşı şeyləri təqlid etməyə çalışdılar. Lakin sadə romalıların nə yazıya nə də oxuya bilirdilər. Əvəzində, onlar teatr vurğunu idilər və ona görə də Roma şairləri çoxlu dram əsərləri yaradırdılar. O zamanlar artıq latın dili bir çox cəhətlərdən tanınmaz dərəcədə dəyişmişdi. Onun dəqiq orfoqrafik və qrammatik qaydaları vardı və məhz elə bu dilə görə də həm o dövrün sadə adamlarının danışığı, həm də Roma əsilzadələrinin ünsiyyətdə istifadə etdiyi zəngin dil nümunələri bizim günlərə kimi gəlib çatıb.

Beləliklə, latın dilinin möhkəm əsasları yarandı, daha sonraların yazıçıları, şairləri isə bu dili, həqiqətən, gözəl və zəngin bir ünsiyyət vasitəsinə çevirdilər.

Latın dilinin daim təkmilləşməsinə baxmayaraq, romalıların gündəlik həyatlarında bəsit, vulqar latın dilindən istifadə edirdilər. Savadlı insanların istifadə etdiyi ədəbi dildən fərqli olaraq, vulqar latın dili qrammatik qaydalara uyğun olmasa da, hamı üçün daha aydın və əlçatan idi.

İngilis folkloru və adət-ənənəsi nə vaxt meydana gəlib?

Bir çox bütperəst ənənə və mərasimlərinin İngiltərənin qədim sakinlərinin həyatında oynadığı əhəmiyyətli rolunu görən xristian kilsəsi qərara alır ki, onları zorla məhv etməkdənsə, xaçpərəstlər üçün məqbul şəkildə salıb yaşatmaq daha münasibdir. Bu ənənə və ritualların bəzilərinin 2000 və daha artıq yaşı var.

Məsələn, sərvətin artırılmasına, şər qüvvələrdən qorunmağa yönələn bəzi rituallar bir qədər dəyişmiş şəkildə müasir insanların həyatında da yaşamaqdadır. Başqa rituallar uzaq keçmişdəki qəhrəmanların, yaxud əlamətdar tarixi hadisələrin şərəfinə düzənlənən bayramlarla əlaqədardır. Üçüncü qisim rituallar bir zamanlar praktiki əhəmiyyət kəsb etmiş, indi isə artıq rəmzə çevrilmiş hərəkətlərlə bağlıdır. Bəzi xalq rəqsləri hələ xristianlığaqədərki dövrlərdən müasir günlərə qədər şəklini dəyişmədən, lakin özünün ritual kimi dəyərini itirərək gəlib çıxıb.

Xalq qəhrəmanlarından bəhs edən əfsanələr əvvəllər yalnız şifahi şəkildə söylənərək ağızdan-ağıza keçib. Ona görə də bu nümunələrin özünün ilk variantına nə dərəcədə uyğun olduğunu təyin etmək mümkün deyil. Məsələn, kral Artur da daxil olmaqla Britaniya qəhrəmanlarının əksəriyyəti qədim kelt əfsanələrinin qəhrəmanlarıdır və onların arasında sırf ingilis olanı bəlkə də yalnız Robin Quddur!

Hər suala

İngiltərədəki bir çox adət-ənənələr xalq bayramları ilə bağlıdır: Milad, Pasxa, yazın gəlişi bayramı və sairə. Onlar indi hər yerdə qeyd olunsa da, müxtəlif regionlarda bu bayramlar fərqli keçirilir. Uzun əsrlər boyu riayət olunan adət-ənənələr sonuncu onilliklərdə ərzində tədricən aradan çıxmağa başlayıb. Bunun səbəbi iki dünya müharibəsi dövründə insanların ölkələr daxilində kütləvi şəkildə yerdəyişməsi, xaricə köçməsi, yaşadığımız sosial sarsıntılardır. Bu təbəddülatlardan çıxma bilərək bu gün də yaşayan ənənələr bizi tarixi köklərimizə bağlayan sonuncu tellərdir.

Viqlər kimdir?

"Viq" sözü şotland dilindəki "viqqamor" sözündən törəyib. Şotlandiyada ingilis aqalığıyla barışmaq istəməyən, müstəqillik uğrunda mübarizə aparan kasıb kəndliləri belə adlandırdılar. II Çarlz hakimiyyətinin axırına yaxın ingilis parlamentində antikral koalisiyası yaranmışdı və onlar əsasən, protestantların nümayəndələri idi. Həmin bu koalisiyaya viqlər deyirdilər. Kral II Çarlzın İngiltərəyə dönərək taxta çıxdığı 1660-cı ilədək parlament üzvləri öz siyasi əqidələrinə uyğun şəkildə fərdi fəaliyyət göstərirdi, hər hansı bir siyasi qrupa, təşkilata girmirdilər. Sonra Bərpa dövrü başlandı və İngiltərə yenə monarxiya oldu. Lakin artıq kral əvvəlkinə nisbətən qat-qat məhdud səlahiyyətə malik idi. Parlamentdə sonradan siyasi partiyalara çevriləcək xüsusi qruplaşmalar yarandı. Bu partiyaların əksəriyyəti indi də fəaliyyətdədir.

XVII əsrin sonu, XVIII əsrin əvvəlləri İngiltərə cəmiyyətində böyük ictimai dəyişikliklər dövrü idi. Hindistan və Yeni Dünya ilə dəniz ticarətində üstün mövqelərə malik olan Hollandiya artıq üstünlüyünü əldən verməyə başlamışdı. Bu ölkə "günəş-kral" təxəllüsü daşıyan XIV Lüdvikin hökmdarlığı etdiyi Fransa ilə uzun sürən müharibəyə girərək, özünü məhrumiyyətlərə məruz qoymuşdu. Məhz bu cəhət ingilis dənizçi və tacirlərinə bir şans vermişdi və onlar bu fürsəti əldən qaçırmadılar.

Qısa bir zaman ərzində bir çox şəxslər əhəmiyyətli sərvətə sahib oldular. Əvvəllər belə bir şey qəti mümkün deyildi, çünki bu imkan yalnız torpaq sahibi olan qədim zadəgan nəsillərinə məxsus idi. Təbii ki, İngiltərə cəmiyyətinin bu iki varlı təbəqəsi arasında rəqabət və narazılıq yaranmışdı. Bu vəziyyət İngiltərə parlamentində də öz əksini tapırdı – parlament iki yerə bölünmüşdü. Öz biznesini xarici siyasət və vahid, stabil valyuta vasitəsilə qorumağa çalışan Ticarət Partiyası viqlər partiyası olaraq tanınmağa başladı. Krala və Stüartlar sülaləsinə sədaqətini hər vaxtla nümayiş etdirən, katoliklərə qarşı daha dözümlü olan və dünya ilə ticarətə elə də maraq göstərməyən əsil-nəcəbətli mülkədar nəsillərinin nümayəndələri Torilər Partiyasında birləşdilər.

Devid Livingston kimdir?

Devid Livingston 1813-cü ildə Şotlandiyadakı Blantare qraflığında anadan olub. O, on yaşında pambıqayırma fabrikində işləməyə başlayıb və ilk məvacibinə latın dilində əlifba kitabı alıb.

Ağır iş şəraitinə baxmayaraq, o, axşam məktəbinə getməyə də özündə güc tapır, hətta evdə də dərsləriylə məşğul olurdu. Onun 20 yaşında Asiyada missionerlik fəaliyyəti göstərən şəxslərlə əlaqədar yazılanları çox oxuduğundan həyatını dərin yoxsulluq və məhrumiyyətlər içində yaşayan insanların taleyini yüngülləşdirməyə həsr edəcəyinə söz verir. Qlazqo şəhərində kollecə girir və buraxılış imtahanlarının nəticəsinə görə London Missioner Cəmiyyətinə qəbul olunur. London-da o həm də tibbi təhsilini tamamlayır.

Livingston tibbdən başqa, teologiya, botanika, zoologiya, astronomiyaya – gələcəkdə karına gələ biləcək bütün elmləri öyrənirdi. 1841-ci ildə doktor Livingston Keyptaun şəhərinə gəldi və ömrünün sonrakı 30 ilini Afrika qitəsinin eninə-uzununa səyahətlərdə keçirdi. Bu səyahətləri zamanı alim çoxlu kəşflər etdi. Onların arasında ən əhəmiyyətliləri əzəmətli Viktoriya şalələsinin kəşfi və Konqo çayının mənbəyi nahiyəsindəki rayonların

öyrənilməsi idi. Kitablarının satışından və elmi mühazirələrindən əldə etdiyi yığcam vəsait yeni-yeni ekspedisiyaların təşkilinə güclə çatırdı.

Onun son səyahəti faciə ilə nəticələndi. Tropik qızdırma onu əldən saldı, yerli camaatdan olan nöqərləri onu çölün düzündə yeməksiz, dərmanlı qoyub qaçdı. N.M. Stenli tərəfindən təşkil olunmuş xilasedici ekspedisiya onu tapa bildi. Stenli Livingstonu geri qayıtmaq lazım olduğunu inandırmağa çalışırdı, amma səyyah imtina etdi, azacıq güc yığan kimi, qərbə, Nil çayının mənbəyini axtarmağa yollandı. Yolda o dizenteriyaya yoluxdu, xəstəlik zəifləmiş orqanizmdə fəsadlar yaratdı. Onun səhhəti getdikcə pisləşirdi və nəhayət, 1873-cü ilin 1 may günü doktor Livingston dünyasını dəyişdi.

Yerli xalqlardan olan, ona hələ də sadıq qalmış köməkçiləri alimin nəşinin toxunulmaz qalmasını təmin etdilər, Afrikanın yarısından keçirərək ən yaxın ingilis müstəmləkəsinə gətirildilər. Livingstonun nəşi İngiltərəyə aparıldı və məşhur Vestminster abbatlığının məzarlığında hörmətlə dəfn edildi.

Nazirlər kabineti nədir?

Britaniya Parlamentinin İcmalar Palatasında mühüm bir problem müzakirə olunanda, bütün diqqət spikerin sağ tərəfində, qabaqda yerləşən kreslolara tutan bir neçə şəxsə yönəlir. Bu adamlar hal-hazırda hakimiyyətdə olan partiyanın nümayəndələridir. Onlar bu və ya başqa məsələdə hökumətin siyasətini əks etdirən təkliflər irəli sürürlər.

Nazirlər Kabinetinin (Böyük Britaniyada bu quruma sadəcə "Kabinet" deyirlər) təyinatını Valter Boynhot vermişdi: "Kabinet hakimiyyətin qanunverici və icraedici qolları arasında əlaqələndirici rolunu oynayan və hökumətin fəaliyyəti üçün kollektiv məsuliyyət daşıyan orqandır". Əslində isə Kabinet hakim partiyanın rəhbərliyini təmsil edir. 1937-ci ildə qəbul olunmuş qanuna görə, Britaniya Kabinetinə 17 nazir daxildir ki, onların ən çox 15-i İcma Palatasını təmsil edə bilər.

Böyük Britaniyanın müasir idarəçilik sistemində dövlətin idarə olunmasında əsas rol əvvəlki kimi, monarxa deyil, baş nazirin rəhbərlik etdiyi Kabinetə məxsusdur. Kraliça yalnız formal olaraq dövlət rəhbəridir və nazirlərin razılığı olmadan ciddi məsələlər ətrafında müstəqil qərarlar verə bilməz. Britaniyanın parlament qarşısında məsul olan hökumət (Kabinet) sistemi Kanada, Avstraliya, Yeni Zelandiya, habelə bir çox Avropa dövlətlərində qəbul edilib.

Boykot nədir?

Fərz edək ki, sinif yoldaşlarınızdan hansısa, yaxud sadəcə bir tanışınız özünü sizə qarşı daim qərəzli aparır, hər addımda aldatmağa çalışır. Bu halda siz bəlkə də dostlarınızla sözü bir yerə qoyub qərara gələcəksiniz ki, bundan sonra bu adamla heç bir əlaqəniz olmayacaq, onunla hətta kəlmə belə kəsməyəcəksiniz. Belə bir qərar o deməkdir ki, siz ona boykot elan etmişiniz.

"Boykot" sözünün mənşəyi çox maraqlıdır. Onun kökləri XIX əsrə gedib çıxır. O zamanlar İrlandiyada malikanəsi olan bir çox şəxs İngiltərə ərazisində yaşamağa üstünlük verir, mal-mülklərini idarə etməyi isə özlərinin iş müvəkkillərinə tapşırırdılar. Müvəkkillərin vəzifəsi həmin evlərdə kirayə qalan adamlardan pul yığmaq idi. Amma təbii ki, vəzifəsi kirayə haqqını almaq olan belə müvəkkilləri sakinin buna gücünün çatıb-çatmadığı qəti maraqlandırmırdı. O zamanlar özünün qəddarlığı ilə seçilən müvəkkillərdən biri də kapitan Çarlz Kanninhem Boykot idi.

Özü də etdikləri hərəkətləri bu və ya başqa müvəkkilin "boykot edilməsi" adlandırdılar.

Bizim günlərdə isə bu termin hər hansı bir şəxs, şirkət, hətta bütöv bir ölkə ilə hər cür əlaqənin kəsilməsinə yönələn kollektiv qərara aiddir.

Totem dirəyi nədir?

Biz ailələrə bölünmüş bir cəmiyyətdə yaşayırıq. Bizim ailə, qohumlarımızla bir yerdə nəslimizi təşkil edir. Lakin qədim əcdadlarımız sivilizasiyanın daha aşağı pillələrində yer tutan bəzi müasir xalqlar kimi bizimkindən fərqli cəmiyyətlərdə birləşir. Bu xalqlar qəbilələrin tərkibində yaşayır və qəbilənin bütün üzvləri bir-biriylə qohumluq əlaqəsində olur. Bu əlaqə həm həqiqi, real, həm də uydurma ola bilər. Belə qəbilələrin bir qayda olaraq, qədim əcdadı olur – həmin qəbilənin əsasını qoyan şəxs, həm fəaliyyəti neçə əsrdən bəri pərəstiş obyektinə çevrilən mifik bir şəxs, həm heyvan, həm də bitki ola bilər.

Bu dirəklərdə ya totem olan heyvanın, ya əcdadlarının, ya da qəbilənin həyatında mühüm rol oynayan başqa məxluqların siması oyulur.

Totem dirəyi bir qayda olaraq, qəbilənin məskunlaşdığı məkanın görkəmli bir yerində qoyulur. Beləliklə, qəbilə özünə hörmət qazandırmaya və əcdadlarıyla qürur duyduğunu nümayiş etdirməyə çalışır. Qəbilə halında yaşayan belə xalqlar dünyanın müxtəlif yerlərində müxtəlif adət-ənənələrə malik olurlar.

Şimali Amerika hinduları arasında çox geniş yayılan bir adət var: eyni qəbilənin üzvləri bir-biriylə ailə qura bilməz. Onlar öz həyat yoldaşlarını mütləq başqa qəbilələrdə axtarmalıdır. Belə nikahlardan doğulan uşaqlar atalarının qəbiləsindən deyil, analarının qəbiləsindən sayılırlar.

Ölü dəniz nədir?

Ölü dəniz – Yer kürəsinin ən qeyri-adi su hövzələrindən birinə insanın verdiyi ən qəribə addır. İlk dəfə bu dənizi "ölü" adlandıran qədim yunanlar olub. Qədim İudeyanın sakinləri ona "duzlu" deyirdilər. Ərəb müəllifləri bu dənizi "üfunətli dəniz" adlandırdılar. Bəs bu qəribə dənizin başqalarından fərqi nədir? Həqiqətdə bu su hövzəsi İordaniya ilə İsrail arasında yerləşən nəhəng duzlu göldür. O yer qabığına əmələ gələn çatda, yaxud çökəklikdə yaranıb. Ölü dənizin uzunluğu təxminən 75 kilometr, eni isə yerindən asılı olaraq, 5-18 kilometr arasındadır.

Bu gölün maraqlı cəhəti bundadır ki, Ölü dəniz dünya okeanının səviyyəsindən 400 metr aşağıda yerləşir. Onun cənub tərəfində dərinliyi azdır, amma şimalda 400 metrə çatır. Başqa göllərdən fərqli olaraq, Ölü dənizdən bircə dənə də çay axmır, əvəzində o şimal tərəfdən gölə tökülən İordan çayının və ətraf təpələrdən axan neçə-neçə çəşmənin suyunu qəbul edir.

Bu göldən artıq suyun çıxması üçün yeganə yol buxarlanmadır. Nəticədə onun sularında xörək duzu, potaş, maqnezium xlorid, maqnezium bromid və başqa duzların çox böyük konsentrasiyası əmələ gəlib. Ona görə də Ölü dəniz dünyanın ən duzlu dənizidir. Ondakı duzun miqdarı okean sularındakından 6 dəfə çoxdur! Bunun nəticəsində suyun sıxlığı o qədərdir ki, insan bu suda bata bilmir, mantar parçası kimi suyun üzündə qalır. Ölü dəniz yer üzündə çox qiymətli maddələrin mədəni sayıla bilər. Alimlərin fikrinə görə, onun sularında 2 000 000 ton potaş həll olub ki, bu maddədən torpağın münbitləşməsi üçün gübrə hazırlamaq olar.

Ölü dənizdə həyat varmı?

Ölü dəniz Yer üzünün ən qəribə su hövzələrindəndir. Milyonlarla il qabaq bu dənizdə suyun səviyyəsi indikindən təxminən, 420 metr yüksək, Aralıq dənizindəki suyun səviyyəsindən də artıq idi. O zamanlar Ölü dənizdə həyat da vardı. Lakin sonralar elə bir quraqlıq dövrü gəldi ki, Ölü dənizdən xeyli su buxarlandı və onun sahəsi tədricən indiki vəziyyətinə düşdü.

Bu dənizin ən qəribə cəhətlərindən biri onun suyundakı duzun miqdarıdır – 23-25 faiz. Müqayisə üçün deyək ki, okean suyunda duz cəmi 4-6 faiz təşkil edir. Siz əgər Ölü dənizin suyunun dadına baxsanız, nəinki sizə çox duzlu görünəcək, həm də tərkibindəki xlorlu maqneziuma görə çox mükün ki, ürəyinizi də bulandıracaq.

Bundan başqa bu suya əlinizi vuranda tərkibindəki kalsium xloridə görə sizdə yağlıtəhər təsir bağışlayacaq. Ölü dənizin suyunda heç bir canlı yaşaya bilməz. Təbii ki, bəzən İordan çayının sularıyla ora tək-tük balıq da düşür. Lakin bu sudakı duzun miqdarından həmin balıqlar çox qısa bir zamanda ölərək sahilə yuva salan quşların yemində çevrilir.

bir cavab

Birləşmiş Ştatlarda on iki nazirlik var ki, onların hər birinə senatın razılığı ilə prezidentin təyini etdiyi katib (nazir) rəhbərlik edir. Onlar öz fəaliyyətlərinə görə ilk növbədə prezident qarşısında cavabdehirlər. Prezident onların hər birini işdən çıxara bilər, amma bunun üçün mütləq senatın dəstəyinə ehtiyacı olur.

Nazirlər (katiblər) öz səlahiyyətləri çərçivəsində olan məsələlərlə əlaqədar prezidentin məsləhətçiləri kimi fəaliyyət göstərir.

Bir dəfə, 1880-ci ildə o kirayə haqqını ödəməkdə çətinliyə düşmüş İrlandiyalı fermerlərin möhlət istəməsinə rəğmən, gözləməkdən imtina edərək onları yaşadığı evlərdən qovur. Bir anda küçələrdə sərgərdan qalmış insanlar onları incidən, qəddarlıq edən bu şəxsə intiqam almaq qərarına gəlirlər – onun nökrələrini döyməyə, çəpərini sındırmağa, poçtunu ələ keçirməyə girişirlər... Onlardan nümunə götürən başqa sakinlər də həddindən ziyadə azğın olan digər müvəkkillərə qarşı eyni hərəkətlərə başlayırlar.

Adətən qəbilə üzvləri belə hesab edirlər ki, özlərinin hansısa bir heyvana özəl münasibət bəsləyən əcdadlarından, ya da həmin heyvanın özündən törəyirlər. Bu halda qəbilə özünü o heyvanın adıyla adlandırır, onun rəmzi şəklini isə qəbilənin nişanına, ya da toteminə çevirir. Belə qəbilələrə totemli qəbilələr deyilir. Qəbilələrin əksəriyyəti öz totemlərini oyma və bər-bəzəkli totem dirəklərində təsvir edirlər.

101

Dünya şöhrətli azərbaycanlının 95 yaşı oldu

Dünya şöhrətli azərbaycanlı alim Lutfi Zadənin (Lütfəli Rəhim oğlu Əsgərzadə) 95 yaşı tamam olub. O, süni intellekt sahəsində qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin banisi, Kaliforniya Berkli Universitetinin professoru və Amerikadakı Azərbaycan diaspor təşkilatlarının fəxri sədridir.

Bu gün dünya elmına həmyerlimiz Lutfi Zadənin 6 mühüm nəzəriyyəsi məlumdur. Alimə dünya şöhrəti qazandıran, onun dünya elmində inqilab hesab olunan qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsidir. Aparıcı dünya şirkətləri tərəfindən tətbiq olunan bu nəzəriyyə 1965-ci ildə işlənib-hazırlanıb. Nəzəriyyə uzun müddət Amerika elmi ictimaiyyəti tərəfindən qəbul edilməsə də, ötən əsrin 80-ci illərində yapon alimlərinin diqqətini cəlb edib və yaponlar bu unikal nəzəriyyədən yararlanmaq qərarına gəliblər. Lutfi Zadə nəzəriyyəsinin tətbiqi gündəyərlik ölkəyə milyardlar qazandırdı.

Bu gün Yaponiyanın "Mitsubishi", "Toshiba", "Sony", "Canon", "Sanyo", "Nissan", "Honda" və digər nüfuzlu şirkətləri qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinə əsaslanan texnologiyalardan foto və videokameralar, paltaryuyan maşınlar, vakuum kimyəvi təmizləyiciləri istehsalında, avtomobillərin, qatların, sənaye proseslərinin idarə olunmasında geniş istifadə edirlər.

Lutfi Zadə 1989-cu ildə qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin sənayedəki uğurlarına görə Yaponiyanın elm adamlarına verdiyi ən yüksək mükafat – "Honda" mükafatı ilə təltif olunub.

Bu dahi şəxsiyyətin səmərəli fəaliyyəti Azərbaycan dövləti tərəfindən də yüksək qiymətləndirilib. Həmyerlimiz elm və texnologiyaların inkişafına verdiyi töhfələrlə mədəniyyətlərarası dialoqun qurulmasında göstərdiyi müstəsna xidmətlərə görə "Dostluq" ordeni ilə təltif edilib.

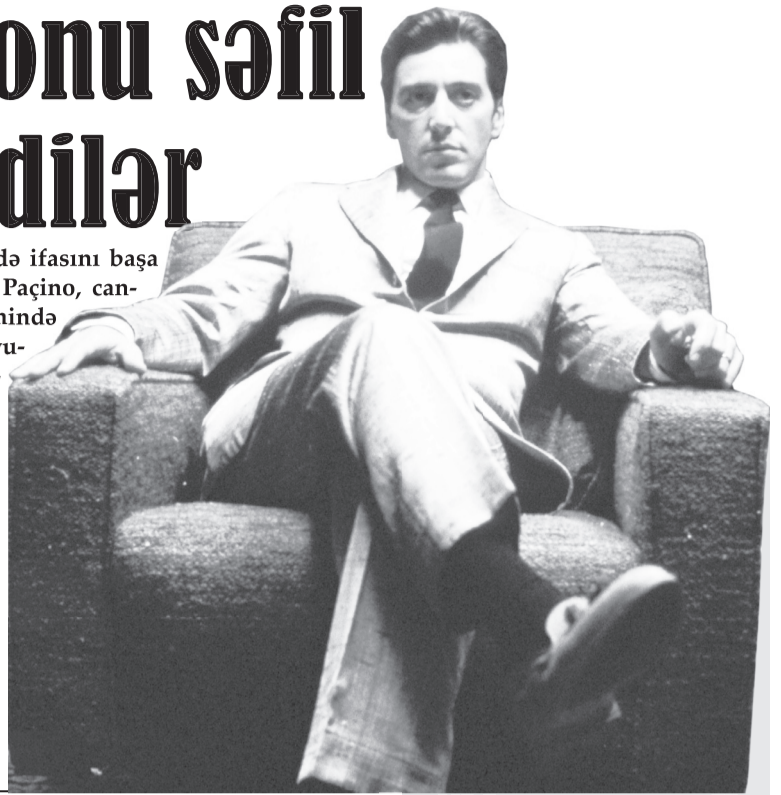
N 03(62) 06.02.2016

Al Paçinonu səfil hesab etdilər

Brodvey teatrının səhnəsində ifasını başa vuran əfsanəvi aktyor Al Paçino, canlandırdığı obrazın geyimində küçədə gəzməyə çıxıb. Nyu-York sakinləri "Oskar" mükafatçısı, Al Paçinonu qərribə və ədəbsiz davranışına görə, evsiz-eşiksiz səfilə bənzədiblər.

Obrazına uyğun olaraq əynində nimdaş paltar olan dünya şöhrətli aktyoru insanlar tanıya bilməyib. Onu görünlərin dediyinə görə, aktyor yoldan keçənlərə qərribə sözlər deyirmiş. Buna görə də onu dəli hesab ediblər.

Qeyd edək ki, Al Paçino hal-hazırda Nyu-York teatrında "China Doll" tamaşasında iştirak edir.

Ən qədim mumiya Azərbaycanda tapılıb

Dünyanın ən qədim mumiyası 2350 il əvvəl yaşamış insanın mumiyasıdır. Sözügedən mumiya 16-18 yaşlı gənc oğlana məxsusdur. Bu mumiya Cənubi Azərbaycanın Zəncan şəhərindəki Mahmud xan Zülfüqari Tarixi Etnoqrafiya Muzeyində saxlanılır.

Bu gün dünyada mövcud olan mumiya iki növə ayrılır: təbii və kimyəvi mumiya. Misirdə tapılan mumiya kimyəvi mumiya hesab olunur. Təbii mumiya isə özü üç yerə ayrılır: buz, palçıq və duz mumiya. İlk buz mumiya İtaliyada tapılıb. Duz mumiya isə yalnız 12 il öncə Zəncan əyalətində Çehrad duz mədəninə qazıntı zamanı aşkarlanıb.

İlk duz mumiyanın tədqiqi, onun tarixinin müəyyən olunması məqsədi ilə, bi işə Oksford Universitetinin mütəxəssisləri cəlb edilib.

Elmi araşdırmalar nəticəsində məlum olub ki, mumiya 2350 il əvvəl yaşamış 16-18 yaşlı gənc oğlana aiddir. O, çiyində duz kisəsi daşıyarkən uçuğun altında qalıb. Gənc mumiya-oğlanın üzərindəki kətan parçadan olan paltarı, bıçaq, ayaqqabısı və dəridən olan duz kisəsi öz orijinallığını itirmədən, xarab olmadan günümüzədək gəlib çatıb.

Tamaşaçılar bu fantastik filmin ardını 2018-ci ildə görəcəklər. "Avatar" filminin ikinci hissəsinin çəkilişlərinə 2016-cı ilin aprelində başlanacaq. Premyerasının dəqiq tarixi məlum olmasa da, studiya, filmi 2018-ci ildə ekranlara çıxarmağı planlaşdırır. Beləliklə, tamaşaçıların yeni filmə "görüşü" "Avatar"ın ekranlara çıxmasından düz 9 il sonra baş tutacaq.

Çəkilişlər Yeni Zelandiyada aparılacaq. Qeyd edək ki, Ceyms Kemeronun 2009-cu ildə çəkilməmiş "Avatar" filmi böyük şöhrət qazanmışdı. Ekranlara çıxmasından 7 il keçməsinə baxmayaraq, "Avatar", hələ də kinematoqraf tarixində ən çox gəlir gətirmiş (2,78 milyard dollar) filmlərin siyahısına başçılıq edir. Siyahıda 2-ci yeri 2,19 milyard dollar qazanmış "Titanik" filmi tutur. Lakin bu il daha bir ekran əsəri - "VII ulduz müharibəsi: Güclərin oyanışı" filmi də həmin siyahıya daxil edilib. Belə ki, bu film nə az, nə çox, düz 1,73 milyard dollar gəlir gətirib.

"Avatar"ın birinci hissəsində baş rolları Zoi Saldan və Sem Uornton ifa ediblər.

"Xaç atası" filminin arxiv materialları hərəcə çıxarılacaq

Məşhur "Xaç atası" filminin 45 qutudan ibarət arxiv materialları hərəcə çıxarılacaq. Arxivin başlanğıc qiyməti 400 min dollardır.

Alıcılara təqdim edilən əşyalar arasında romanın 744 səhifəlik qaralaması, ssenari layihəsi, filmin rejissoru Frensis Ford Koppola ilə yazıçı Mark Pyuzonun yazışmaları, eləcə də müəllifin yazı makinası və müxtəlif hadisələrlə bağlı qeydləri yer alıb. Həmçinin arxivdə rejissor Koppolanın filmin geniş, detallı instruksiyası olan və filmin hər aspektinin yazıldığı, təsvir edildiyi "Xaç atasının Bibliyası" da var.

Hərrac fevralın 11-də Bostonda başlanacaq və fevralın 18-nə qədər davam edəcək.

Qeyd edək ki, yazıçı Pyuzonun, italyan mafiyasından bəhs edən "Xaç atası" romanı 1969-cu ildə ABŞ-da işıq üzü görüb. Əsərin ilk adı "Mafiya" olub. 1972-ci ildə əsəri rejissor Frensis Ford Koppola ekranlaşdırıb. Filmdə don Korleone rolunda Marlon Brando, Maykl Korleone rolunda isə Al Paçino çəkilib. Koppola 1974-cü ildə "Xaç atası II" filmi Robert de Nironun iştirakıyla çəkib. Trilogiyanın sonuncu hissəsi 1990-cı ildə ekranlara çıxıb.

Hazırladı: NARINGÜL

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikası romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymanov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

"Avatar-2"nin çəkilişləri başlayır